

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यपकृत

बुद्धधर्म व अर्थनीति

त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यपकृत

बुद्धधर्म व अर्थनीति

(धर्म, गृही-प्रतिपत्ति, आलवक-सूत्र, बुद्धया अर्थनीतिलगायत संकलन)

सम्पादक :

कोण्डन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप

प्रकाशक :

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप व थेरवाद फाउण्डेशन नेपाल

फोन : ४२२६७०२

ने. सं. ११३६

इ. सं. २०१६

बु. सं. २५५९

वि. सं. २०७२

धर्मदान

:

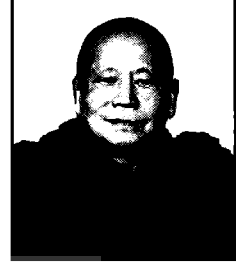
आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप धार्मिक कोष
बुद्धविहार, भृकुटीमण्ड, येँ ।
फोन : ४२२६७०२

थुम् सफूया जातः

सफूया नां	:	बुद्धधर्म व अर्थनीति
मू च्वमि	:	त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप
संयुक्त : बुद्धया अर्थनीति	:	भिक्षु अश्वघोष (संयुक्त लेखक)
विधा	:	व्यवहारिक तथा सैद्धान्तिक
सुसाः कुसामि (सम्पादक)	:	कोण्डन्य, बुद्धविहार भृकुटीमण्डप
सर्वाधिकार	:	प्रकाशक व सम्पादक
पिकाकः (प्रकाशक)	:	बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, येँ ।
	:	धेरवाद फाउण्डेशन नेपाल
ध्वाज्या ई (मुद्रण)	:	ने. सं. ११३६, वि. सं. २०७२
सफू धाः	:	१००० (द्वःछि)
संस्करण	:	न्हापांगु
द्वबः छायेपाः	:	कोरसा
दोहलपा	:	सुधार ह्यमिपिन्त
कम्प्यूटर ब्वज्या	:	राजकुमार छुका व विनोद महर्जन
ध्वाकुथि (मुद्रण)	:	आईडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस, ललितपुर

लसता लिसें मैत्रीपूर्ण साधुवाद

आयुष्मान् कुमार काश्यपकृतं छुं छुं धार्मिक कृतीयात् छथाय् माः हनाः “बुद्धधर्म व अर्थनीति” या नाम सफू पिदंगुलिं नुगलय् धर्मप्रीति लिसें मैत्रीपूर्ण लसता भयेबिनाच्चन । “रूप जीरति मच्चानं, नाम गोत्तं न जीरति” धयागु बुद्धवचन लुमना च्वनीगु । कुमारया बुद्धशासनिक योगदानयात् कदर यायेकथं कुमार दुबले हे जिम्ह शिष्य कोण्डन्य आचार्य भिक्षु

कुमार काश्यप धार्मिक कोष निस्वनाः धार्मिक गतिविधि न्ह्याकल, थौं नं न्ह्याकातुं च्वंगु धार्मिक लसताया खँ जुल । “कतञ्जु कतवेदी पुगगलो” धकाः तथागत शास्तां आज्ञा जुयाबिज्याःथे गुणवानपिनिगु गुण लुमंकाच्चनेगु, लिसें कृतज्ञता ज्ञापनया ज्यां सिचुगु किचः ह्वलाच्चनीगु जुयाच्चन ।

न्यय्दँ न्ह्यवः वि.सं. २०२० सालय् कुमार व जि मिलेजुया “बुद्धया अर्थनीति” विषयक सफू संयुक्तरूप पिथनागु खः । तःक्वमछि नेपाल भासं व नेपाली भाषाय् अनुदित जुयाः पिदंगु नं खः । थुगु सफूती बुद्धया अर्थनीतियात् नं मुनाः पिथनातःगु दु । नेपालय् पालि साहित्यअन्तर्गत स्यल्लगु कृतिमध्ये “दशपारमिता” नं छगू विस्कंया विशेषतां च्वजायाच्चंगु कृति खः, थुगु कृति च्वमि आयुष्मान् कुमारया योगदानपूर्ण स्मृति सदां सदां ल्यंका हे तइ ।

शिष्य कोण्डन्य कुमारया लोकह्वाःगु गृही-प्रतिपत्ति, धर्म व आलवक-सूत्रलगायत कृतीयात् स्वाँमाः हनेथे यानाः “बुद्धधर्म व अर्थनीति” सम्पादन यायेगु गुगु ज्या यात, उकिया लागी साधुवाद दु । बुद्धशासनिक ज्याखँ न्ह्याकातुं च्वने फयेमाः धकाः लसता लिसें साधुवाद ।

- संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर

२४ फागुन, २०७२ ।

संघाराम विहार, ढल्को-क्षेत्रपाटी, येँ ।

पिकाकः पाखे

नेपाःया छम्ह ऐतिहासिक भिक्षु, बुद्ध-जन्मभूमि दे नेपाःया हे न्हापाम्ह त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर मद्दुगु प्यदँ दत । वसपोलया बुद्धशासनिक योगदानयात लुमंकुसे वसपोलं हे च्वयातःगु पुलांगु धार्मिक कृतियात छथाय् मुनेज्या यासे “बुद्धधर्म व अर्थनीति” नांगु सफू पिथने खनाः जिपि तसकं लयेतानागु जुल । थुगु कृतिस नेपाःया अति पूजनीय नेपाःया संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरं लसतालिसें साधुवाद बियाबिज्यात, वसपोलया आयुआरोग्य कामना याना ।

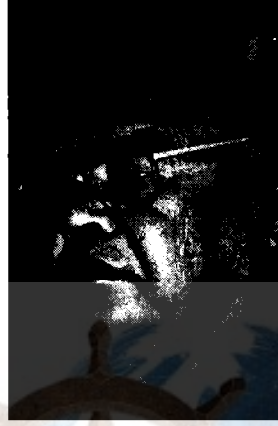
दिवंगत वसपोल पूज्यपाद् महास्थविरया तसकं लोकंहवाःगु कृति “दशपारमिता” थनिं स्वदँ न्हयवः ने. सं. ११३२ स बुद्धविहार भृकुटीमण्डप व थेरवाद फाउण्डेशन नेपालया लुखां पिथनेत ह्वःताः चूलागु खः सा उबलय् धर्मदानस्वरूप जनबाहाःया श्रद्धालु दातापि प्रेमधर, तिर्यधर, पद्मधर, त्रिभुवनधर, धर्मलक्ष्मी व सुश्री कमललक्ष्मी तुलाधरपिनिपाखें आर्थिक ग्वहालि प्राप्त जूगु लुमंकाच्चना । सुसाःकुसामि सम्पादक भन्ते कोण्डन्यया कुतलं थुगु “बुद्धधर्म व अर्थनीति” कृति पिदन, अले धर्मदानस्वरूप पिथनेत आर्थिक व्ययभार क्वब्यूम्ह “आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप धार्मिक कोष” यात नं आपालं आपाः मैत्रीपूर्ण साधुवाद दु । राजकुमार छुका व इलय् हे सफू पिथनाब्यूम्ह हितैषी आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेसया दिपक व विनोदसहित सम्बद्ध परिवारयात नं साधुवाद ।

थुगु कृति पिथनां दिवंगत आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरयात जाति, जरा, न्याधिं मुक्तगु निर्वाणलाभ हेतु जुयेमाः ।

२९ फागुन, २०७२ ।

- बुद्धविहार भृकुटीमण्डप
- थेरवाद फाउण्डेशन नेपाल

समर्पण

जन्म :

वि. सं. १९८३ श्रावण १८

मरण :

वि. सं. २०६८ फागुन १४

दिवंगत भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर

बुद्ध-जन्मभूमि नेपालय् पुनर्जागरित थेरवाद बुद्धशासनया संघर्षमय
राणाशासन कालय् हुकुमी शासनमुताविक मातृभूमि नेपाःदेसं
वि. सं. २००१ श्रावण १५ कुन्हु टम्ह भिक्षु/श्रामणेरपिं पित्युपिंमध्ये
छम्ह ऐतिहासिक न्यक्तित्व, नेपाःया न्हापांम्ह त्रिपिटकाचार्य
भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरया बुद्धशासनिक योगदान लुमंकुसे
निर्वाण कामनासहित मैत्रीपूर्ण समर्पण ।

निब्बानस्स पच्चयो होतु !

- कोण्डन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, यै-३१

सम्पादकया च्वासा

नेपाःया न्हापांम्ह त्रिपिटकाचार्य ऐतिहासिक भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरया लोकंहवाःगु कृति दशपारमिता नेपाल भासं दके न्हापां ने. सं. १०९३ स पिदंगु खःसा, उगू सफूति तसकं ख्याति प्राप्तयात । दशपारमिता सफूति कुमार भन्तेयात लुमकाबीगु जक मखु, उकिं वसपोलयात सदां हे म्वाकातइगु जुयाच्चन । अथे हे वसपोलया कृति “गृही-प्रतिपत्ति” नं प्रचलितगु हे कृति खःसा वर्तमान नेपाःया संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरलिसे जानाः वि. सं. २०२० सालय् संयुक्तकथं च्वायाबिज्याःगु कृति “बुद्धधर्म व अर्थनीति” नं तसकं लोकंहवाःगु कृति खः । नेवाः भाय् अले नेपाली भासं नं अनुदित जुया पिदनेधुकूगु दु ।

“बुद्धधर्म व अर्थनीति” वि. सं. २०२०, “गृही-प्रतिपत्ति” वि. सं. २०२५, “आलवक-सूत्र” वि. सं. २०२५, “बुद्ध. धर्म व संघ” वि. सं. २०२९ या लिधंसाय् हे आचार्य भिक्षु कुमार काश्यपकृत : “बुद्धधर्म व अर्थनीति” नामं थुगु कृतिया सुसाःकुसाःसहित सम्पादन यानागु खः । गुरूवर अति पूजनीय संघनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरं लसतालिसैं साधुवाद खंग्वः च्वायाबिज्यात, वसपोलया सोको रोगो विनस्सतु धकाः दनुगलं कामना याना ।

व्यवहारिक लिसें सैद्धान्तिक मूल्यमान्यतायात कःघानातःगु थुगु कृतिं सर्वसाधारण ब्वनामिपिन्त लाभ हे जुइगु भाःपाः सम्पादन जूगु सफू आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप धार्मिक कोषपाखें धर्मदानस्वरूप पिथनेत ग्वहालि प्राप्त जूगुलिं हे थुगु कृति पिथनेत ताःलाःगु खः, सम्बन्धित सकल दुजःपिन्त साधुवाद देघानाच्चना । इलय् हे सफू पिथना ब्यूम्ह आइडियल प्रिन्टिङ्ग प्रेस परिवारयात नं साधुवाद ।

व्यवहारिकता अले बुद्धधर्मलिसें आर्थिक स्वापूसम्बन्धी छुं खं थुइकेगु चिन्तन-मन्थनया ज्या यायेत थुगु सफूति तिबःला अवश्य हे बिइ, ब्वनामिपिसं धैर्यतापूर्वक हे ब्वनी, अले सुसाः चिन्तामि थःगु धार्मिक कुतः सफल भाःपिये, सकसितं साधुवाद । अस्तु ॥

चिरंतिदठतु सद्धम्मो ।

- कोण्डन्य

२९ फागुन, २०७२

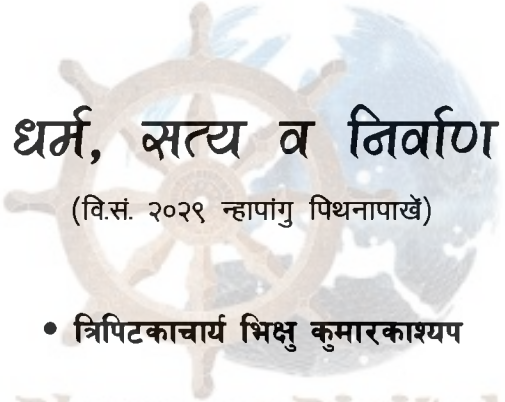
बुद्धविहार, भृकुटीमण्डप
gkondanya@gmail.com

धलः

क्र.त्या.	शिर्षक	पृष्ठ
१.	न्हापांगु अध्याय - धर्म, सत्य व निर्वाण	१
	१. धम्म	३
	२. प्यंगू आर्यसत्य	८
	३. निर्वाण	१०
२.	निगूगु अध्याय - गृही-प्रतिपत्ति	१३
	१. खुगू दिशा	१७
	२. पूर्व दिशा नमस्कार	१८
	३. उपाय कौशल शिक्षा	२९
	४. गुरू व शिष्य	३७
	५. स्त्री-पुरुष	४३
	६. निगू प्रकारया पासापिं	४७
	७. मालिक व नोकर	५०
	८. पूज्यवरपिं व गृहस्थपिं	५३
३.	स्वंगूगु अध्याय - आलवक-सूत्र	५५
	१. आलव-सूत्रया अर्थ	५७
	२. धर्म-विस्तार	५९

घल:

क्र.लुतु.	शरुषक	पृष्ठ
ॡ.	पुतुगुगु अधुतुतु - बुदुतुतु अरुथनुतुतु	ॡ३
१.	गुतुतुतु बुदुतुतुतुतुतुतु	ॡॡ
२.	सुदुदुतुतुतुतुतुतुतुग	ॡॡ
३.	संघतुतुतु सुथुतुतुतुतु	ॡ३
ॡ.	आरुथुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतु	ॡॡ
ॡ.	कलह शलनुतुतु	ॡॡ
ॡ.	उतुतुतुतु व पतनतुतुतु कलरुण	१००
ॡ.	सुवतनुतुतुतुतुतुतुतुतु	११०
ॡ.	बुदुदुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतु	११ॡ
१.	तुतुगुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतु	१२ॡ
१०.	अपलरुध तुतुतुतुतुतुतुतुतु	१३०
११.	बुदुदुतुतुतुतुतुतुतुतुतुतु	१३२

धर्म, सत्य व निर्वाण

(वि.सं. २०२९ न्हापांगु पिथनापाखे)

- त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमारकाश्यप

Dhamma.Digital

धर्म, सत्य व निर्वाण

१. धम्म :

धर्मया पालि शब्द धम्म खः । राग, द्वेष व मोह्य् दुपि भी मनूतयसं बुद्धयात म्हसीके धायेगु थःगु श्रद्धा प्रकट यायेगु हे जक खः । अले धर्मया विषय्य् धायेगु धयागु न सफुती दुगु खँ व न्हापा न्हापा प्रकट यानातःगु विचार पुतुपुइकेगु हे जक खः । खः, क्लेश मदयेका तथागत दर्शन यायेगु वा स्वयं अभ्यास व अनुभवद्वारा धर्म खंकेगु सिबे थ्व क्वय् लाः, तर निरर्थक मखु— थ्व न सार्थक हे खः । बुद्धया शान्त प्रतिमा स्वस्वं, भावभक्ति यायां मनय् दासिवइगु लोभ-क्रोध मदया व, धर्मया चिन्तन व मननं मनयात यचुकेत सिचुकेत ग्वाहालि याः । थ्व हे अर्थय् थन धर्म विषय्य् छुं विचाः प्रकट याये । त्रिपिटकय् चकनाच्चंगु धर्मयात छुं पन्नाय् मुकेगु धयागु अःपुगु खँ ला मखु, उकिं स्वंगु शीर्षकअन्तर्गत छुं विचाः हे जक थन न्हयथने ।

स्वतन्त्र-चिन्तन

Dhamma.Digital

बुद्धधर्मया विभिन्न विशेषता मध्यय् स्वतन्त्र-चिन्तन नं छगू खः । धात्थे धाःसा मानव-समाजया विकासया निति नं स्वतन्त्र-चिन्तन मदयेकं मगाःगु छगू आधार खः । संसारय् सुं हे धर्मगुरूपिसं मब्यूगु स्वतन्त्र-चिन्तनयात गौतम बुद्ध थः श्रावकपिन्त स्थान बियाबिज्यात । मेमेपि धर्मगुरूपिसं गन थःम्हं बियागु

बुद्धधर्म व अर्थनीति । ३

उपदेशयात जक पत्याः या धाइ, थःगु हे जक शरण्य वा धाइ अन हे बुद्ध जिं धाःगु धका मिखा तिसिना पत्याः याये मते धकाः धयाबिज्याःगु खँ अंगुत्तर निकाय्य वर्णन यानातःगु दु । थ्व हे खँ स्पष्ट यायेत छुं उद्धरण प्रस्तुत याये ।

छन्हुया खँ खः, गौतम बुद्ध भिक्षुसंघसहित कोशल जनपदय बहुजन हितार्थ चारिका याना बिज्याःबले कालामतयसं वसपोल तथागतयात नमस्कार यानाः लिक्कसं छगू थासय फेतुना थःथःगु परिचय बिल । कुशलवार्ता लिपा कालामतयसं बुद्धयात बित्ति यात, भन्ते, गुलिं गुलिं श्रमण ब्राह्मण धाइपि थुगु केशपुत्र गामय वइ, थःथःगु मत (धर्म) जक छोने लाका खँ ल्हाइ । मेपिनिगु मत (वाद) यात खण्डन याइ । थुकिं जिमित शंका व भ्रम जुल कि सुनां धाःगु खँ सत्य खः, सुनां धाःगु असत्य !?

हे कालाम ! शंका यायेमाःगु व जुइगु थासय शंका जुल, ठीक हे जू । थुकथं शंका जुइगु स्वाभाविक हे खः । शंका उत्पन्न जुइ थासय शंका जुल ।

हे कालाम ! छिमिसं सुयागु खँ, चाहे व बुद्धयागु हे थ जुइमा, थुलि कारण्य जक स्वीकार याये मते-

- १) थ्व गुबले मन्थनागु खः,
- २) थ्व परम्परागत खः,
- ३) थ्व थथे हे धयातःगु खः,
- ४) थ्व भीगु धर्मग्रन्थय मिले जू,
- ५) थ्व तर्कानुकूल जू,
- ६) थ्व न्यायानुकूल जू,
- ७) थ्वया आकारप्रकार पाय्छि जू,
- ८) थ्व भीगु विचारलिसे पाय्छि जू,
- ९) थ्व मनु बाला व आकर्षक जू,
- १०) उपदेशक श्रमण जिमि पूज्य खः ।

हे कालाम ! गथे लुकमि लुँ वहः मी छुया परीक्षा यानास्वइगु खः, अथे हे न्ह्याथे जाःम्हसिगु खँय नं थःगु स्वतन्त्र दिमागं बिचाः याना मस्वःतले पत्याः याये मते । भीगु दिमागरूपी तालजुइ लनास्वया थ्व असल खः, भविष्यय थ्यंक हित जुइगु खः, जीवनय उपयोगी जुइगु खः, न्ह्याबलेयात पाय्छि जुइगु व पालन याये फइगु खः धकाः थूसा जक वयात स्वीकार यायेमाः ।

स्वतन्त्र-चिन्तनया बारे तथागतया उच्चविचार उपालि-सूत्रय् न समावेश
जुयाच्चंगु दु । थुगु सूत्रया सारांश थन उल्लेख याये-

छक्कः तथागत बुद्ध नालान्दाया पावारिक आम्र बगीचाय् विहार याना
बिज्यानाच्चन । उबलय् निगन्थनाथ पुत्रया प्रमुखम्ह शिष्य उपालि धयाम्ह तीर्थकर
गौतम बुद्धलिसे शास्त्रार्थ यायेत वल । शास्त्रार्थय् उम्ह उपालि तीर्थकर बुत ।
अले उपालिं बिनित्ति यात, भन्ते छपिनिगु न्हापांगु उपमां हे जि सन्तुष्ट जुल ।
विचित्र प्रश्नया व्याख्यासहित सरलकथं लिसः बियाबिज्यात । आश्चर्य भन्ते,
अद्भुत भन्ते ! लँ तम्हसित लँपु क्यनाबीथे, अन्धकार जाःगु थासय् मत च्याकाबीथे
जितः जुल । थौं निसे जि छलपोलया शरणागत उपासक जुल धकाः भाःपाः
बिज्याहुँ ।

भगवान् बुद्ध आज्ञा जुयाबिज्यात, 'गृहपति, बालाक बिचाः गाकाः ज्या
यायेमाः । छिथे जाःम्ह बालाक थुइका जक न्ह्योने पलाः छीमाः ।'

भन्ते, तथागतयागु थुगु वाक्य न्यनाः ला जि भन हे सन्तुष्ट व प्रसन्न
जुया । छलपोलं धयाबिज्यात, 'गृहपति बालाक बिचाः याना जक ज्या यायेमाः ।'
भन्ते मेपि तीर्थकरतय्सं जिथे जाःम्ह व्यक्ति इमि श्रावक जुयाबले श्रावक जुइवं
सम्पूर्ण नालान्दाय् ध्वजा पताका ब्वयेकाः धाल, 'उपालि गृहपति जिमि श्रावक
जुल 'उपालि गृहपति जिमिपाखे वल । तर भगवान्, जितः छलपोलया श्रावक
भालपाः बिज्याहुँ धया न आज्ञा जुयाबिज्यात, 'बालाक थुइका जिगु शरण वा ।'
भन्ते जि निगूगु बार छलपोलया शरण वया ।

'गृहपति, छंगु छे व परिवार तःदँ निसे निगन्थतय् जजमान जुइधुकल ।
उकिं इपि छेय् वल धाःसा इमित दान बीगु व सत्कार यायेगु न याये मखुत
धकाः मती तये मज्यू ।

भन्ते, थ्व छलपोलया वचन ला भन हे जित प्रभावित यात । जिगु मन
दृढ जुल । जि न्यया तयागु ला थथे खः, श्रमण गौतम उपदेश बीगु खः जितः
जक दान ब्यु, मेपित बी मते । तर तथागत आज्ञा जुयाबिज्यात, निगन्थतय्त
न दान ब्यु । थुकिं सी दु, भगवान् बुद्ध गुलि उदार गुलि श्रेष्ठ ! भन्ते, जि
स्वंगूगु बार न छलपोलया शरणय् वया ।

तथागत शास्तां थः शिष्यपिन्त न आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु, जिगु धर्म
सन्दिद्धिक अर्थात् थनया थनसं फल बीगु खः । दुःखमुक्त जुइगु जूसां छिमित
इयातु ताःसा, कष्ट ताःसा हानं मन मदयेक ज्वना तयेम्वाः । 'कुल्लुपमाहं भिक्खवे

धम्मं देसेमि, नित्थरणाय नो गहणाय” अर्थात् जिं छिमित दुंगाथे जाःगु धर्म उपदेश बियागु नदी पार याना वनेत खः, पार तरे जुइधुकाः व दुंगा पाछाया जुइत मखु ।

सम्यक् सम्बुद्धं परिनिर्वाणया अवस्थाय भिक्षुपिन्त आज्ञा जुयाबिज्यात,
“आकङ्खमानो आनन्द संघो ममच्चयेन
खुद्धानुखुद्धानि सिक्खापदानि समूहनेय्यं ।”

अर्थात् “भिक्षुपि, छिमिगु इच्छा जूसा, फुक्कसित चित्त बुभे जूसा जि मदयेधुका चिचीधंगु शिक्षापद (सिक्खापद) त्वःतूसां ज्यू ।” थुकथं थः अनुयायी शिष्य श्रावकपिन्त समयानुसार विनयनीति हिलेगु मौका भगवान् बुद्धं बियातया बिज्याःगुलिं स्पष्ट जू, बुद्धधर्मय् स्वतन्त्र-चिन्तनयात गुलि तक स्थान दु ।

थुकथं स्वतन्त्र-चिन्तनयात बुद्धं तसकं महत्त्वपूर्ण स्थान बियाबिज्याःगु दु । तर अथे नं गुलि विनयया खँ कया बुद्धधर्मय् सामाजिक परिवर्तनयात थाय् मदुगु खँ धाई । थ्व बिचाः मगाःपिनिगु व खँ मथूपिनिगु जक खँ धायेगुली अत्युक्ति जुइमखु । थ्व भ्रम जूगु खँ स्पष्ट यायेत छुं उद्धरण बीगु उचित जुइ ।

“न भिक्खवे राजभटो पब्बाजेतब्बो” अर्थात् भिक्षुपि राज्यया सिपाहीतयत् प्रव्रजित याये मज्यू ।

“न भिक्खवे दासो पब्बाजेतब्बो” अर्थात् भिक्षुपि, दास नोकरतयत् प्रव्रजित याये मज्यू ।

“न भिक्खवे इणायिको पब्बाजेतब्बो” अर्थात् भिक्षुपि, साहुं क्यपिन्त भिक्षु याये मज्यू ।

थुपि हे स्वंगू नियम खनाः बुद्धं सामाजिक परिवर्तन यायेत स्थान मब्यू धायेगु सीमित बुद्धिया फल खः, गुगु अनुचित नं खः । छायाःसा गौतम बुद्धं स्थापना यानाबिज्याःगु संघ समाज हे समाज परिवर्तनया ज्वलन्त उदाहरण खः । उजागु संगठन थ्व सिबे न्हयो गनं नं सुनानं याःगु मदु । फुक्क अनित्य, अनात्म धकाः आज्ञा याना बिज्याइम्ह, गौतम बुद्धया धर्मय् समान नं अनित्य अर्थात् परिवर्तनशील धयागु खँया दुने लाः, परिवर्तन जुइ नं माः । तत्कालीन गलत धारणा म्हुना ळयेत वसपोलं गुलि कुतः यानाबिज्यात, उलि कुतः थःगु युगया गलत धारणा म्हुना ळयेत सुनानं याःगु खने मदु । समाज परिवर्तनया निति मछिं व म्वाः भालपाः वसपोलया क्रियाशीलता गुबलें गतिहीन मजू ।

उकिं च्वय् च्वंगु खँया कारणय् बुद्धं समाज परिवर्तनया इच्छा वा कुतः मयाः धका अज्ञानतावश धाये न्हयो व्यापक ज्ञान दयेका अबलेया समाज व समाजया आवश्यकतायात नं थुइकेमाः । बुद्धकालीन समाज दासतयेगु श्रम शक्तिं धस्वाना च्वंगु समाज खः । उकिं तत्काल समाजयात दास समाज मजिमगाःगु समाज खः । अथे हे देश रक्षा निति सिपाहीत मदयकं मगाः । थुकथं सिपाही नं समाजयात अत्यावश्यक अंग जुल । दास व सेना निगू पक्ष नं जीवित जुयाच्वंगु नं सत्ताधिकार व भूमिपति आदि मुद्धिभरया मनूतयसं थःत आवश्यकपि मनूतमध्ये छम्ह निम्ह पा जुल धायेवं असह्य जुइगु खँ स्पष्ट जू ।

कोशल जुजुया निम्ह प्यम्ह सिपाही बिस्यूवनाः भिक्षु जू वन । व खँ सीवं सिपाहीतयसं भिक्षुपित साहै हे निन्दा यात । थ्व खँ जुजुं न्याय मंत्रीयाके न्यन, राज्य सैनिकतयत भिक्षु याइपिन्त छु दण्ड सजाय बीगु?

न्याय मंत्री लिसः बिल, अनुशासन याइम्ह कर्मवाचा आचार्ययागु म्ये ध्यना छ्वयेमाः । गुम्ह भिक्षुयाके अनुमति कया भिक्षु याःगु खः, वयागु दुगः क्वँय् त्वथुला बीमाः । तत्कालीन शासनया ऐन कथं यदि गौतम बुद्धं छु जुया दास व सेनानयत नं भिक्षु यायेगु अनमति ब्यूगु जूसा सरकार व बुद्धया दथुइ संघर्ष जुइगु सम्भव दु । दास व सैनिक प्रव्रजित यायेगु ज्या मपंगु जूसा अबलेया सत्ताधारी राजनीतिज्ञ व पूजीपतितयसं संघयागु दुगः क्वँय् हे त्वथुला मबी धकाः सुनां धाये फु? थुजागु समाजय् शान्तपूर्वक समाज परिवर्तन यायेत थाय् मदु धायेगु आश्चर्यया खँ मखु । क्वय् वइगु घटनाय् बांलाक बिचाः यायेवं आर्थिक परिस्थिति अनुसार व थाय् स्वया नं जीवन परिवर्तन जुइगु व नियम परिवर्तन जुइगु खँ स्पष्ट जू । उकिं भीसं कल्पना यायेफु कि व्यक्ति वा समाज नियमया लागी मखु, बरू नियम व्यक्ति वा समाजया लागी खः । उदाहरणया निति छगू खँया उद्धरण न्हयोने तये । छक्कः अवस्थानुकूल आपालं नियम (विनय) दयेकेमाः धका सारिपुत्र स्थविरं प्रार्थना याःबले तथागतं अस्वीकार यासे आज्ञा जुयाबिज्यात, गुगु कारण मदयेकं नियमनीति दयेकेगु बुद्धिमानी मखु, आवश्यकतानुसार जक नियम दयेकेगु ठीक खः । (विनयवितक)

थुकथं आर्थिक व सामाजिक परिवर्तन अनुसार जीवन परिवर्तन याना यकेमाःगुलिं अवस्था व युगयात त्वःगु कथं विनयनीति हीकेमाःगु खँ विनयवितक ब्वनास्वयेवं स्पष्ट जुइ । थुकथं स्वतन्त्र-चिन्तनयात मान्यता बियातःगु बुद्धयागु महान देन खः । थ्व बुद्धधर्मयागु थःगु हे प्रकारया विशेषता खः ।

२. प्यंगू आर्यसत्य

भि-मभि यथार्थरूपं सीका कया उत्तमगु व श्रेष्ठगु जीवन हनेगु हे धर्म शब्दया परिभाषा खःसा बुद्धधर्म नं धर्म खः । मात्र अन्धविश्वास कट्टरपनताया रूपं पूजाविधिक्रम धयागु हे धर्म खःसा बुद्धधर्म धर्म हे मखु ।

बुद्धधर्म केवल दर्शन मखु, न त पूजाविधि हे जक खः । छुं विशेष दर्शनया परमार्थ वा यथातत्त्व सीका कायेगु इच्छा थुकी दइ । लिसें बुद्धधर्म दर्शानुकूल प्रतिपत्तियात न क्यनातइ । उकिं बुद्धधर्म दर्शन जक मखु, अपितु व प्रतिपत्तिया वैज्ञानिक विश्लेषण नं खः ।

बुद्धधर्मय सत्यदर्शन दु, तथा सुप्रतिपत्ति दु । अले थुकी दर्शनानुकूल प्रतिपत्ति पुरेयाना अवबोध जुइगु मोक्ष नं दु । अज्ज मोक्ष परलोकया लागी मखु, व थुगु लोकय हे प्राप्त याना कायेफु । थुकिया नितिं बरू प्यंगू आर्यसत्य ह्यार्यसत्य बौद्धपिनि हृदय वस्तु खः ।

'अरिय' शब्द पाली धयातःथे संस्कृतं 'आर्य' धाइ । आर्यया तात्पर्यं श्रेष्ठ अर्थ, उत्तम अर्थ जुइ । मेगु बौद्ध मान्य शब्द धायेमाल धाःसा निःक्लेशीपिन्त हे आर्य धाइ । गथे कि पृथकजन स्वभावं तापाक च्वनाबिज्याःपि बुद्ध, प्रत्येक बुद्ध, श्रावक बुद्ध, अर्हत्पिन्त अविशेषरूपं आर्य धाइ ।

सत्य शब्दया अर्थ अनेक दुसां नं थन यथाभूतार्थं जुइ । अपरिवर्तनीय, धात्थेगु सत्य अरियसच्च अर्थात् आर्यसत्य खः । उत्तमपि आर्यश्रावकपि सत्य खः । बुद्धं गवेषण यानाः लुइका बिज्याःगु सत्य हे आर्यसत्य खः । आर्यसत्य प्यंगू दु-

१. दुःखसत्य,
२. समुदयसत्य,
३. निरोधसत्य व
४. मार्गसत्य

उपमाकथं दुःखसत्य रोगथे, समुदयसत्य रोगया निदानथे, निरोधसत्य रोग शान्त जूथे, मार्गसत्य रोगया वासःथे खः ।

दुःख निगः आखःया समास जुयाच्वुंग शब्द खः । 'दु' धयागु निन्दा याये बहःगु खः । 'ख' धयागुया साधारण अर्थ फुस्लुगु, असारगु तथा दुष्करगु, विपत्तिकरगु वा शोक-वेदना बीगु आदि खः । अथे जूसां जीवित व लोकसम्बन्धी बुद्धमत निरूपण यायेगु प्रथम आर्य दुःख शब्द शूक्ष्म दार्शनिक अर्थयुक्तगु जू ।

तसर्थ च्व्य च्वयातयागु साधारण अर्थ छखे तथा अपरिपूर्णता, अनित्यता, तुच्छता व असारता आदि गम्भीर अर्थ न थुकी अन्तरगत जू धकाः सीकेमाः ।

बुद्ध जीवन दुःखमय धयाबिज्याःसां सुखमय जुइमखु धकाः न धयाबिमज्याः । गृहस्थीपिन्त व प्रव्रजितपिन्त भौतिक व आध्यात्मिक सुख दु धयागु वसपोलं स्वीकार यानाबिज्याःगु दु । गृहस्थ सुख प्रव्रजित सुख, काम सुख व नैष्कर्म्य अर्थात् गृहं पिहाँ वनेगु सुख, कायिक सुख व मानसिक सुख आदिया विषयय् अङ्कत्तरनिकायय् बांलाक प्रकाश यानातःगु दु । तर थुपि तात्थेगु सुख व स्थिरगु सुख मखुगु जुया थ्व फुकं विमुक्ति सुखया न्ह्योन दुःखमय हे खः ।

लोक दुःखमय जूसां लोक व जीवनप्रति घृणा दृष्टि स्वयेगु बुद्धधर्मया उपदेश मखु । न्ह्याबले नं सन्तोष व प्रीति जाःगु जीवन हनेगु लोक दुःखमय धकाः सीकाथुइका उकिं मुक्त जुइत उत्साह यायेगु हे मानव जीवनया परम कर्तव्य खः । अले जक सदाकालीन सुख प्राप्त याना कायेफइ ।

‘कतमेसं दुक्ख अरियसच्चं दुःख आर्यसत्य धयागु छु? जन्म जुइगु दुःख, बुरा जुइगु दुःख, मरण दुःख, शोक दुःख, मयःपिनाप हवना च्वनेमालीगु दुःख, यःपिनाप बाया च्वनेमालीगु दुःख, थःन्हं धयाथे इच्छा पुरे मजुइगु दुःखः कायिक दुःख, मानसिक दुःख आखिरय् धाये माल धाःसा पञ्चस्कन्ध हे दुःखया खानि खः । निगूगु आर्यसत्य निरोधसत्य खः । ‘पोनो भविका’ अर्थात् हानं हानं जन्म जुइगु हेतु नन्दिराग सहगतगु उगु उगु भवय् प्यपुना च्वनीगु गुगु दृष्णा खः । दुःखरूपी तृष्णा फल प्राप्तया लागी समुदयरूपी तृष्णा हेतु जुइ । विना हेतु दुःख जुइमखु ।

तृष्णा स्वता प्रकारया दु । उपि खः- काम तृष्णा, भव तृष्णा व विभव तृष्णा । काम तृष्णा धयागु रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श आदि पञ्चकाम विषयय् भुले जुइगु । भव तृष्णा धयागु ब्रह्मलोकया आशा कया दान धर्म यायेगु, हानं हानं जन्म कायेगु इच्छा अर्थात् साश्वत दृष्टि । विभवतृष्णा धयागु मसीतले मोजमज्जा यायेगु व पुनरुत्पत्ति माने मयायेगु अर्थात् उच्छेद दृष्टि । बुद्धधर्म अनुसार फुकं दुःखया कारण तृष्णा धयागु स्पष्ट जू । तृष्णा दत्तले सुखशान्ति गन दई? संसारय् तृष्णा हे जुजु, तृष्णा हे संसार राज्य चले यानाच्चन । तृष्णाय् हे लोक लुकु बिनाच्चन । थ्व तृष्णा धयागु खालि धन व जन जक मखु, अपितु दृष्टि, मत, वादविवाद, संकल्प, विकल्प विश्वास आदि आशा नं तृष्णा हे खः । थुकियात बुद्ध-वचनं धर्म तृष्णा धाइ ।

बुद्धयागु धापू कथं थःगु पौद्गलिक कलह कोलाहलनिसं देशविदेश व जातिया दथुइ महायुद्ध तकं तृष्णाया कारण हे जुयाच्चंगु दु । थुकिं सी दु कि आर्थिक व सामाजिक समस्या फुकं तेषां नितुनीका तइ । सारांशय हे फुक अकुशलया हेतु तृष्णा खः ।

स्वंगुगु आर्यसत्य निरोधसत्य खः अर्थात् तृष्णामुक्त जुइगु, तृष्णा स्वतन्त्र जुइगु । मेगु शब्द धायेमाल धाःसा स्वंगु तृष्णा बालाक पूर्णकथं मदयेका छ्वयेगु हे निरोधसत्य खः । निरोध धयागु 'नि' उपसर्ग 'रोध' शब्द दुगु वाक्य खः । 'नि' या अर्थ खः- मदु । 'रोध' या अर्थ खः- जेल । दुःखरूपी जेल मदुगुयात हे निरोधसत्य धाःगु खः ।

थ्व संसार जेल समान खः । काम भव, रूप भव, अरूप भवरूपी पःखालं चाःहिकातःगु जुया संसार जेल समान धयातःगु खः ।

मेगुकथं धायेमाल धाःसा निर्वाण हे नं निरोधसत्य खः । 'नि' उपसर्ग 'वाण' शब्द बने जुयाच्चंगु 'वाण' तृष्णायात धाइ । 'नि' धइगु मुक्त जूगु । तृष्णा मुक्त जुइगु हे निर्वाण खः । रागक्षय, द्वेषक्षय व मोहक्षय हे निर्वाण खः ।

प्यंगुगु आर्यसत्य मार्गसत्य खः । मार्गसत्य धयागु आर्य अष्टाङ्गिमार्ग खः-

१. सम्यक् दृष्टि, २. सम्यक् संकल्प, ३. सम्यक् वचन,
४. सम्यक, कर्मान्त, ५. सम्यक् आजीव, ६. सम्यक् व्यायाम, ७. सम्यक् स्मृति,
८. सम्यक् समाधि ।

थ्व हे आर्य अष्टाङ्गिमार्गया अनुकरणं थ्व जीवन सुखशान्तिपूर्णगु जुइ, अले बुद्धधर्मया अन्तिम लक्ष्य निर्वाण प्राप्त यायेफइ ।

३. निर्वाण

आः पूर्णरूपं बिचाः याये, बुद्धधर्मया परमार्थतत्त्व निर्वाण बारे बुद्धधर्मया परमार्थ फुककं दुःखमुक्त जुया निर्वाण प्राप्त यायेगु खः । बौद्धतयसं छुं छगु पुण्य यातधाःसां निर्वाण प्रार्थना याइ । निर्वाण धयागु छु? छुकियात निर्वाण धाइ । थ्व विशेषरूपं बौद्धमार्गीतयसं सीका तये बहःजू । बुद्धधर्मया परम विमुक्ति निर्वाण खः । फुककं दुःखकष्ट मदयेकेत निर्वाण अवबोध यायेमाः, थ्व बुद्ध-देशना खः । थुकी सुयागु छुं नं मतभेद मदु । मतभेद दुसा थ्व हे दु कि निर्वाण धयागु छु? बौद्ध-दर्शनय निर्वाण सम्बन्धय निगू भेद दु । उपि खः- भावात्मक

व अभावात्मक ।

बुद्धया जन्म जुइन्ह्यो हे निर्वाण, मोक्ष, मुक्ति शब्द वैदिक साहित्यय व्यवहारिक जुयाच्चंगु खने दु । तर थ्व शब्द उगु बखतय निर्वाणया तात्पर्य लौकिक नानाविध दुःखकष्ट अलगगु एकान्त सुखमय तत्त्व खः । वैदिक मोक्ष व बौद्ध निर्वाणय छु फरक दु धकाः न्यसा धर्मानुकूल उत्तर थ्व जुइ- बुद्धधर्मय वेदयित सुख व चेतना स्वरूप आत्मा मदु ।

आः थन प्रश्न जुयेफु- यदि निर्वाणसुख मदुसा निर्वाणयात सदाकालिक सुख छाया धाःगु? सुख हे मदुसा निर्वाण प्रार्थना यायेगु हे छाया ?! "राग दोस परेतेहि नाय धम्मो सुसम्बुद्धे", राग च्यानाच्चपि, द्वेष दूषित जुयाच्चपि, मोह मोहित जुयाच्चपि पृथक्जनपिसं थ्व धर्म थुइका काये थाकुइ धयागु बुद्धत्व प्राप्त जुयेसाथं बुद्ध धयाबिज्यागु खः ।

बुद्ध छुकियात निर्वाण धयाबिज्याःगु खः? वस्पोलं मज्झिमनिकायय प्रकाश यानाबिज्याःगु दु- भिक्षुपि जन्म जुइगु स्वभाव दुःख, बुद्धा जुइगु स्वभाव दुःख, रोग आदि जुइगु स्वभाव दुःख । उकिं जिं अनेक प्रकारया दुःख दुगु सीका दुःखरहितगु, बन्धनरहितगु, अनुत्तरगु निर्वाण अवबोध याना अर्थात् निर्वाण प्राप्त यानाकयाः जितः धर्मया यथातत्त्व ज्ञान प्राप्त जुल । जिगु विमुक्ति अचल जुल । थ्व जिगु अन्तिम जन्म खः । आः हानं जिं जन्म काइमखुत ।

थुगु देशनां नं भीसं थुइका कायेफु कि निर्वाण जाति, जरा, व्याधि अलगगु, शोकरहितगु, काम-क्रोध-द्वेष बलुसे मच्चंगु तृष्णाबन्धनमुक्तगु अतिश्रेष्ठ तत्त्व धैगु स्पष्टरूप खने दु । निर्वाणप्राप्त जून्ह पुनरुत्पत्ति मदुगुया कारणं सदाकालिक सुख व मुक्त जुल ।

निब्बाणया 'नि' उपसर्ग 'वान' शब्द समास जूगु पालि शब्द खः । वाण तृष्णाया नां खः । तृष्णां यानाः सत्त्वप्राणीपि भवं भवय चिनायकीगु खिपःथे खः । 'नि' या अर्थ मुक्त जुइगु खःसा तृष्णां मुक्त जुइगु हे परम निर्वाण खः ।

निर्वाणया यथा स्वभाव सीका कायेत अवबोध ज्ञान दयेकेमाः । अवबोध ज्ञान मदयेकं वचन जकं प्रकाश यायेत दुष्कर ।

निर्वाणयात ध्रुव, शुभ व सुख धकाः नं धयातल । फुक्कं धर्म संखत, असंखतया रूपय क्यनातल । हेतु प्रत्ययं बनेजूगुलिं संखत धाइ । हेतुप्रत्ययं बने मज्जुयात असंखत धाइ, व खः- निर्वाण ।

भिक्षुपि, गुगु धर्म उत्पत्ति विनाश जुइ, उत्पत्तिनिसें विनाश तक्क परिवर्तन खनेदत धाःसा उकियात संखत धाइ । हेतुप्रत्यय मदुगु, उत्पत्ति विनाश परिवर्तन मदुगु जुया निर्वाणयात 'ध्रुव' धकाः धाःगु खः ।

सुख धयागु निगू प्रकारया दु । वेदयितसुख व वूपसमसुख । नयेगु त्वनेगु, पुनेगुथें जाःगु पञ्चकाम सुख क्षणिक सुख 'वेदयित सुख' खः । क्लेश अग्नि सम्पूर्ण मदयेका दयावःगु सुख निर्वाण सुख खः । उपमा धायेमाल धाःसा कुष्टरोग दुम्हसिया चासुइगु अवस्थाय पलखया लागी सुख दुम्हथें जुइ तर अनलिपा दुःखया दुःख हे जुइ । थुकियात खः वेदयित सुख धाइ । डाक्टर सःता रोगया निदान फुक्क सीका वासःया प्रयोग यानाः त्वय् लानावनीगु सुखयात वूपसमसुख धाइ ।

निर्वाण सम्बन्धय् महाकवि आचार्य अश्वघोषजुं थथे धयातःगु दु-

दीपो यथा निवृत्ति मभ्युपेते

नैवावर्ति गच्छति नान्तरिक्षम्

दिशं नकांचिद विदशिं न कांचिद

स्नेहक्षयात् केवलमेति शान्तिम् ।

पाल्वाय् चिकं फुत धायेवं मत सिनावनी । पृथिवी, आकाशय् वा दिशा विदिशाय् वनीमखु । तथाः (वथेन्तु) निर्वाण लाभिम्ह क्लेश अवशान जुया शान्ति प्राप्त जुइ । पृथिवी आकाशय् व दिशा विदिशाय् वनीमखु ।

Dhamma Digital

नमोतस्स सम्मासम्बुद्धस्स

गृही-प्रतिपत्ति

माता पिता दिसा पुब्बा, आचरिय दक्खिणा दिसा
पुत्तद्वारा दिसा पच्छा, मित्ता मच्चा च उत्तरा ।
वास कम्मकरा हेट्ठा, उद्धं समण ब्राह्मण
एता दिसा नमस्सेय्य, अलमत्यो कुलेगिहि ॥

थ्वं गाथा सूत्रपिटकया सिंगालवाद-सूत्रय् अन्तरगतगु छपु विशिष्ट
धर्म-गाथा खः । गृहस्थ जीवन सुखं हनेत यायेमाःगु कर्तव्यया उपदेश थ्व सूत्रय्
निर्देश यानातःगु दया थुकियात 'गृही-प्रतिपत्ति' वा 'गृही-विनय', धयातःगु खः ।
अःपुक थुइगु भाषाय् छे व छेय् च्वनीपित माःगु ज्ञान-विज्ञान हे गृही-प्रतिपत्ति
खः, गृही-विनय खः ।

विनयया अर्थ खः, शिक्षित जुइगु । प्रतिपत्तिया तात्पर्यं न थन भण्डै
थ्व हे खः । अभ् धाःसा थ्व निगूयां पूर्ण अर्थ जुइ, सुखद् अधिकार दयेकेत
स्वच्छन्दं कर्तव्य पालन यायेगु । उकिं भिक्षु जीवन शिक्षित यायेत देशना
यानातःगु धर्मयात 'भिक्षु-विनय' धाइ । अले गृहस्थ जीवन सुखी यायेत देशना
यानातःगुयात 'गृही-विनय' धाइ । थ्वया आचरण हे गृही-प्रतिपत्ति जुइ । हानं थ्व
याये ज्यू थ्व याये मज्यू धकाः 'आज्ञा' यानातःगु जुया विनययात 'आणा देसना'

बुद्धधर्म व अर्थजीति । १५

नं धयातःगु दु । शासनरूपी शरीरया हि हे विनय खः । उकिं गुबलेतक हि भिनाच्चनी, जीवन सुथां लानाच्चनीथें भिक्षुपि गनतक विनय गरुक जुइ अनतक शासन बांलाइ व चिरस्थायी जुइ । उकिं हे 'विनयोनाम सासनस्स आयु' अर्थात् विनय धयागु शासनया आयु खः धका तथागत शास्तां आज्ञा जूगु खः ।

वथें हे 'गृही-विनय' या व्याख्या जुयाच्चंगु 'सिङ्गलवाद-सुत्त' या बांलाक अध्ययन व हृदयंगम याना तदनुसारं जीवन हनायंकल धाःसा गृहस्थ-जीवन धात्थें हे सुखमय जीवन जुइ । थुगुकथं 'सिङ्गलवाद-सुत्त' गृह-जीवन प्रीतिप्रद, शान्तिमय, सुखद् व मधुर यायेगु छगू कला व विज्ञानया दर्शन धाःसां ज्यू ।

छें मानव-जीवनया विश्रामस्थल खः । थन हे मनूया जीवनया आपाल ई वनीगु । उकिं छें भिनीगु व परिवार शिक्षित जुइगु जीवनय बच्छि मयाकया समय भिनीगु व शिक्षित जुइगु खः । हानं छें भिनिगु धयागु हे देश भिनिगुया जःग भिकेगु व बल्लाकेगुथें खः । कारण छेंया पुचः हे गां जुइ, गांया पुचलं हे छगू प्रान्त दः वनी । अले प्रान्तया पुचलं देश जुइ । थुकथं देशया उन्नति थःथःगु छें छें शुरू यायेमाः । अले थ्व शुरू जुइत भिगु वातावरण सामूहिक प्रयत्नं हयेमाः । आर्थिक आधार दयेकेत माःगुकथं कुतः यायेमाः । बरु खः, अर्थ आधार दयेवं हे जक छें उन्नत जूइ धयागु मद्दु । छेंया उन्नति व परिहानि जुइगु छेंया मां-बौ, पति-पत्नी व काय्-म्हयाय्पिनिगु ल्हातय् नं दु । छायाःसा छें च्वंपि आचारशीलपि निहतमानीपि व कास्त्रणिकपि जुल धाःसा छें उन्नति व प्रगतिपाखे न्हयज्यायेत लँपु दइ । अथे मज्जुसे आचारहीनपि, क्रोधीपि व दुःशीलपि जुल धाःसा छें परिहानिपाखे कुतुवनी । कारण धन दये मात्रं, परिवार दये मात्रं, जन्मजात उच्चकुल जुये मात्रं जीवन सुखी जुइमखु । थुपि ला छेंया उन्नति व प्रगतिया निति बाहय-शर्त खः । सुनां लुँ वहः आदि धनसम्पत्ति दये मात्रं जीवन सफल धकाः भालपी, व वयागु मूर्ख-कल्पना जक जुइ । जीवन हनेत ध्यबा माः अवश्य खः । तर थ्वया उपलब्धि मात्रं जीवनया उद्देश्य भालपाः च्वनेगु अले उकिया उपलब्धि निति वयाः थ्व याः मदयेक याना जुइगु अक्क उपलब्ध जूगु धनया प्रयोग मयायेगु मनुष्य जीवनया निति उचित मजू । असन्तोष स्वत्तिक चिना तइबले लखपति जूसां वया जीवन न्हयाइपुसे च्वनीमखु । थुजाःगु द्रव्य पिशाच जीवन अथवा ध्येबाया च्यः जुया वनेगु रूचि-पक्षया जीवन सफल जीवन धाइमखु ।

“सन्तुट्ठि परमं धनं” सन्तोष जुयाच्चनेगु हे तःधंगु धन खः । मेगु शब्दय्

धाये माल धाःसा फुक्क धन स्वया तःधंगु धन हे सन्तोष धन खः । मां-बौप्रति काय-म्ह्याय विरोधी जुल धाःसा, गुरुप्रति शिष्यपि विरोधी जुल धाःसा, पतिप्रति पत्नी विरोधी जुल धाःसा, मालिकप्रति नोकर विरोधी जुल धाःसा व छेय् शान्ति जुइ ला? व अवस्थाय् शैक्षिक विकास जुइ ला? व जीवन न्ह्याइपुइ ला? व छेया उन्नति याये फइला? अहं – जुइ फइमखु ।

मां-बौपिस काय-म्ह्यायपिन्त, वथे हे काय-म्ह्यायपिस मां-बौपिन्त, गुरु शिष्यपिन्त, अले शिष्यपिस गुरुपिन्त, स्त्री पुरुषपिन्त, पुरुष स्त्रीपिन्त, मालिक नोकरतय्त, नोकरतय्स मालिकपिन्त थव थवय् शिद्ध जुइमाःगु कर्तव्य निस्वार्थ रूपं परिहानि मजुइकथं याना यंकल धाःसा हे जक छे व जीवनय् न्ह्यागु अवस्थाय् नं सुखशान्ति जुइ । न्ह्याइपु यइपु जुइ । थुपि फुकया सुसंवृद्धि जुइ । उकिं छेया परिवारपि भिन धाःसा छे हे स्वर्गलोक धाःसा अप्वः खँ मखु । थः थम्हं कर्तव्य पूरा याना यंकेगु हे समाजया चारित्रिक धर्म खः । गृही-प्रतिपत्ती उल्लेख यानातःगु खुगू दिशा नमस्कार धाःगुया अर्थ उकिं अन्योन्य कर्तव्य परायण जुइगु खः । धात्थे हे खुगू दिशायात ल्हाः बिनित्ति यानाः नमस्कार यायेगु धाःगु मखु ।

खुगू दिशा

पूर्वदिशा, पश्चिमदिशा, दक्षिणदिशा, उत्तरदिशा, क्वय्यागु दिशा व च्वय्यागु दिशा याना जम्मां खुगू दिशा नमस्कारया विषयय् बुद्धं आज्ञा जुया बिज्याःगु उपदेशे थथे खः :-

१. मां-बौपि प्राणीपिनि निति प्रथम परोपकारीपि खः । उकिं मां-बौ हे पूर्वदिशा खः ।

२. कला काय-म्ह्यायपि थःसिबे लिपा दइपि खः । उकिं थुपि हे पश्चिमदिशा खः ।

३. आचार्यपि दक्षिणा अर्थात् छुं बी योग्यपि खः । उकिं थुपि दक्षिण दिशा खः ।

४. पासापि, सल्लाह बीपि वा मंत्रीपि थःत दुःख जुइगु बखतय् तरे याइपि खः । उकिं थुमित हे उत्तरदिशा धया तल ।

५. श्रमण ब्राह्मणपि* गुणधर्म तःधपि च्वय्यापि जुयाच्चनी । उकिं थुमित

*थ्व शब्द जन्मगत प्रचलित जुइगु जातिवाचक शब्द मखु ।

हे च्वय्यागु दिशा धया तल ।

६. दास वा नोकरपि थः स्वया क्वय् च्वनीपि वा दुःखीपि जुइ । उकिं थुमित हे क्वय्यागु दिशा समान धया तल ।

अले थ्व खुगू दिशाप्रतिया पारस्परिक कर्तब्याकर्तव्य बांलाक पूरा यायेगुयात हे खुगू दिशा नमस्कार यायेगु धाइ । थुगु कथंया खुगू दिशा नमस्कार यायेवं निगू लोकय् न सुख-शान्ति जुइ । जय मंगल जुइ ।

आः थन थुपि खुगू दिशाया विषयय् व नमस्कार यायेगु नियम वा प्रतिपत्तिया बारे छगू छगू याना बिचाः याये ।

पूर्वदिशा नमस्कार

(मां-बौप्रति कर्तव्य)

'माता' शब्द पालि भाषाया शब्द खः । अय् नं म्हुतुसि फाये-प्यपुके यायेगु सयेके सीकेवं धाये फयेकीगु 'माता' शब्दया अर्थ न्ह्याम्हं मनुखं धयाथें स्यू । थ्वया पर्यायवाची शब्द हे बियाच्वने माःगु म्दु । अले जिम्ह काय् जिम्ह न्ह्याय् धका माया- याइम्ह जुया नका त्वंका ब्वलंकीम्ह मांया अर्थबोधक थ्व शब्दय् भतिचा बिचाः यायेवं भाव व महत्ता समेतं बांलाक थुइ ।

'पिता' पालि शब्दया अर्थ नं नेपाःमितय्त थःगु हे भाय्या शब्दथें थू जू । थः काय् न्ह्याय्पिनिगु सुख-ऐश्वर्य खनाः प्रीति जुइपि जुया इमित हेरविचार याना आरक्षा याइपि जुया संसारय् मेमेगु वस्तु स्वया काय् न्ह्याय्पित प्रिय याइपि जुया 'पिता' धाइ धका च्वयातःगु दु । पिता शब्दया हे नेपाल भाषाय् पर्यायवाची शब्द थौकन्हय् व्यवहारय् यक्व दु । गथेः- बा, बाबु, ब्वा, अबु ।

मां-बौ : पुण्यया पुसा पीगु बुँ

थ्व लोकय् पुण्यरूपी भिगु बुँ प्यंगू दु धका क्यनातःगु दु । इपि प्यंगू प्रकारया पुण्ययागु पुसा पीगु बुँ खः- बुद्ध, श्रावक-संघ, मां, बौ । थुकथं जीवनय् धर्म वा पुण्यया निती भव्भ्व लुया जुइपित बुद्धं पुण्यरूपी पुसा पीगु बुँ हे बुद्ध व श्रावक संघया इवल्य् मां-बौ धका आज्ञा जुया बिज्यागुलिं स्पष्ट जू, मां-बौया प्रति भीगु छु कर्तव्य खः ! मेगुकथं बिचाः याःसा थ्व पुण्य क्षेत्र जूसां पुण्य क्षेत्र मध्यय् थ्व हे छगू जक दुर्लभ मजू । बुद्ध जन्म जुइगु दुर्लभ । हानं बुद्ध जन्म जुल धायेवं जक छु युग संघ दइगु जुया व निगूगु दुर्लभ खः । तर मां-बौ अथे

मखु । मां-बौ भीत उलि मात्राय् दुर्लभ मजू । पुण्य यायेगु इच्छा दत धाःसा हानं पुण्य संचय यायेगु संस्कार दत धाःसा प्रत्येक जन्मय् हे धयाथे थःगु शक्ति अनुसारं कर्तव्य परायण जुया मां-बौया सेवा याना यक्व पुण्य कमाये याये फु । थुकथं पुण्य धका द्यो माला भव्भ्व लुइगु बानि वांछ्वया छे सुखी यायेगु पुण्य नं कमाये यायेगु क्षेत्र मां-बौ भी छेय् हे दु । उकिं उत्तमगु पुण्य क्षेत्र जुया नं दुर्लभ मजूगु हे थ्व पुण्य क्षेत्रया मेगु विशेषता खः ।

मां-बौ : न्हापांयापिं गुरु

पालि साहित्यय् अथवा बौद्ध वाङ्मयात्मक संस्कारय् मां-बौपित 'पुब्बाचरिय' अर्थात् 'न्हापांयापि गुरुपि' धयातःगु दु । थ्व काय् न्ह्यायापित नयेगु-त्वनेगु-पुनेगु, जुइगु-च्वनेगु, स्वयेगु-खँ ल्हायेगु आदि ब्याक्क जीवन सक्रिय व सक्षम यायेगु न्हापालाक मां-बौपिसं हे स्यना बी । थ्व हे कारण न्हापानिसं बौद्ध-साहित्यय् मां-बौपित न्हापांयापि गुरु धयातःगु खः । वथे हे आधुनिक नागरिक-शास्त्रं नं छे वा परिवार हे सामाजिक शिक्षाया न्हापांगु स्कूल धयातःगु दु । निःसन्देह थ्व शिक्षालयया प्रमुख संचालक वा शिक्षक मां-बौ हे खः । अले हानं साधारण गुरुपि भिन्ह स्वया छन्ह धार्मिक गुरु तःधं । धार्मिक गुरु सच्छिन्ह स्वया छन्ह धाइमां तःधं । धाइमां द्वःछिन्ह स्वया छन्ह बौ उत्तम । लाखन्ह बौ स्वया छन्ह मां उत्तम । थथे धका पुलांगु चारित्रिक शिक्षासम्बन्धी बौद्ध साहित्यय् च्यायातःगु दु ।

मां-बौ हे ब्रह्मा

मां-बौपिसं जीवन सुखया-स्वर्ग दयेकेगु शिक्षा अतुल्य हार्दिक रूप एवं प्रेमपूर्वक बी । मां-बौपिसं सुगतिया मार्ग क्यना बी । थ्व अर्थय् हे शायद मां-बौ हे स्वर्गया स्वहाने समान खः धका बुद्धधर्म प्रकाश यानातःगु जुइ । अफ् पालि साहित्यय् 'ब्रह्माति माता पितरो' मां-बौपि हे ब्रह्मा धकाः नं यक्व थासय् क्यना तःगु दु । मैत्री, करुणा, मुदिता व उपेक्षा थ्व प्यंगू ब्रह्मविहार गुपि व्यक्तिपिके दइ, इपि हे ब्रह्मा जुइ । थुपि प्यंगुलिं ब्रह्मामय गुण मां-बौपिके नं दुगु जुया मां-बौपित ब्रह्मा धका धयातःगु खः । आः थन थुपि गुणया हे भतिचा चर्चा याये ।

'मैत्री' मांयागु चित्तय् मचा गर्भवती जुइबले निसं दया वइ । मचा जन्म मजूतले गर्भस्थ मचायात छुं मजुइमाः सुखी जुइमाः धयागु भावनां बिलिबिलि

जाया च्वनीगु हे मैत्री खः । थथे मनं जक मखु, ज्यां हे नं मचायात मज्यूगु जुइव न्ह्याक्व हे साःगु नयेगु त्वनेगु जूसां मनसे च्वनी । अले थःगु शरीरया आरक्षा सिबे मचाया आरक्षा याये वयात ययाच्वनी ।

मचात जन्म जुइगु अवस्थाय गुलि तक दुःख कष्ट जू धयागु मां-बौपि त्वःता मेपिसं सीमखु । मचा जन्म जुइवं हे वयाप्रति प्रेम व करुणां जाया वइ । मचा थुखे उखे न्हिता ब्यां ब्यां मजूतले मांयागु चित्तय् मचाया प्रति दया च्वनीगु चित्तयात करुणा धाइ । मांयागु करुणा थुलि तक बल्लाः कि वं थःगु ह्याउँगु हि हे तुयूगु दुरु याना त्वंकी । वैज्ञानिक यान्त्रिक शक्तिं याये थाकुगु ज्या मांयागु बल्लागु करुणा-यन्त्रं याउँक हे स्वभावं हे याइ । अले बहनी घना च्वनेगु अवस्थाय् मचा ख्वया हल धायेवं न्ह्याक्व हे थाकुसां जुरुक्क दना करुणां लुमुगु हृदय दुम्ह मामं मचायात हेका दुरु त्वंकी । मचायागु खि-च्व भ्याः भचिचा हे घृणा मचासे सफा सुघर याइ । मचां नायूगु क्यातुगु ल्हातं दाइगु, तुतिं च्वातु च्वाइगु हे वयात जि मचा, जि मचा धयागु प्रेमभावं याना ययाच्वनी । मनूया खं छखे हे ति । थ्व मातृ-मममताया विचित्र गुण पशुपक्षी वा प्राणी-जगतय् तकं भीसं खं । खिचा नये त्यलकि त्वाइम्ह खः । तर वं उखें थुखें वना प्वादक नया वया थः मस्तय्त ल्हवया नकः वइ । धुँ स्वभावं हे गुलिखे प्राणीप्रति हिंस्रक व भयंकर । तर वं नं थःमचां दुरु त्वंत्वं तुतिं च्वातु च्वाइबले आनन्द ताइच्वनी । गुलिखे प्राणीपिसं थःगु चंचल व अस्थिर स्वभावयात थः मचा हुर्के मजूतले स्थिर याना च्वंच्वनी ।

मुदिता मनयागु प्रसन्न भावयात धाइ । थः मचा भतिचा तःधिक जुया हावभाव याये सइगु अवस्थाय् थ्व मातृ-स्वभाव वा मातृ-मुदिता-चित्त बांलाक हे वृद्धि जुइ । ख ला थ्व नं मचां न्हिलाः लिसः भाव क्यने ससं निसं हे विकास जुइ । अले न्हापां फेतुइ सइबले, ल्हयइबले, तुकु तुकु पलाः छी सयेकीबले, ताकातुक खँ ल्हाये सइबले ला मांया मुदिता स्वभावं स्वर्गया स्वहाने त्वाथः हे भ्रमं गये दुथें ताइ ।

अनं लिपा ल्याय्म्ह जुया वसेलि वा ल्यासे जुया वसेलि इमि आवाह विवाह जुया सुखं च्वंच्वनीगु अवस्थाय् मां-बौया मती जिमि काय-न्ह्याय्पि सुखं च्वंच्वंगु दु धयागु गुगु भावना दइ, उकियात हे 'उपेक्षा' धाइ ।

मां-बौया अनन्त गुण

बौद्ध ग्रन्थ न्ह्याबलें लोकय अनन्त गुणीपिनि खँया उल्लेख याइबले न्हयथनी- 'थ्व लोकय बुद्धगुण अनन्त, धर्मगुण अनन्त, संघगुण अनन्त, मातापिता गुण अनन्त' । उकिं हे हान धयातःगु खः, “द्विन्नाहं भिक्खवे न सुप्पतिकारं वदामि मातुच्च पितुच्च” अर्थात् मां-बौपिसं याःगु उपकारयात कायन्ह्यायपिसं प्रत्युपकार न्ह्याक्व हे याःसां त्यासा पुलागु जुइमखु । बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यागु दु- मां-बौपिनिगु ऋण पुले धका सच्छिदँ आयु दत्तं मयापि मांबौपिन्तं बौ जवय् बोहलय् मां खवय् बोहलय् तथा कायन्ह्यायपिसं सच्छिदँ तक अथवा जन्मभर तक कुबिया तःसां अफ विश्व चाह्यु वंसां प्रत्युपकार याःगु जुइमखु । उलि जक मखु, सच्छिदँ साक्क भिक नका त्वंका पुंका तःसां मां-बौयागु पूरा प्रत्युपकार याःगु जुइमखु । धात्थे धाल धाःसा मां-बौपिनि ऋण पुले धकाः विश्वया अधिपति हे याना ब्यूसां ऋण पूगु जुइमखु । उकिं थुगुकथं अनन्त गुणयात लुमका मां-बौया प्रत्युपकारय् अथवा सेवा उपस्थानय् गुबलें अलसि व प्रमादि जुये मज्यू ।

सीवलिया उदाहरण

थः मचातयगु प्रति मांयागु हृदयय् गुजागु ममता दु धयागु सीवलि स्थविरया मांयागु बाखनं भीत स्पष्टरूपं क्यनातःगु दु ।

सुप्पवासां न्हयदँ तक गर्भवती जुया तसकं दुःख सिल । पुत्र जन्म जुये धुंका छन्दु वं बुद्ध प्रमुख भिक्षुसंघपिन्तं भोजन निमन्त्रणा यात । थुलिमच्छि दुःख सिया नं हान मेपि मचाया इच्छा दनि ला धका बुद्धं वयाके न्यना बिज्यात ।

उबले सुप्पवासां लिसः बिल, भन्ते भगवान्, थपाय्च्च दुःख सिया जन्म बी माःसां जितः छम्ह मचा ला छु थुजाःपि न्हयम्ह मचा दुसां यःनि ।

जुजु बिम्बिसारया उदाहरण

वथे तुं बौपिनि थः मचातय् प्रति गुलि ममता, स्नेह व प्रेम दु धयागु खँया उदाहरणकथं अजातशत्रुया अबु बिम्बिसारया जीवन चरित्र न्हयोने तये बहः जू ।

अजातशत्रु जन्म मजूबलेनिसें वया बौ बिम्बिसारयात भविष्यवाणी याःपिसं धयातःगु खः, अजातशत्रु वया परम शत्रु जुइ । उकिं ज्योतिषतय्सं वयात महारानीया प्वाथय् दुबले हे स्याना छ्वयेगु बिचाः बिल । तर अबु जुइम्ह जुजु

बिम्बिसारं थ्व खँ स्वीकार मयाः । थः सन्तानयात स्याके मब्यू । अजातशत्रु प्वाथय् दुबले हे महारानीया न जुजुया जवल्हाः त्वाः ल्हाना हि त्वनेगु दोहल उत्पत्ति जुल । तर थ्व महारानी धाये मछाः । व भन् भन् गंसि जुयावन । तुइसे च्वनावल । जुजुं कर कर याना न्यबले खँ फुक्कं कन । जुजुं तुरुन्त पुत्र स्नेहया आकांक्षाय् अविभोर जूगुया कारण थःगु जवगु ल्हातय् घाः याना हि पिकया महारानीया दोहल शान्त यानाबिल । उलि जक मखु, जन्म जुइधुका न व राजकुमारयात स्याये धका यक्व कोशिस याःगु खः, तर जुजुं स्याके मब्यू । अजातशत्रुया कारण अनेक गृह अशान्ति भ्रमं वइगु खःसां जुजुं शान्तिया निति उपाय व कुतः यायां थः काय्यात बलंकल । अभ वयात मबूनिबले निसैया शत्रु धयागु अर्थय् ज्योतिष अजातशत्रु धकाः नां छुत । तर जुजु बिम्बिसारं थः काय्यात मतिनापूर्वक कुणिक धका सःतेगु यात । अजातशत्रुयात कुणिक याना छ्वयेगु कुतः यात । खः, घटना चक्रं बिम्बिसारं थः प्राण कुणिकया ल्हात फुके बिल, अन्तय् कुणिक अजातशत्रु नाम हे प्रसिद्ध जुल । अले बौद्ध साहित्यं न लिपाया वयागु यक्व श्रद्धा आदिया सराहना यानाः न थुजाःगु पितृ-ममताप्रति निर्मम अन्यायं प्रहार याःगुलिं वयात अजातशत्रु हे धया छ्वयेगु यात । अभ संगायनथे जाःगु महान् धर्मय् उपकारकगु ज्या यात न वं पितृ-ममताया प्रति अपकारक जुया न्यागू महापापय् छगू पाप पितृ-हत्या याःगुलिं व आखिर नरकय् हे वने माल ।

जुजु बिम्बिसारया पुत्रप्रति प्रेम स्पष्ट जुइगु मेगु छगू घटना वृत्तान्त पालि साहित्यय् उपलब्ध जू । छन्हु अजातशत्रुया पतिचाय् तग्वःगु कै छगः वल, कै पाके जूबले कै स्यानाः व तसकं ख्वयाच्वनाः बालक अजातशत्रुयात सुनानं हे ह्येके फुगु मखु । अले अबुम्ह जुजु बिम्बिसारं थः काय् मुलय् तया ह्येका ह्येका वयागु कै दुगु पतिं म्हुतुइ तल । अथे कै दुगु पतिं म्हुतुइ तःबले व सुक च्वन । जुजु बिम्बिसारं थःकाय् सुक च्वंगु याउँक च्वंगुया कारणय् व कै दुगु पतिं म्हुतुइ हे तया बीगु यात । हानं राजदरवारया ज्या याइबले न थः काय् मुले तया वयागु पतिं म्हुतुइ तया तइगु यानाच्वन । अथे हे कै दुगु पतिं म्हुतुइ तया तःबले संयोवश अथे हे व पतिया कै तज्यात । न्हि-हि जुजु बिम्बिसारया म्हुतुइ लात । बिम्बिसारं थः कायय् ख्वाः स्वत । वया याउँक न्हयः वयेकाच्वन । जुजु बिम्बिसारया मती वन, आः थथे कुमारया ल्हाः लिकाये धाये नकतिनि तज्यागु कैया घाःस्याः चाइ । मचा तस्सकं ख्वइ । मचां स्याःगु सह

याये थाकुइ । थथे मती तथा कै तज्याना वःगु न्हि-हि फुकं मिखा तिसिना थन्ह हे घुतका छ्वत । हानं थ्व खँ महारानी छम्हसित सिबे सुयातं धा हे मधाः । छायाःसा मां-बौपिसं थःगु उपकारया प्रेमया बाखं विशेष माःगु अवस्थाय् मखय्कं थः मचातय्त न्यकी मखु ।

थथे प्रेमं ब्वलंम्ह राजकुमार ल्याय्म्ह जुल । व देवदत्तया संगतय् लात । कुमित्र संगतय् वं थः बौयाके राज्यया लागी ल्वाः वन । जुजुं प्रेमपूर्वक थः काय्यात राज्य लः ल्हाना बिल । छायाःसा बौम्हं गुलि नं मुनी व काय्या निति धका मथूम्ह हानं जुजु जुइ आय्बूम्ह अजातशत्रु धका बौम्हं थूसां आखिर वया मूर्खत्वं अबु धयाम्हसिगु मतिनाय् प्रभाव लाये थाकु ।

बौया कायप्रति गुजाःगु मतिना जुइ, वं गुलि थः कायय्या भितुनी धयागु खँया छगू मेगु उदाहरण बी ।

छम्ह कवि साब हे प्रतिभाशाली जुल । व सकसियां यः । वया नां धात्थे जाः । सकसिनं वयागु गुण-गायन यानाच्चनीगु । अले प्रशंसा जक न्यन्ये वयात सुनानं थःत भतिचा निन्दा याइगु तकं न्यने मयया वल । व प्रशंसा प्रेमी थुलि जुल, वं थःगु विषयय् आलोचना याइगु तकं न्यने मफुगु स्वभावम्ह व जुल । उखे वयात बौम्हसिनं व प्रशंसा जक न्यना वै थ मजु अनियन्त्रित थ मजु धका बुलुं बुलुं भंभं आलोचना यात । अनेक खँय् ब्वःबीगु यात । छक्वः निक्वः मेपिनि न्हयोने नं थ्व हे प्रसंगय् ब्वः बी । अले काय्म्हसिनं विचाः यात, जितः मेपिसं सुनां हे निन्दा मयाः, जिमि अबु छम्हसिनं हे जक निन्दा याइगु । थ्व छु खः? अभं खुशी जुये माःथाय् । अःखः जितः ब्वः जक बीगु । जिं कुलया इज्जत तथा बिया । अयनं जिगु थ्व बेइज्जत छाय्? छन्हु वं सह याये मफया मांयात थ्व खँ न्यकल । तर अथे नं बौयापाखे ब्वःबीगु द्यूगु मखु । भन जक थासय् थासय्लाक ब्वःबीगु बढे जुल ।

कविया मानस संसारय् दुःखया कारण अले असन्तोषया कारण मात्र बौम्ह जुल । वयात मेपिसं नं आलोचना याना हइ धकाः धन्दा जुल । अबुम्हलिसे हाल, ल्वात, तर अयनं वयात नियन्त्रण यायेत स्वयेगु व ब्वःबीगु बौम्हं मत्वःतू । वया द्वेष भंभं बढे जुयावन । ब्याक्कसिनं प्रशंसा याः, थः हे अबु छम्ह निन्दा याइम्ह जुया वं थः बौयात सहयाये मफुगु जुजुवन । अथेला लोभ, द्वेष व मोहया स्वभावय् च्याना वने लात कि वं ब्याक्क सदगुण हे नौ याना बी यः । व हे खँ कविया संसारय् जुल । वं ल्हातय् चुपि काल । निन्दाया बदला चुपि कायेगु खँ

मनं क्वःछित्त । व च्चुपि ज्वनाः अबुम्हसिया कोठाय् वन । अबले वया ब्वा वया मालिसे खँ ल्हानाच्चंगु खः । वया कलुषित चित्तय् छु खँ ल्हानुथें धका चिवाः कायेगु मती वन । खँ न्यनाच्चन । थः मांम्हसिनं धयाच्चन, 'छिं न्ह्याबलें थः काय्यात ब्बःबिया दी । माःसां म्वाःसां छाया ब्बःबियादीगु? मचाया मन दिक्क जुइ । छिं छाया थथेभनं म्वाः मदुगु कारण्य् नं ब्बःबियादिया?' बौम्हसिनं धाःगु तायेदत, 'छं छुं हे मस्यू । सी नं मखु । जिं काय्यात छाया ब्बःबियाच्चना, व जिं हे जक स्पू ।' खँ न्यन्यं कविया भन् हे तं पिहाँ वल । वं पिने च्वना मनं मनं लिसः बिल, 'छं हे जक मखा सी ।' हानं बौम्हसिगु सः ताये दत, 'यदि जिं इलय् ब्बःबिया मच्चंगु जूसा छं काय् गन थ्यन जुइ । छु जुल जुइ व छं सी मखु । जिं उलि ब्बःबिया मच्चंगु जूसा क्वाना मच्चंगु जूसा व वें चाःम्ह जुया छुं भाःपी हे फइमखु । । आः हे नं वया जि मयः । वं जिगु आलोचना तकं न्यने मफये धुकल । उकिं धात्थें ला जि वयात अथें ब्बःबिया च्वनागु मखु, वयागु हे भलाइया लागी जक ब्बःबियाच्चनागु खः । हानं धात्थें ला जि वयात गुलि म्हुतुं ब्बःबियाच्चना उलि हे मनं प्रशंसा यानाच्चनागु दु । जि काय् प्रख्यात जूगु न्यने दुगु स्वये दुगु जिगु लागी गुलि हर्ष, गुलि आनन्द थुकिया बयान यानां साध्य मजू । अफ् मेपिसिं प्रशंसा याःगु व जिं ब्बःबियागु उति ग्यनी मखु । जिगु म्हुतुया ब्बः मनया सुवाः खः, ल्यताः खः, थः काय् स्पनी धयागु धन्दा खः ।' थुलि खँ न्यने मात्रं पिने च्चुपि ज्वना स्याये धका च्वं च्वंम्हं फये मफुत । कोथाय् दुब्बानाः बौम्हसिगु तुति ज्वना क्षमा वन । वं धाल, 'जिगु दुषित कल्पनाया बारे क्षमा यानादिसँ । छिगु गुणयात जिगु बुद्धिया अहमतां बैगुण भालपाः जिं छिगु हत्या याये धका वया । जित क्षमा यानादिसँ, क्षमा यानादिसँ ।

थुकथं मतिना-प्रेम दुपि न्ह्यागुकथं नं भित्तुनीपि मां-बौपिनिगु न्ह्याक्व हे सेवा टहल याःसां प्रामाणिककथं गुणया तुलनाय् व सेवा सत्कार याःगु हे जुइमखु । मां-बौपिनि प्रत्युपकार यायेगु हे खःसा धार्मिक धापूकथं मां-बौपिन्त मां-बौपिके दुगु स्वया नं अप्वः सदगुण थःके दयेकाः सत्मार्ग प्रदर्शन यायेगु व शीलपालन व प्रदर्शन यायेगु, विशुद्ध प्रज्ञाया लँपु चायेकेगु छगू हे जक उपाय दु । मां-बौप्रति भगवान् बुद्धं नं थ्व हे आदर्श क्यनाबिज्यात । भगवान् बुद्धं थः मांयात स्वर्गय् वनाः अभिधर्मया उपदेश कनाबिज्यात धयागु खँ उल्लेख यानातःगु दु । हानं वसपोलं बौयात अर्हत् मजूतले उपदेश बिया अर्हत् फलय् प्रतिस्थापन यानाबिज्यात । अले बुद्धया अग्रश्रावक सारिपुत्र महास्थविरं थःगु महापरिनिर्वाण

न्हयो थ्व हे आदर्शया अनुशरण यानाबिज्यात । ब्रह्मा-विश्वासीन्ह थः मांयात थःम्हं थुइकागु खंकागु सदउपदेश बिया सम्यक् दृष्टिन्ह याना श्रोतापत्ति फलय् थः मांयात प्रतिस्थापन यानाः तिनि वसपोलं परिनिर्वाण प्राप्त यानाबिज्यात ।

थौकन्हय प्रायः मनूतयके मां-बौपिनिगु सेवा सत्कार यायेगु व वन्दना मानादि यायेगु लज्जायागु कारणथे भालपीगु स्वभाव वःगु दु । गुगु बांला मजू । खः, अथे धका मां-बौप्रति वन्दनाया अर्थ तुति जक अन्याना च्वनेगु मखु । बुद्धं वसल सुत्रय् आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु-

यो मारतं वा पितरं वा, जिण्णकं गतयोब्बनं ।

पहुसन्तो न भरति, तं जञ्जा वसलो इति ।

गुम्हसिनं बुढाबुढीपि मां-बौपिन्त थःके क्षमता दयेक दयेक न उपस्थान याइ मखु, नकेत्वंके याइमखु, उम्ह व्यक्ति चण्डाल-नीच खः । अर्थात् व मनुष्यत्वय् हीन खः । दूरात्म व क्षुद्र खः ।

थ्वया विपरीत सुनां मां-बौया सेवा याइ, वयात देवतापिसं रक्षा याइ । मां-बौया सेवार्थं त्यागी-जीवनं न बाधा बी मज्यू । उकिं हे बौद्ध-विनयं भिक्षुपिसं मेपि सुयातं लही मज्यूसां मां-बौपिन्त सेवा याये ज्यू धका धया तल । अले गुलिखे भिक्षुपिसं थः बुढाबुढीपि मां-बौपिन्त भिक्षान्न नका समेतं सेवा उपस्थान नं यात ।

समाजय् थःबलने धुका थः समर्थवान जुइ धुका मां-बौपिन्त त्वमका छ्वइपि नं मद्दुगु मखु, तर व पशु धर्म जक खः । उकिं चेतनशील मनुष्य जुया थःत नकेत्वंके याना तःधिक याना ब्यूपित थः सुखं च्वनाथे मां-बौपिन्त नं सुखित व मुदित यायेगु सभ्य समाजय् न्ह्याम्हसिनं नं मयासें मगाःगु कर्तव्य खः । मां-बौपिन्त पूजा मयाम्हं त्रिरत्नया पूजा याःगु हे नं जुइमखु । बुद्ध, धर्म व संघया न्ह्याक्व हे भक्तिभाव याःसां मां-बौपिनि सेवासत्कार मयात धाःसा इपि धात्थेयापि बौद्ध जुइमखु ।

खः, मां-बौपिके जक दोष वा दुर्बलता धयागु दइ हे मखु धाये मफु । अथे नं उकी च्यूताः तया थःगुपाखे सिद्ध जुयेमाःगु कर्तव्य पालन मयाये मज्यू । गुम्हसिया यथार्थरूपं मां-बौया पूजा यायेगु इच्छा जुइ वं क्वय् च्वयागु बुद्धया न्यागू उपदेशकथं यायेमाः धयागु गृही-प्रतिपत्ती च्वनीपिनि धर्म खः-

१) भतो ने भरिस्सामि- मचानिसे जित पालन पोषण याना तःधिक

यानाब्यूपि जिम्ह मां-बौपिनिगु तुति तिकेमाःसा तुति तिकेगु, क्वाः लखं वा ख्वाउँ लखं माःगुकथं मोल्हुकेगु, नयेगु, त्वनेगु व च्वनेगु बन्दोबस्त याना बीगु, रोगी जुइगु बखतय् सेवा सुश्रूषा यायेगु, दुःख जुइबले स्वयेगु आदिया लागी तत्पर जुयाच्वने धकाः विचाः यानाच्वनेगु थ्व न्हापांगु कर्तव्य खः।

२) किच्चं नेसं करिस्सामि- मां-बौपिनिगु सरकारसम्बन्धी ज्या व मेमेगु छेँ बुँसम्बन्धी ज्या न बुलुं माःबले थम्हं जिम्मेवारी कया इमित याउँका बीगु । अले मां-बौपिसं यानातःगु प्रबन्ध स्वया बांलाक वा मां-बौया पाखें जुयाच्वंबले स्वया सुव्यवस्थित जुइक इमि ज्या याना इमित सन्तोष बीगु ।

३) कुलवंसं ठपेस्सामि- कुलवंशया परम्परां वःगु सामाजिक चारित्र वारित्र कार्य ल्वःममंकुसे आरक्षा यायेगु । मां-बौपिसं कमेयानातःगु छेँ बुँ धन-सम्पत्ति मस्यंकेगु । छुं मखुगु कल्पना वःसां थ्व कुलपरम्परायात मत्वःगु ज्या जिं याये मज्यू धकाः मयायेगु स्वंगूगु कर्तव्य खः ।

४) दायज्जं पटिपज्जामि- मां-बौपिनिगु पाखें काय्-म्हयाय्पिन्त दइगु अंश काये योग्यम्हं जुइगु यायेमाः । मां-बौपिसं अंश बी न्हयः अथवा ज्याया भार बी न्हयः काय्-म्हयाय् सुवच जूगु स्वयेगु इच्छा याइ । उकिं सुवच व व्यवहार-कुशल जुयेगु स्वयेमाः । अले प्राप्त जूगु अंश स्वाःगुली खर्चं याना फुके मज्यू, भार ब्यूगु ज्या स्यंका बी मज्यू । ब्यूगु अंशय् थःम्हं अभिवृद्धि याये फयेकेमाः । अले थुकिं मां-बौपिन्त प्रीति ब्यूगु जुइ । मां-बौपिनिगु श्रमया धनय् जक मोजमज्जा यानाच्वनीपि सत् पुत्र वा पुत्री धाइमखु । थम्हं नं कमये याना आय व्यय मिले याये सयेकेमाः आयव्यय अनुसारं खर्चं याये मसल धायेवं भविष्य जीवन अन्धकारमय जीवन जुइ । उकिं बुद्धं थथे धयाबिज्याःगु दु-

एकेन भोगं भुञ्जेय्य, द्विही कम्मं पयोजये ।

चतुत्यञ्च निधापेय्य, आपदासु भविस्सति ॥

थम्हं कमाये यानागु धन प्यब्ब थलेमाः । छब्ब नयेया लागी, उकी निब्ब ब्वति थम्हं यानाच्वनागु ज्याय् वा व्यापारय् छयलेया लागी, उकी ल्यंगु प्यब्ब ब्वति आपदविपद जुइबलेयात स्वथना तयेमाः ।

गुम्हसिनं मां-बौपिनिगु ध्येबां जक मोजमज्जा याना थम्हं कमाये मयासें च्वनी, वयापाखें मां-बौयात सुख-शान्ति प्राप्त जुइ थाकुइ । छायाःसा वयापाखें मां-बौपिन्त तःधंगु उपेक्षा वा निन्दा जुइ । उकिं मां-बौपिके अंश कया, मां-बौपि नं आरक्षा यायेगु अंश नं आरक्षा यायेगु प्यंगूगु कर्तव्य खः ।

५) पेतानं कालकतानं दक्खिणं अनुप्पदस्सामि- परलोक प्राप्त जूपि मां-बौपि ल्वःमंका छ्वयेगु सत्पुरुषपिनि धर्म मखु । समयानुसारं गुण लुमंका पुण्य बीगु यायेमाः । मां-बौपिनिगु नामं थःथःगु श्रद्धा अनुसारं धार्मिक क्रिया, सामाजिक क्रियाय् अनुबल बी फयेकेमाः । यदि धन दया वन धाःसा स्कूल मदुथाय् स्कूल दयेकेगु, आरोग्यशाला मदुथाय् आरोग्यशाला दयेका बीगु, आर्थिक ग्वाहालि मदया अध्ययन याये मफुपिन्त अध्ययन यायेत ग्वाहालि बीगु आदि कुशलकर्म याना मां-बौपिनिगु गुण लुमंका पुण्यानुमोदन यायेगु थ्व न्यागूगु कर्तव्य खः ।

गुम्ह व्यक्ति हृदयनिसे श्रद्धा तथा मां-बौया सेवा सुश्रूषा याइ वया दिनप्रतिदिन अभिवृद्धि जुइ । 'माता पितानुकम्पी तस्स महानाम कुलपुत्तस्स बुद्धियेव पाटिकंखा नो परिहानि ।' मां-बौपिनिगु अनुकम्पा आशीर्वाद दुपि मस्तयेगु उन्नति जुइ सिबे परिहानि गुबलें जुइमखु ।

मां-बौपिनिगु आशीर्वाद देवतापिनिगु आशीर्वाद स्वया तःधं । मां-बौपि काय्-म्हयाय्पिन्त आशीर्वाद बीत न्ह्याबलें तयार दु । उकिं व आशीर्वाद फया कायेगु काय्-म्हयाय्पिनिगु अधिकार व कर्तव्य खः ।

उकिं मां-बौया उपस्थान यायेगु महान पुण्य कार्य खः । तःधंगु कुशल क्रिया खः । थथे थुइका दास-दासीया पाखें जक भर मकासे थःम्ह हे नके, त्वंके वस्त्राभरण बियेगुली सतर्क जुयेमाः ।

काय्-म्हयाय्प्रति मां-बौपिनि कर्तव्य

बौद्ध-दर्शन वा बौद्ध-आचरण विचार एक पक्षीय सत्य जक मखु । उकिं मां-बौप्रति काय्-म्हयाय्पिनि कर्तव्यथे काय्-म्हयाय्पिनि प्रति मां-बौपिनिगु कर्तव्यया चर्चा नं बौद्ध-साहित्यय् यानातःगु दु ।

'पुत्तावत्थु मनस्सानं' - अर्थात् मनूतय् छगू अतुल्य तःधंगु धन सन्तान नं खः । उकिं हे थःगु जीवन तर्क परित्याग याना थः मस्तय् आरक्षा याइ । विना गुणधर्म तःधिक याना बा जुयां छुं महत्त्व मदु । तःधिक जुयावःलिसे हे वयाके गुणधर्म नं वृद्धि जुयावं वनेमाः । अले हे जक मां-बौ व काय्-म्हयाय्पिनि दुथुया पारस्परिक कर्तव्य पालन बालाक जुइफइ ।

गुणधर्मया दृष्टिं तुलनात्मककथं मस्त स्वथी प्रकारयापि दु धका पाली साहित्यय् च्वयातःगु दु । मां-बौपिके स्वया अप्वः गुणधर्म दुपित 'अतिजात पुत्त'

धाइ । मां-बौपिके ति जक गुणधर्म दुपित 'अनुजात पुत्त' धाइ । मां-बौपिके स्वया हीन गुणधर्म दुपिन्त 'अवजात पुत्त' धाइ । 'अतिजात पुत्त' दयेकेत क्वय न्हयथनाकथं मां-बौपिसं काय-न्हयायुपिन्त संग्रह यायेमाः ।

१. पापा निवारन्ति- थः मचातयत् पापं लिचिलेगु स्वभाव दयेका बीगु मां-बौया न्हापांगु कर्तव्य खः । मचातय् भविष्य मां-बौया ल्हातय् । उकिं मचातय्गु उत्थान व पतन जुइगु मां-बौपिनिगु ल्हातय् हे धयां अतिशयोक्ति मजू । मचानिसं मचातय् आशय हे मां-बौपि नापं जुइ । न्हापां वं गुगु बानि थःके दयेकी, व छेया अनुकरण दयेकी । उकिं छे व छेया परिस्थिति बालायेमाः । मां-बौपि शिक्षित सुशील व सत्यवादी जुइमाः । थःपि अशिक्षित हे जूसां मस्त शिक्षित यायेमाः । थौया जमानाय् थःपिथे मस्त दुर्बल हृदयपि याये मजू । उकिं इमि न्हयोनेय् बौ तयेगु, भारे याकेगु थें जाःगु अन्ध व दुर्बल चित्तया ज्या-खँ याये मजू । इमित स्वास्थ्यसम्बन्धी खँ नयेत्वने च्वनेघनेया खँ स्यनेगु त्वःता न्हयागु स्यूसां अने अनेगु द्यः गनेद्यः जक पूजा यायेगु भावय् थुने मजू । मस्तयत् जन्त्र क्वखायेगुथें जाःगु इमिगु संस्कारय् घानाबीगु महान दुर्बलता मेगु छुं हे मद्दु । छुं मखुगु याइगु अवस्थाय् ब्वःबीगु व दायेगु छखें दण्ड बीगु खःसा मेखें मस्त स्यंकेगु नं जुइ यः । थुइके सीके बिया कोमल हृदयं व बानि त्वःतके बीगु दकसिबे बांला ।

उखें थुखें वनेगु बखतय् गनं गोतुल धाःसा वयात तुं दायेगु ब्वःबीगु, याये मजू । मचात खल धायेवं - स्व भौ वल, स्व स्व ख्याः वल धकाः मखुगु खँ ल्हाना मस्तयत् ख्यायेगु उचित मजू । थुकिं याना मस्तय् मानवता अमानवता खना ग्यायेगु संस्कार च्वं वनी । अंधकारय् थम्हं छुं मामां थः हे ग्याना च्वनेगु बानि व संशकित चरित्र दयावनी । इमिगु नाइसेच्वंगु मन कयातुगु सीथें खः । भीसं छु दयेके यल व दयेके ज्यू । मचातय् चित्तय् मचाबले छु नुगलय् स्वचात व तःधि जुइ धुंका नं स्वचाना च्वने यः ।

हानं छुं वस्तु वनीबले न्हापां मद्दु धया लिपा हानं दाजुयात वा किजायात कने मत्यः धया बीगु मचातयत् भूठ खँ स्यनेथें खः । लिसं कतः थ्याना थः कति लाकेगु बानिया विकास थुजाःगु चरित्र हे जुजुवनी । मां-बौ दाजु-किजा तता केहेंपिनिगु मस्तय्सं तायेके मज्यूनिगु खँ मचातय् न्हयोने ल्हाये मजू । अले मेपिनि न्हयोने 'खराबम्ह मचा' धका हेला यायेगु योग्य मजू । हानं थ्वयात जिं सुधार याये मफुत धका वांछ्वयेगु थः हे मसया जक खः । न्हयागु

रोगयात नं छगू हे वासः पाय्छि जुइमखु । थ्वया नमुनाया निति छपु जातक
बाखं लुमके बहःजू ।

उपायकौशल-शिक्षा

छम्ह जुजुया काय् छम्ह दु । वं सुनानं धाःगु खँ मन्यं । वयात आखः
छगः धका स्यने फुगु नं मखु । जुजुं यक्व उपाय यात । तर छुं हे शिप चले
मजू । छन्दु थःगु उद्यानय् च्वम्ह तापसयात वयागु धया खँ मन्यंगु स्वभाव व
अवगुण कना न्ह्याथे याना नं वयात शिक्षित याना ब्यू धका जुजु बित्ति यात ।

तापसं व राजकुमारया स्वभाव न्हापां थःम्हं अध्ययन यात । आखः
स्यने न्ह्यः न्हापां आखः स्यना बी माःम्ह मचायात गुरुम्ह ब्वनेमाः धयागु खँ व
तापसं स्यू । हानं स्यना काःम्हं सयेका काये मफुसा व गुरुं छुं स्यंगु हे जुइ
मखु धका नं वं चाः उकिं व तापसं राजकुमारयात नि न्हापां ब्वन । वं थुल,
वयागु व्याक्क धया खँ मन्यंगु स्वभाव व आखः मब्वंगुया कारण हे वयागु चण्ड
स्वभाव खः । उकिं तापसं न्हापां वयागु चण्ड स्वभावनि मदयेके माःगु खन ।
थुकिया निति उपाय व उचित समय मालावंच्वन ।

छन्दु तापस राजकुमार नापं बगीचाय् चाह्यू वन । अन प्यलांगु ति
जक तःमागु नीहःमां छमा खन । तापसं राजकुमारयात उचित शिक्षा बीगु उपाय
खन । तापसं धाल, 'राजकुमार, व सिमा हः छहः कया छक्वः स्व ।' राजकुमारं
का थपीचा हःगु छहः हः नं छु काये थाकु धका मती तया हः चफुना काल ।
तापसं हानं धाल, 'राजकुमार, आम हः छक्वः म्हुतुइ तया स्व । वया सवाः
गय् च्वं?' राजकुमारं धाथे धायेवं धायेसात नीहः म्हुतुइ तया न्ह्यल । खाइसे
च्वन । राजकुमारं सह याये मफुत । वना खतं 'थ्व थपीचामां बले हे थपाय्च्व
खाइसे च्वं धाःसा तःमां जुइबले गुलि खाइसे च्वनीगु जुइ । थ्व गुलि मनूया
म्हुतु स्यंका बीगु खइ' धाधां सिमा लिना वाछ्वत ।

अले तापसं नाइक ल्हाः ज्वना प्रेमपूर्वक धाल, 'राजकुमार, वथे गुम्ह
मचानिसे चण्ड, व तःधिक जुइबले गुलि जक चण्ड जुइगु जुइ । चण्ड स्वभावं
याना मचाबले ला वयात धया खँ जक न्यने मास्ते मवइ, आखः ब्वने मास्ते
मवइ । तर लिपा थुकिं याना व मनू हे अनियत्रितम्ह जुइ । अले अशिक्षा मूर्ख
जुया वं आपालं मनूतय्त विनाश याइ । अजाःम्ह मनूयात गथे राजकुमारं खायूगु
नीहःमां मयया वाछ्वया वथे हे जनतां लिना ख्याना छ्वइ । वयात वाछ्वइ ।

उकिं राजकुमार, चण्ड स्वभाव धयागु, थःके गुलि दु गुलि मदु धयागु खँय् थःन्ह हे विचाः यायेमाः । अले चण्ड स्वभाव मदयाव लिसे सदगुण दयेके मन दया वइ । मचानिसे हे थःके गुण-धर्म अभिवृद्धि याये फयेकेमाः ।

थथे तापस धाःबले राजकुमारया मनय् मछिसे च्चनावल । अले राजकुमार खः बा धका मन चायेकल । हान थःगु चण्ड स्वभाव विषयय् विचाः यात । बुलुं बुलुं वयाके मेपिस धाःगु विशेषतः मां-बौन धाःगु खँ न्यने यःगु स्वभाव दयावल । वं मचायक हे वयाके भिन्ह मनु जुइगु कुतः दयावन । व शिक्षित नं जुल ।

उकिं माकः जा स्यनाः प्याखं लहुइ । भयानक जंगलि जनावर छुं भालु ला तालिम यानाः मनुखं थः ल्हातय् यत्थे तइ । छुं मस्यूपि पशुपक्षीत ला इशारां ज्या याये सःपि जुइ । मैनां खँ ल्हाइ । उकिं मालाच्चन, खालि उपाय कुशलतापूर्वक शिक्षार्थीया मनोविज्ञान ब्वनेगु अले बालाक शिक्षा बीगु । थथे जूसा गुलिखे भीगु निराशया कँथय् आशाया स्वाँ हवइ ।

उकिं मचाबले निसे छुं मखुगु चरित्र दयावल धाःसा तुरन्त मदयेका छवयेगु कोशिस यायेमाः । मां-बौपिस काय-न्हयायपिन्त प्राणी हिंसा, खुँज्या, व्यभिचार, मखुगु खँ ल्हायेगु व मद्यपान यायेगु थुपि न्यागु ज्यां अलग याना तयेमाः ।

२. कल्याणे निवेसन्ति : भिगु ज्यापाखे न्हयब्बाका तयेगु मचाखाचा प्रति मां-बौपिनिगु थःगुपाखें सिद्ध जुइमाःगु निगूगु कर्तव्य खः ।

गतानुगतिक लोकय् मस्तय् चरित्र-निर्माण जुइगु जुया निति इमिगु न्हयोने मां-बौपिस बालागु चरित्र क्यनेगु थःपिनि पाखें जुइमाः । अले हे इमिसं सचरित्रता थःगु जीवनया अंग याना यकी । बालागु बचन्ह जुइगु, सभ्य शिक्षित जुइगु, सदाचारी जुइगु, आपतविपत परे जुइगु बखतय् अधैर्यन्ह मजुइगु, सुख दुःखय् चित्त शान्त व मध्यस्थन्ह जुइगु, थःन्ह यानागु ज्या सिद्ध मजुतले उत्साही जुयेगु, थःगु भरोसा थःन्ह काये फुन्ह जुइगु, परोपकारी जुइगु आदि गुणधर्म अभ्यास याका तय्त थःपिनिगु थ्व अभ्यासया दसु इमि न्हयोने तइपि थःपि हे जुइमाः । मां-बौपिस मस्तय् न्हयोने यदि थः मां-बौपि दुसा आदर व सम्मान-सत्कारया व्यवहार यायेमाः । अले मस्तय्सं थःत लिपा अथे याइ । गुन्हिसिन थः मचाया न्हयोने थः मचाया मांयात बामलागु व्यवहार याइ, वं थः मचापाखें बालागु व्यवहारया आश यायेगु व्यर्थ खः । अले थः मचाया न्हयोने

हे थः मचाया मांयात दाल धाःसा थ्वया अर्थ छ न थः जहानयात लिपा थथे हे दायेमाः धका साहस व शिक्षाया पुसा पिनाबीगु जुइ ।

विश्वन्तरया काय्-न्हयाय् जालि व कृष्णाजिनी वृद्धम्ह ब्राह्मण खनेव ग्यानाः बिसिवना पुखुली सुलाच्चन । अले अबुम्ह सःतूबले निक्वःतक सःतका च्वनेगु बांमलाः भालपाः 'यो बा' धका धाधा अबुया न्हयोने थ्यक वन । थथे निक्वःतक सःतिके न्हाय्क छक्वः सःतेबले हे वयेगुकथं, धया खँ न्यम्ह सुवचम्ह यायेगु अभ्यास थः मस्तयत्त याका तयेमाः ।

छगू उपायं याना मज्यूसा मेमेगु उपायं याना बांलाक मस्त छ्यले सयेकेमाः । मस्त ज्वना विहारय् वनेगु, वन्दना यायेगु, शील कायेगु, बाखं न्यनेगु, आदि गुणधर्म स्वभाव मचानिसै अभ्यास याकेगु तःधंगु कर्तव्य भालपीमाः । थ्व प्रसंगय् अनाथपिण्डिकया उपाय कुशलता लुमंके बहःजू ।

बुद्धया प्रति अगाढ श्रद्धावानम्ह अनाथपिण्डिकया काल धयाम्ह छम्ह काय् दु । तर वया बुद्ध-दर्शन, धर्म-श्रवण व संघ-सत्कार यायेगु इच्छा धाःसा भतिचा हे मद्गु जुयाच्चन । छन्दु बौम्ह अनाथपिण्डिकं विचाः यात, थ्वयात न्ह्याबले थथे जुइका तयेगु जिगु कर्तव्य मखु । थथे मती तया अनाथपिण्डिकं थः काय्-कालयात सःता धाल, 'पुत्र, छ छन्दु विहारय् वना शील कया बाखं न्यना वा । छंत जिं द्वःछि दां बी ।' धाथे व काल धनया लोभं विहारय् वना बाखं न्यना शील समाधान याना वये धया वन । वना छथाय् याउँक चच्छिं घना सुथ न्हापां दना छे लिहाँ वल । मां-बौपिनि जिमि काय् म्हिगः शील्य च्वम्ह नये पित्यात जुइ धका काचाकाचां भोजन न्हयोने तये हल । तर व मचां भोजन यायेगु मखु, जितः बी धयागु दां ग्व धका हालाच्चन । बौम्ह वयात द्वःछि दां बीहल । अले ध्येबा कया कालं भोजन यात ।

अथे हे छक्वः हानं वया बौम्ह धाल, 'पुत्र काल, छ विहारय् वना शील काः हुँ । धर्मोपदेश न्यं । तर बाबु, छ न्यनागु छत्वाःचा धर्म खँ लुमंका जितः कं वा । जिं छंत हानं द्वःछि दां बी ।' थ्व खँ न्यनाः धाथे व हानं विहारय् वन । विहारय् शील काये धुंका बाखं न्यन । बाखं न्यम्हसिया छत्वाःचा खँ लुमंका याकन बिस्त्यु वये धयागु जक मती । तर भगवान् बुद्ध वयागु मनया खँ सीका बिज्यात । अले व लुमंके मफइगुकथं बुद्ध बाखं कना बिज्यात । व च्वय्यागु पद त्वमन धायेव क्वय्यागु पद लुमंका तये धका मती तया एकचित्त याना बाखं न्यनाच्चन । थथे एकचित्त याना बाखं न्यबले हे आर्यधर्मयागु न्हापांगु

त्वाथः श्रोतापत्तित्वय् व स्वयं थ्यन ।

अनं लिपा व विहारं छे लिहाँ वल । बौहसिनं द्वःछि दां न्ह्योने तथा बिल । तर अबले वं मछासे च्चकल । लिपा बौहं नं वयागु व सुधार जूगु चरित्र थुल । थुकथं क्रमशः कालया स्वभाव बांलाना वन ।

३. सिप्पं सिक्खापेन्ति : शिल्पविद्या अध्ययन याकेगु काय्-न्ह्यायप्रति मां-बौपिनिगु स्वंगूगु कर्तव्य खः ।

माणिक छगू मूल्यवान रत्न खः । माणिक गुलि गुलि थिइ उलि उलि हे वया मूल्यवृद्धि जुइ । मनुष्य जीवन मूल्यवान रत्न सिबे नं रत्न खः । अले गुलि गुलि जीवनय् शिक्षादीक्षा दइ उलि उलि हे जीवन मूल्यवान जुइ । उकिं मां-बौपिसं थः मस्तयत् भविष्यया जुइगु शिल्पशास्त्र अध्ययन याके हे माः । अले थ्वया नितिं मां-बौपिसं आर्थिक संकष्ट भति भति जूसां फये फयेकेमाः । बरु खः, शिक्षा प्रणाली देशया बहुसंख्यक जनताया हितपक्षगु सम्यता व संस्कृतियात त्वयेक जुइमाः । मस्तयत् शिक्षा कम से कम वयागु थःगु मां-भाषां जुइमाः । विषययात थुइकेत भाषा मजूसे भाषायात थुइकेत विषय जुइगु बोभ बीगु मचाप्रति गहनतम् अपराध यायेगु खः । मचा भाषां शिक्षा बिया विषयवस्तु थुइके व प्वंके सयेवं तिनि अन्य भाषां शिक्षा बीमाः ।

शिक्षाया लिसे लिसे धार्मिक अध्ययन नं परमावश्यक जू । धार्मिक गुण मदुगु शिक्षा पद्धति चि मदुगु तरकारिथे, नांगागु सिमाथे वा फुसुलुगु थलथे खः । कारण मनुष्य जीवनय् मानसिक सुख दयेकेमाः, थ्व मदय्कं मगाः ।

थौकन्हे प्रायः मनुत् धर्म शब्द खना ग्याः । थ्व मसिया मथुया हे जक खः । धर्म धयागु हे दया, अनुकम्पा, परोपकार, सहिष्णुता, एकता, भ्रातृत्व, नैतिकता व कर्तव्यपालन खः । थुपि गुणधर्म सुयातं मयःसा व धर्म खना ग्याये माः । मखु धयागु जूसा गुह् व्यक्तियाके च्वय् धयागु गुण दु, वयाके धर्म दु । हानं वं धर्म माने मयाना धाःसां वास्तवय् वं धर्म माने यानाच्च्वंगु हे दु ।

थौकन्हे नेपायाः अधिकांश शिक्षित धाइपि जनतां हे थःगु भाय्यात प्रमुख स्थान मब्यू । विदेशी भाषाय् अंग्रेजी भाषायात स्थान ब्यू । जिगु विचारं थ्व उचित मजूथे च्वं । थुकिया अर्थ थ्व मखु, अंग्रेजी ब्वने हे मज्यू । थ्व भाषा विश्वया माध्यम भाषाथे जूगुलिं व ब्वनेमाः अवश्य ! थःगु भाषा बांलाक त्वःतेवं थः जन्मदाता मां त्वःता चिरिमां नाः वनेथे जुइ । गुगु देशय् व ब्वलन व देशया

स्वभाव हे त्वःतेत स्वयेगु कृतिमतां भि याइमखु । मातृत्व व मातृभाषाय् मदुम्हसिके मनूया पौरुष भाव हे मद्दु धाःसां ज्यू । अबु मल्यूसे लीगु वा अराष्ट्रियता थुजागु दर्शनं हे पिज्वया वइ । भीसं न जिपि, जिमिगु वस्त्र नेपाली वस्त्र धयागु भावना थःके दयेकेमाः । अलेजक भीगु जाति, सभ्यता व संस्कृतिया समुचित सुरक्षा जुइ ।

मां-बौपिसं शिक्षाया नापनापं शिल्प नं स्यनेकने यायेमाः । कला शिल्प थःके ल्हातय् दयेका च्वनेगु नं छगू मांगलिक कर्म खः । शब्द विद्यां संसारया सुखशान्ति सम्भव मद्दु । शब्दया आदर्श आदर्श आचरण यायेत छगू माध्यम जक खः ।

न्ह्याक्व हे धन-सम्पत्ति दुसां ज्या धयागु सयेका हे तयेमाः । थगु जीवन सफल हे जुइ सिबाय असफल जुइमखु । सिद्धार्थनं यशोधरा विवाह यायेत धतुष विद्यादि शिल्पया दक्षता क्यने माल । 'सिद्धार्थं छुं हे शिल्प मसः, उजाम्हसित जिमि न्ह्याय् बीवं अनाथ यायेथे जुइ' धका धाःगु उत्तिकं बौद्धपिसं शिक्षा कायेसयेमाः ।

धन दुसां यदि शिल्प विद्या मंत धाःसा व धन नं परिहानि जुया वने फु । धन धयागु न्ह्याबले दइमखु । भन शिक्षा मदयेवं ला परिहानि जुइ छुं हे थाकु मजू । क्वय् च्वया तयागु बाखनं थ्व खँ सीका काये फु ।

छम्ह सेठ दु । वया काय् छम्ह नं दु । वयात अबुम्हं तसकं माया याः । कुलय् थुलिमछि धन दु, उकिं छाय् थ्व काय्यात थ्व आखः इखः व शिल्प स्यनेगु दुःख बी धयागु वया विचाः । धनमत्ता जक जुया अथे मज्जां नका त्वंका यत्थे संका तया तल । लिपा तःधिक जुया वसेलि बिबाह याना बिल । बुलुं बुलुं वयाके शिक्षा मुद्दुगुया कारणय् विचाः यायेगु शक्ति हे मदया वन । मद्यपान यायेगु, जू म्हितेगु, मिसातय् प्याखं स्वयेगु बानि वृद्धि जुयावं वन । अबुम्ह दतले अथे नं थुकिं छुं तःधंगु हानि मयाः । लिपा अबुम्ह मदयेवं थ्व बानि वयात भं स्यंकल । वया थुजाःगु हे स्वभावपि पासापिसं वयात हवाये फक्व हवात । सलीचाय् व कौया दावाय् छु मन्ह्ये? थःगु छँ बुँ व थःथिति सकलया सुख-शान्ति सलीचा छगलय् न्हयं हे न्हयं । कौया दावाय् पाना हवाना फुका छ्वये छु थाकुगु व ताउ माःगु हे मखु । वं थथे हे यायां सलिचाय् तया त्वँत्वं, कौया दावाय् पापां ह्वाहवां वेश्यातय् हावभावय् जुजुं मूर्खपि पासापिनि वाहवाहय् छे फुकल, बुँ फुकल । तर वयागु थःगु चाला धाःसा मफु । वं थःगु

दक्व दिक्क हे सर्वस्व फुकल । वयाके अले छुं छुं हे मत । पासापि नं छखे चिलावन । थुखे थःके शिल्प विद्या छुं हे दुगु मखु । अन्तय् वया भ्यगःचा छगः ज्वना वना नये माल ।

वस्तुतः धन स्थिर यायेत वा वृद्धि यायेत नं कुतः माः, बुद्धि माः । अह्म धात्थे धाःसा धनया सिबे शिल्प विद्या स्थिर खः । उकिं प्रज्ञावानपि धन दु धका अभिमान याना सुक च्वनीमखु । इमिसं छुं न छुं शिल्प विद्या सयेकाच्वनी ।

शिल्प निगू प्रकारया दु । छगू अनगारिक शिल्प, मेगु आगारिक शिल्प । प्रव्रजितपिनि चीवर सुइगु, रङ्ग छियेगु, हीगु आदि थःत माःगु उपकरण फुकं दयेके भिके सयेकेगुयात हे अनगारिक शिल्प धाइ । आगारिक शिल्प गृहस्थपिन्त माःगु ब्याक्क शिल्प कलायात धाइ । न्हापा न्हापाया शिल्प कला ख्वीप्यंगू प्रकारया दु । थौया शिल्प नं तात्त्विककथं थुपि हे ख्वीप्यंगूली दुथ्याये फु । यग्गु शिल्प जुइमा, गुकिया लक्ष्य परया हिसा पीडा व दुःख जुइ, अजाःगु शिल्प स्यना काये मज्यू ।

४. पतिरूप दारेन संयोजेन्ति : थः मस्तयत् योग्यगु बयसय् इमि इच्छानुसार हानं इमित भिं जुइगुकथं आवाह-विवाह याना बीगु प्यंगू मा-बौपिनिगु कर्तव्य खः । गृहस्थ जीवनय् आवाह-विवाह आवश्यक जू । तर योग्यकथं विचाः मयासे आवाह-विवाह जुल धाःसा गृहस्थ जीवन मिया छे थें जुइ ।

भगवान् बुद्धं अंगुत्तरनिकाय-निगूगु ब्वय् आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु-
गृहस्थ जीवनया सहवास प्यंगू प्रकारया दु ।

- १) प्रेत व प्रेतनी सहवास,
- २) प्रेत व देवी सहवास,
- ३) देवता व प्रेतनी सहवास,
- ४) देवता व देवी सहवास ।

मिजं व मिसा निम्हं दुःशील दुराचारी जुल धाःसा इमिगु जीवन प्रेत व प्रेतनीया जीवन धाःसां ज्यू । अले इमिगु सहवासयात प्रेत व प्रेतनी सहवास धाइ ।

मिजंमह धाःसा दुःशील, दुराचारी व मद्यपान याइमह । तर मिसाम्ह सुविनीत व सदाचारीमह । थथे जुल धाःसा इमिगु सहवासयात प्रेत व देवी सहवास धाइ ।

मिजंम्ह धाःसा शीलवान, सदाचारी जुल । मिसाम्ह दुःशील, दुराचारी व मद्यपान याइम्ह जुल । थथे जुल धाःसा इमिगु सहवासयात देव व प्रेतनी सहवास धाइ ।

अले मिजंम्ह व मिसाम्ह निम्हं शीलवान, सदाचारी व इमान्दार जुल धाःसा इमिगु सहवासयात देव व देवी सहवास धाइ ।

उकिं अवाह-विवाह यायेगु बखतय् परीक्षा याना भविष्य सुधार जुइकथं विशेषतः देवदेवी सहवास जुइक याये सयेकेमाः । थ्वया नितिं परिवारपि सकलें मुना बालाक विचाः यायेमाः । विचाः यायेबले धन, जन, रूप व कुलय् जक याये मज्यू । बय्स व गुणधर्मय् हे बालाक बिचा यायेमाः । बय्सया विषयय् विचाःयाना विवाह मयायेगुलिं समाजय् अनेक दुर्गुण दयावंच्वनी । गुण धर्मय् विचाः यायेगुली तापाकं न्यनाया भरे गाका छवइगुलिं, अविश्वासनीय फलित ज्योतिषय् पत्याः तया जातः त्वः मत्वः स्वयेगुलिं पारिवारिक जीवनय् अशान्ति दयाच्वन । लिसें बौद्धतय्सं बहुविवाह, वृद्धविवाह, बालविवाह व असमान-विवाह यायेगु वा याकेगु त्वःतेमाः ।

५. समये दायज्जं नियादेन्ति : समय स्वया दायद (अंश) बीगु मां-बौपिनिगु न्यागुगु कर्तव्य खः । दायद वा धनसम्पत्ति निष्पक्ष जुया इना बीगु कारुणिक मां-बौपिनिगु कर्तव्य खः । कायपिन्त जक माने याना अप्वः बीगु, म्हयायपिन्त म्ह कम बीगु दृष्टिकोण ठीक मजू । विशेषतः म्हयायपिन्त क्वसः बिये धुनेवं पार भाःपी मज्यू । लिपा नं इलय् बिलय् माः माः बले फुफुथें सहायता व सहयोग यानावं च्वनेमाः । अले भौतिक क्वसः लिसें आध्यात्मिक क्वसः अर्थात् नैतिक क्वसः नं बिशाखा उपासिकायात वया बौम्हं ब्यूथें बीमाः । व नैतिक क्वसः फिगु दु । उपि थथे खः -

१. अन्तो गरिग बहि न नीहरितब्बो : दुनेच्वंगु मि पिने पित बी मज्यू थन दुनेच्वंगु मि धाःगु थः ससःमां, ससः अबु व थः मिजंयाके दुगु छुं अवगुण खः । अले थ्व पित बी मज्यू धाःगु खः, मेपिन्त कने मज्यू । छायाधाःसा थुकिं छेय् त्वापु जुइ । मिच्याःथें जुइ ।

२. बहि अरिग अन्तो नप्पवेसितब्बो : पिनेच्वंगु मि दुने दुत हये मज्यू थन पिनेयागु मि धाःगु मेपिसं ससःमां, ससः अबु व थः स्वामीयागु अवगुण धाःसां छेय् वया कने मज्यू धाःगु खः । छायाधाःसा थुकिं नं शान्ति भंग जुइ फु । कलहया मि च्याये फु ।

३. ददन्तस्सेव दातब्बं : बीम्हसित बीमा: सुनानं थःके छुं वस्तु का: वल अथवा त्या: वल धा:सा लित बी हइपित बीमा: । आपदविपदय तावकालिक सहायता थःतथे गबलें गबलें मेपित नं माली । हानं पारस्परिक थथे ग्वाहालि यायेगु थःथिति वा जःला खःलाया धर्म नं खः ।

४. अददन्तस्स न दातब्बं : मबीम्हसित मबीमा: गुम्हसिनं वना काइगु बखतय उगुं थुगुं चाकुसे माकुसे च्वक खँ ल्हाना यकी तर बीत्येका चाःहीका व ह्येका बी मखु । उजापिन्त बिल धा:सा वस्तु नं फुइ । मित्रभाव नं मदया वनी । अफ्छेयं नं ल्वापु जुइ ।

५. अददन्तस्सपि ददन्तस्सपि दातब्बं : मब्यूपिन्त नं ब्यूपिन्त नं बीमा: । थ्वया अर्थ खः गरीबपि थःथितिपि थःगु छेयं वइगु बखतय छुं माल धा:सा हानं लित ब्यूसां मब्यूसां उपकारया दृष्टिं बीगु ।

६. सुखं निसिदितब्बं : सुखं फेतुइमा: । गुगुं थासय च्वनेबले थः ससःमां, ससःबौ वा स्वामी वइगु अवस्थाय दने माली । उकिं अजाथाय च्वंगु सुखं च्वंगु जुइमखु । च्वनेत ल्वःगु थःगु थाय ल्यया च्वने सयेकेमा: ।

७. सुखं भुञ्जितब्बं : सुखं नयेमा: । न्हापां ससःबौ, ससःमां, स्वामी व परिवारपिन्त नके त्वंके यायेमा: । अले थः नयेवं याउँक व सुखपूर्वक नये दइ ।

८. सुखं निपज्जितब्बं : सुखं दानेमा: । ससःबौ, ससःमां व स्वामी आदि हने माःपि परिवारपि फुक्कं दाने धुंका दानेवं जक सुखं भौमचा धयापि दाने दइ ।

९. अरिगपरिचरितब्बो : ससःबौ, ससःमां व थः स्वामीपिन्त मिथे भाःपाः व्यवहार यायेमा: । गथे मियाता बांलाक व्यवहार यायेवं उकिं न्ह्यागु थःगु ज्या सिद्ध जुइ, वथे इमिप्रति व्यवहार पाय्छि जूसा थःगु भिं जुइ । अले गथे मि छ्यले मसयवं उकिं छे नं भष्ण याइ, थःगु प्राण तर्क काइ । वथे हे ससःअबु, ससःमां व स्वामीप्रति बांलाक व्यवहार याये मसयवं भौमचाया गति जुइ ।

१०. अन्तो देवता नमसितब्बानि : दुनेया देवतायात नमस्कार यायेमा: । सःसःबौ, सःसःमां, थः स्वामी कुलया हनेमाःपि दुनेया व्याक्क परिवारपिन्त गौरव सम्मान तयेगु हे दुनेया देवता वा कुलदेवतायात नमस्कार यायेगु खः ।

थुपि भिगू ओवाद उपदेश मां-बौपिसं थः काय ह्यायपिन्त बी माःगु

तःधंगु दायद खः । मां-बौपिसं थःथितिया लागी काय्-न्ह्याय् निम्हं समान खनेमाः । न्ह्यागु कार्यय् नं निम्हं उत्थे खनाः कर्तव्य पूरा याना यंकल धाःसा अन अवश्य नं शान्तिया अभिवृद्धि जुइ ।

गुरु व शिष्य

भिगु लँपु क्यनीन्ह्यात गुरु धाइ । हानं व क्यंगु भिगु लँपुइ वनीन्ह्यात शिष्य धाइ । मां-बौपिसं जन्म जक बी, गुरुपिसं संसार पार याना बी धयागु उक्ति अतिप्रसिद्ध जू । यदि लँपु क्यनीपि गुरुपि मद्दुगु जूसा अन्धाथे जुयाच्चने माली । थःगु दोष थम्हं हे खनीमखु । व अप्वः मेपिसं जक खनी । धाथे हे गुरुं थः शिष्ययात न्ह्याबले प्रेमपूर्वक परीक्षात्मक मिखां स्वयाच्चनी । वयागु गुण व दोषया सम्बन्धय् विचाः यानाच्चनी । कारुणिक स्वभावम्ह गुरुं शिष्यया न्ह्याबले भितुनी । कोमल हृदयं ओवाद-उपदेश बिया सुमार्ग क्यना बी । उकिं गुरुं क्यना ब्यूगु लँपु वनेगु शिष्यया तःधंगु कर्तव्य खः ।

गुरु शिष्यया सम्बन्ध बौ व काय्या सम्बन्धथे जुयेमाः । महावग्ग पाली प्रकाश यानातःगु दु, “आचरियो भिक्खवे अन्तेवासिकम्हि पुत्तं चित्तं उपट्ठा पेस्सति । अन्तेवासिनो आचरियम्हि पितु चित्तं उपट्ठा पेस्सति ।” अर्थात् भिक्षुपि, गुरुं शिष्ययात काय्यातथे स्नेह यायेमाः । बौम्हं काय्यात स्नेह याःथे यायेमाः । शिष्यं नं गुरुयात बौथे भालपी माः ।

थथे गुरुलिसे सम्बन्ध व स्नेह दयावन धाःसा, आदर-सत्कार दया वन धाःसा व शिक्षण-काल विवादाहित जुइ अले वं सुवच जुया अनेक शिल्प, शास्त्र व आचारया शिक्षा अःपुक याउँक प्राप्त याये फइ ।

गुरुप्रति शिष्यया कर्तव्य

गुरुप्रति शिष्यया न्यागु कर्तव्य दु ।

१. उट्ठानेन : दनाः यायेगु कर्तव्य पालन । तापाकं निसे वयाच्चम्ह गुरुयात थः च्वनागु आसनं दना वना आदरगौरव तयेमाः । अफ् थः सयेका सीका न्ह्याक्व हे तःधंगु पदय् थ्यंसां गुरुपित गौरव मतयेगु सत्पुरुष धर्म मखु । गौरव तयेमाःपिन्त गौरव तयेगु छगू माङ्गलिक कार्य नं खः ।

गुरुप्रति गौरवया बारय् सारिपुत्र भन्तेया आदर्श धाथे प्रेरणाप्रद जू ।

सारिपुत्र गृही जीवन पिहाँ वया प्रव्रजित जुयाबिज्यात । हानं संजयया संघय दुहाँ बिज्याना न वसपोलयात संजयया उपदेश संतोष मजू । उकिं धात्थेगु धर्मया निति चाःचाः हिलाच्चन । थथे हे चाःचाः हिला धर्म मामां जुया च्वंबले अस्सजि भन्तेया पाखे बापु धर्म गाधा न्यंबले सारिपुत्र श्रोतापत्ति जुल । अननिसे अस्सजि भन्तेयात वसपोलं गुरु थापना यानाबिज्यात । लिपा सारिपुत्र भन्ते अग्रश्रावक जुल । वसपोलया कीर्तिकथा न्ह्योने अस्सजि भन्ते छुं हे मखुत । तर अयुं वसपोलया लागी अस्सजि भन्ते गुरु हे ! सारिपुत्र भन्तेन गुरुयात न्ह्योने जक मखु न्ह्योने मदुबले न नियमितकथं गौरव तयाबिज्यात । अस्सजि भन्ते च्वनाबिज्याःगु दिशापाखे स्वया न्हिं स्वक्वः वन्दना यायेगु वसपोलया नियम हे जुयाच्चन । हानं घनीगु बखतय् गुरूमाखे छयो लाका घना बिज्याइगु । गबलें हे तुति लाका घना बिमज्याः ।

२. उपट्ठानेन : गुरुपिनि सेवा उपस्थान यायेगु शिष्यपिनिगु निगूगु कर्तव्य खः । उपस्थानया अर्थ गुरुयात माःगु वस्तु स्वया बीगु व रोगी जुइबले सेवा यायेगु खः ।

३. सुस्सुसाय : गुरुं धाःगु खँ न्यनाः स्यने कने याःगुली ध्यान तया व अनुसारं ज्या यानायकेगु शिष्यपिनिगु स्वंगूगु कर्तव्य खः। निक्वः स्वक्वः धाये म्वाःक छक्वः धाइबले हे सुविनीत सुवच जुये फयेकेमाः । अथे धका गुरुं धायेवं हे पत्याः याना व कथं न्ह्यागु ज्या यायेमाःगु मदु । अहिसक बालक अंगुलिमाल गुरुया खँय तप्यं पत्याः याना हे कुख्यात डाकु जुल । उकिं गुरुं जक धायेवं नं मज्यू । थःगु न्ह्यापुं नं विचाः याना स्वीकार याये योग्य अयोग्य सीकेमाः ।

गुरुयागु उत्तम ओवाद शिष्यं शिरय् फया कायेगु बोधिसत्त्वगुण धर्म नं खः । अफ उचितगु ओवाद जुइव न्ह्याम्हसिनं ब्यूगु जूसां ग्रहण याये योग्य जुइ ।

छन्हु सारिपुत्र भन्तेया चीवर च्वः तहाकः जुया बैय लुयाच्चन । श्रामणेर छम्हसिनं थ्व खना निवेदन यात- 'भन्ते, छलपोलयागु चीवर च्वः बैय लुयाच्चन ।' सारिपुत्र भन्तेन चीवर बालाक पुना बिज्यात । हानं श्रामणेरया न्ह्योने वना धया बिज्यात- 'श्रामणेर, छंगु थ्व बचंयात नमस्कार याना । स्व, आः जिं बालाक चीवर पुने धुन । जिगु दोष क्यना जितः तसकं हे भिं यात ।'

सारिपुत्र छम्ह अनुबुद्ध खः । तर थुकथं वसपोलं न न्हयदँ दुम्ह बालक श्रामणेरं क्यनाब्यूगु खँय विनम्र जुया श्रामणेरयागु ओवादयात गुरु ओवादथें

स्वीकार यानाबिज्यात । धात्थे धाःसा थ्व हे महापुरुषपिनिगु लक्षण नं खः ।

बुध-धर्म अनुसारं न्ह्याक्व हे विद्वान जूसां न्ह्याक्व हे प्रज्ञावान जूसां 'परतो घोष प्रत्यय' मेपिके मन्चकं श्रोतापत्ति फल ज्ञान प्राप्त जुइमखु । ओवाद हे उज्वल भविष्यया छपु लँपु खः । गुम्हसिनं भीगु थःगु दोष क्यनी, वयात थःगु निधान यानातःगु रत्न क्यना ब्यूम्हथे भालपीमाः । थःगु ख्वाल्य् च्वंगु हाकः थम्हं खनी मखु । उकिं थःगु दोष क्यना ब्यूम्ह व्यक्ति खनां तं पिकायेगु मखु । बरु वयात थःम्ह कल्याणमित्र व सत्पुरुष भालपाः वयाप्रति कृतज्ञ जुयेमाः । अले व दोष मदयेका यंकेगु स्वयेमाः ।

४. पारिचारियः : यायेमाःगु कर्तव्य पालन परिचर्या हे गुरुप्रति शिष्यया प्यंगुगु कर्तव्य खः । थःत स्यनाबीगु शिल्प-विद्याअनुरूप गुरु गौरवया रूप्य गुरुपिन्त सेवा सत्कार यायेमाः ।

५. सकच्चं सिष्य पटिगहनेन : बालाक शिक्षा अध्ययन यायेगु हे मेगु अर्थ्य गुरुप्रति तःधंगु गौरव तयेगु खः । दक्ष व विलक्षण बुद्धि दुपि शिष्यपिन्त गुरुपिसं विशेषरूपं ध्यान तइ । थुकिं निगु पक्षयात नं जनसमुदायपाखे तःधंगु गौरव प्राप्त जुइ ।

शिल्प शास्त्र मसः मस्यूपि व्यक्तिपि पा मदुपि भंगः थे खः । प्रज्ञालोकथे तःधंगु आलोक थ्व संसार्य मेगु छु हे मदु । "पञ्जा नरानं रतनं" मनुष्यपिनि तःधंगु रत्न हे प्रज्ञा खः । कारण व मनुष्य जीवन सार्थकताया ताःचा खः । विद्वता थः ल्यूल्यू वयाच्चंगु निधान यानातःगु रत्नथे खः । मूर्खतय्त गनं हे थाय् मदु । हँय्या दथुइ कोथे जुयेका च्वनेमाली । 'विद्वान् सर्वत्र पूज्यते' विद्वानयात सकभन पूजा याइ । गन विद्या दइ, अन धन अवश्य नं दइ । अफ धन स्वया विद्या गुलिखे च्वय् । गुलि विद्वानपिनि पाखे देश, जाति व समाजया सेवा जुइ, उलि धनीपिनि पाखे गुबले जुइ फइमखु ।

उत्साही शिष्यपिसं शिक्षा अध्ययनया नापनापं थःगु स्वास्थ्य बारय् नं विशेष रूपं विचाः यायेमाः । अलसीभाव परिहानिया निति हेतुथे औचित्य भावं पिनेया अप्वःगु उत्साह नं स्वास्थ्ययात परिहानिया हेतु खः । न्ह्यागु नं मध्यम रूपं याये सयेकेमाः । सितारया तार छ्वासुल धाःसां मधुर स्वर पिहाँवइ मखु । तसकं कसे यात धाःसां व चब्बुइफु । अप्वः उत्साह याइपि शिष्यपिनि स्वास्थ्य वीणाया तारथे चब्बुइ फु । गुलिं गुलिं विद्यार्थीपि न्हापा लिपा कोशिस मयासे परीक्षा थ्यंका स्वास्थ्य्य विचाः हे मयासे न्ह्यः पाः याना सफू स्वयाच्चनी ।

उकिं भविष्यत् ल्वय्या निति पुसा तया बी ।

न्ह्याक्व हे विद्वान् जूसां यदि व रोगी जुयाच्चन धाःसा वयागु विद्वता न थःत हे लाभ जुइ न व परयात हे प्रयोजन दुगु जुइ । उकिं विद्वता लिसें 'आरोग्य परमा लाभा' निरोगी जुइगु हे तःधंगु लाभ' धयागु शिक्षा नं काये सयेकेमाः ।

थौया समाजय् शिष्यपिनिगु चरित्र-धर्म थन धयातःगु कथं स्वःसा अल्प मात्र जक पुरे जू धाःसां ज्यू । थथे जूगु थौकन्हेया शिक्षा-प्रणाली ब्वनेगु व ब्वकेगु निगुलिं जीविका वृत्तिया लागी जक जुयाच्चंगुलिं खः । ब्वकीम्ह गुरु व विद्वान् शिष्यपिनि जीवन उपार्जन अवश्य जुयेमाः खः । तर थ्वया कारणय् गुरु व शिष्य निगू पक्षय चरित्र-धर्म न हीन जुइ मज्यू ।

न्हापा न्हापा आचार्यपिनि प्रति तःधंगु उत्तरदायित्व दु । हान् न्हापा गुरु धका माने याइगु विद्वान्, गुणवान्, शीलवान्, करुणावान् व आदर्शवान्पिन्त खः । थ्व हे कारणं मा-बौपिनि न्ह्योने सिबे शिष्यपि आरक्षित जू । गुरु व शिष्यया पारस्परिक हित व सुख जू । इमिपाखे थःगु व परयागु बांलाक उन्नति व अभिवृद्धि जुइ । अले समाज व देशया सेवा याये फइ ।

शिष्यप्रति गुरुया कर्तव्य

गुरुप्रति गथे शिष्यया कर्तव्य दु, अथे हे शिष्यप्रति गुरुया । कारण शिष्यया चित्तय् भक्तिभाव अभिवृद्धि जुइगु हेतु हे गुरुपाखे शिष्यपिनि कारणय् थःगुपाखे सिद्ध जुइमाःगु बेलाबखतया कर्तव्य पालनं जुइ । अप्पायात चा माः, चायात अप्पा माः । पारस्परिक सम्बन्धद्वारा हे जक सर्वकार्य सिध्द जुइ । शिष्यप्रति गुरुया कर्तव्य नं न्यागू दु -

१. सुविनीतं विनेन्ति : शिष्यपिन्त सुविनीत व शिक्षित यायेगु गुरुया न्हापांगु कर्तव्य खः । शिष्यपि शिक्षित यायेया लागी ओवाद बीगु व आदर्श क्यनेगु परम आवश्यक जू । गुरु गुलि भिगु उपदेश बिल उलि हे गुरु थः स्वयं भिना बीमाः । गुरु भिन धाःसा शिष्य भिनेत लँपु चाःथे जुइ । आदर्शवान् गुरुपिनि शिष्यपि आदर्शवान् जुइ । हान् धात्थे धाःसा शिष्यपिनि जीवनय् उजापि गुरुपिनि प्राप्ति हे इमि लागी आशीवार्द थे खः ।

गुणधर्म शिक्षित मज्जुगु विद्या बीष दुम्ह सर्प च्वनाच्चंगु प्वाल्य् छुं थे खः । व तसकं भयानक अन्तराययुक्त जुइ । उकिं शास्त्रज्ञान व धर्मज्ञानया

बौद्धिक विकास नापनापं सदाचारया अभ्यास नं याकेमाः । गुरुजूपि ज्ञान, गुण व आचरण हे आदर्शवान जुइ फयेकेमाः । धयातःगु नं दुः-

अत्तानं एव पठमं, पटिरूपे निवेसये ।

अथञ्जमनुसासेय्य, न किलिसेय्य पण्डितो ॥ (धम्मपद, १५८)

न्हापां थः योग्यगु गुणय् च्वना जक परयात ओवाद बीगु यात धाःसा मेपिनिपाखे निन्दा जुइमखु । थुजाःम्ह पण्डितया प्रशंसा हे जक जुइ ।

चीधीपि मस्त मखुगु लँपु छ्वयेगुथे जाःगु मानव-समाजप्रति तःधंगु अपराध थ्व पृथिवी मेगु छुं अपराध मदु धाःसां ज्यू । उकिं मस्तयप्रति सुदूर भविष्य्य थ्यंक कल्पना मयासें मती छु वल व धायेगु उचित मजू । उकिं वयात जाति प्रेम, धर्म प्रेम, देश प्रेम, व मानव प्रेम धयागु हे मदुम्ह छम्ह विचित्रम्ह प्राणीथे यानाबी ।

देशया उन्नति व अवन्नति शिक्षाय् निर्भर जुइ । गन शिल्प बल्ला, अन हे देश बःलाइ । खः, भाषा छगू निगू सयेवं हे, लेख छगू निगू च्वयेवं तुं अथवा सफू छगू निगू च्वये फयेवं हे तुं व शिक्षित जूगु धाइ मखु । छायाःसा शब्द चालचुलु यायेगु ज्ञान व तर्कयात कशरत याकेगु दक्षता दये मात्र मानव समाज सुखी जुइमखु । उकिं कृषि उत्पादन, औद्योगिक उन्नति, वैज्ञानिक विकास, अले चारित्र व वारित्र धर्मया आस्थापूर्ण प्रतिपालन यायेगुयात हे शिक्षित जुइगु धाइ । उकिं शिक्षाय् सर्वांगीन भौतिक विकासया स्थान दयेमाः लिसें थ्वया व्यवहार बांलाकेत धार्मिक शिक्षा अत्यन्त आवश्यक जू । भौतिक उन्नति बाह्य उपकरणय् सुखसुविधा जुइ, शुद्ध धार्मिक प्रगति आन्तरिक स्वभाव वा चरित्र शान्तिसुखया पक्षय् तिबः बी । बरू धार्मिक अध्ययन साम्प्रदायिक भावना पिज्वइगु व अंध-विश्वास एवं कट्टरभाव अप्वः जुइगुकथं जुइ मज्यू । पित्याःम्ह न्ह्यागु पाप याः वने फु । वथे धार्मिक ज्ञान मदयेवं न्ह्याक्व दःसां असन्तोष जुया पाप याः वने फु । उकिं धार्मिक अध्ययनय् वा एकता, समानता, परोपकार व अनुशासनया नैतिक गुणधर्मय् तिबः बीमाः । थुकिं थःगु छे, थःगु समाज व देशया सुधार जुइ । मेमेगु देश बुद्धया उपदेश हे धात्थेगु नैतिक-शिक्षा भालपाः च्वंगु व थः नालाच्वंगु दु धाःसा भीसं थथे मखंका व थः नाला मच्चनेगु लज्जाया कारण खः ।

लंका छगू बौद्ध देश खः । थौं तक वं बुद्ध-धर्मयात प्राणथे आरक्षा यानाच्वन । सिंहल जाति धाःसां बौद्ध जाति धाःसां छगू हे, सिंहल धर्म धाःसां

बुद्ध-धर्म धाःसा छगू हे धाधा इमिसं बुद्ध-धर्म मानेयाःगु जिमित माने याःगु खः, बुद्ध-धर्मयात उपहाश निन्दा याःगु जिमित उपहाश याःगु खः धका सिंहनाथ याइ । मेमेगु शिक्षा नापनापं धार्मिक शिक्षा न अनिवार्य भालपाः आइतवारया छुट्टी खुनु विहार विहारय च्वंगु 'धर्म पाठशालाय' वनी । अन धर्मया शिक्षा काइ । वैज्ञानिक संरक्षण दुगु हेतु व फलया आधार दुगु नैतिक शिक्षा हे शिक्षा खः ।

२. अगगहीतं गाहापेति : गुरुया शिष्यप्रति निगूगु कर्तव्य खः, बालाक शास्त्र बंकेगु । शिष्य समुदायय नाना जातिया व अनेक चरित्रयापि शिष्यपि दये फु । गुरु इमिगु थ्व भिन्नताय ध्यान तया इमिगु चरित्रयात ल्वःगुकथं शिक्षा बीमाः ।

अधिकांश मस्त न्यादँ खुदँ तक मचा हे जुइ । अले फिदँ तक इमिगु चित्त म्हितेगुली ब्वा वनी । अन लिपा स्वयं थःगु ज्ञान आखः ब्वनेमाः धयागु भति भति चायेकी । थुगु अवस्थाय ब्वनेगु इच्छा याइम्ह मचायात बालाक शिक्षा बी फयेकेमाः । हान धन व जनया खाः स्वया बंकेगु महान अपराध खः । गुरुया परम उद्देश्य सकलें समान खनेगु व सकसितं विद्यां पारंगत यायेगु जुयेमाः ।

३. सब्ब सिप्यं सुत समयक्खायिनो भवन्तु : थःम्हं सःगु फुक शिल्प विद्या शिष्ययात वयागु क्षमता स्वस्व स्यनेकने यायेगु शिष्यप्रति गुरुया स्वंगूगु कर्तव्य खः । गुलिं गुरुपि थःस्वया शिष्य च्वय थहाँवनी धका ग्याः । गुलिं गुलिं गुरु गौरव फुइ धका ग्याना 'गुरुमुष्टि' ल्यंका तइपि न दु । थ्व अकर्तव्य खः । गुगुं तःधंगु बालागु ज्या याइबले फलानाम्हसिया शिष्य याःगु धाइबले शिष्यया नापनापं थःगु न यश व कीर्ति फैले जुइ धका इमिसं थुइ हे मखु । सलाइयागु कारण पालचाय च्वंगु इताः च्याइ । अले मतयागु जःया प्रशंसा जुइबले इताः च्याकेत कारण जुयाच्वंगु सलाइया जक गथे उपहाश जुइ? वथे तुं गुण व ज्ञान गुरु स्वया शिष्य च्वय थ्यना गुरुया गौरव वृद्धि जुइ सिवाय अगौरव जुइमखु । अफ अत्यन्त उदारपि गुरुपिसं ला भन थुजाःगु यश व कीर्ति आशा तक न याइमखु ।

४. मित्तामच्चेसु पटिवेदेन्ति : मित्रपिन्त, मन्त्रीपिन्त शिष्यया परिचय बीगु शिष्यप्रति गुरुया प्यंगूगु कर्तव्य खः । 'थ्व जिम्ह शिष्य खः, थ्व विद्वानम्ह खः, वथे निरहंकार, सुवच, सुविनीत व कारुणिक गुण दुम्ह' धका मेपिन्त शिष्यया परिचय बीगुलिं वयागु विद्या सार्थक यायेगुली वयात ग्वाहालि जुइ । थ्व खँय फीसं थौया युगकथं न विचाः याये फु । शिक्षा बी धुका इमित प्रमाण-पत्र बी

‡ शिक्षक वा शिक्षालयया कर्तव्य पूमवं धका थुकिं धाः । शिष्ययात माःमाःपि
 † लिसे परिचय बिया अथवा सरकारी उच्च पदय् वयागु योग्यताया विषयय्
 थना वयात ज्या यायेत लँपु तकं छुना बीमाः ।

स्त्री-पुरूष

मिजंन प्रेम बिचाःसचाः यायेमाःपि आरक्षा यायेमाःपि जुया 'भरिया' अर्थात्
 िं धयातःगु खः । 'भरिया' यात हे व्यावहारिक भाषाय् मिसा वा जहान धायेगु
 ग दु ।

मिसा व मिजं आजीवन ल्हाः ज्वना न्हयज्यायेगु प्रेम-बन्धनयात विवाह
 । विवाहयात सिंहल भाषा दुग्येक अर्थ पिज्वयेक धायेगु शब्द छगू दु
 'याम' अर्थात् तापाक वनीपि व्यक्तिपिनि तहाकःगु प्रेम बन्धन । वास्तवय्
 बन्धन छन्दुनिन्दुया जक मखु, जीवन पर्यन्तया खः । उकिं थ्व तहाःकगु
 या दीर्घकालीन बन्धन हे खः ।

आवाह-विवाह कुलपरम्पराया जःग खः । थ्व जीवनया छगू सन्धी
 । काय् म्ह्याय् दयेवं इमित मां-बौया गौरव प्राप्त जुइ । लिसें भन अप्वः
 दायित्त्व दइ । थ्व उत्तरदायित्त्व सदगुणी जुइगु खः । बुद्ध आज्ञा जुयाबिज्याःगु
 मेसा मिजं सुचरित्र च्वनेवं छे देवविमान जुइ ।

मिसाप्रति मिजंया कर्तव्य

छे देव विमान यायेत कर्तव्याकर्तव्य म्हसीकेमाः । मिसाप्रति मिजंया
 कर्तव्य दु ।

१. सम्माननाय : सम्मानपूर्वक व्यवहार यायेगु । थः मिसा धका यःयःथे
 यानाः, हेपे यानाः भ्वातिथे व्यवहार याये मज्यू । थः हे अर्धाङ्गिनी भालपाः
 र्वक देवी, प्रिय, मयजु, यज्यू आदि शब्द सःते माः ।

गुणवान मिजं-मिसाया कारुणिक बौथे, आदरणीय सहोदरथे, धात्थेन्ह
 जुइ । मिसा थःत जन्म ब्यूपि मां-बौ त्वःता थः भरोसाय् वःगुलिं वया
 यायेगु मिजंया कर्तव्य खः । थः मिसाया पुरा विश्वासीन्ह जुइ फयेकेमाः ।
 खँ व्याकेमाः । 'भरिया परमा सखा' धात्थे अले हे धात्थेन्ह पासा जुइ

२. अनवमाननाय : थः मिसायात पिने लोक्य गौरव सम्मान दइकथं ज्या-खँ यायेगु व वने च्वनेथाय् ब्वना यंकेगु मिसाप्रति मिजंया निगूगु कर्तव्य खः । लोकया न्ह्योने थः मिसाया अपमान याये मज्यू । यदि वं छुं द्वंकूसा कारुणिक वचनं न्वायेमाः । दायेगु व प्यंकेगु शिष्ट धर्म मखु । गुलिं मिसात तहाःथें तं मभिपि दये फु । थुजाःगु अवस्थाय् मिजंनं विचाः गाका ज्या कायेमा ।

थ्व प्रसंगय् ग्रीसया एथेन्स नगरय् ब्रूह छम्ह व्यावहारिक सरल शिक्षक व दार्शनिकया चरित्र लुमंके बहः जू । वया नां शोकट्रिस खः । वया रूप बुसैं निसैं बांमलाः । तर वया मिसा धाःसा धात्थें हे गज्जब बांलाः । छन्हु वया अथे हे किपाः च्वयाच्चंगु । वया मिसा तम्बं मि जुल । अले अनेकथं ब्वबियावं च्वन । तर शोकट्रिसं भ्याः हे च्यूताः मतः । व थःगु ज्याय् दुनावं च्वन । मिसाया तंया सीमा हे मत । अले दुरररर ब्वां वना छगः थलय् चिपलः जायेक तया हल । हानं वयात छ्यनं निसैं घ्वाररर लुना बिल । अबले दार्शनिक शोकट्रिसं धाल, 'वाह वाह, घलं वा वल । घलं वा वल । घुरुघुरु सः वयेक वा वल । तःसकं वा वल ।'

३. अनतिचरियाय : मेपि मिसातनाप अनैतिक सम्बन्ध मतयेगु स्वंगूगु कर्तव्य खः । थःम्हं मिसालिसे संतोष व तृप्त मजूसे परस्त्रीनाप भुले जुइपि पुद्गलपिनिगु धनया विनाश जुइ । अले व भयानक रोगया शिकार समेत जुइका च्वनेमाली । पराभव सूत्रय् धयातःगु नं दु-

सेहि दारेहि असन्तुटो, वेसियागु पदिस्सति ।

दिस्सति परदारेसु, तं पराभवतो मुखं ॥

गुम्हसिनं विवाहित जहानप्रति सन्तोष मजूसे परस्त्रीया इच्छा याइ, वया परिहानि जुइ ।

थः मिसा त्वःता मेपि मिसातयत मां, तता व केहें भालपीमाः । स्वयेबले तकं चरित्र अपरिशुद्ध रूप स्वये मज्यू । थथे थः परिशुद्ध जुइबले थःत नं याउँसे च्वनी । छुं हे शंका भय मदयकं सकलें लिसें प्रीतिपूर्वक च्वने दइ । चरित्र शुद्ध मजुइवं बल वीर्य हीन जुइ । अले थुकिं जातीय कायरता दयावनी । देश दुर्बल जुइ । कायबल हीन जुइवं ज्ञान शक्ति नं हीन जुइ । कायिक शक्ति व मानसिक शक्तिया नितिं परिशुद्ध चरित्र मदयकं मगाः । संसारय् परिहानिया स्वंगू मुख्य कारणमध्यय् चरित्र दुर्बल जुइगु नं छगू खः । थः मिसा देवी याये मन दुपिसं सुरापान यायेगु व जू म्हितेगु लिसें भ्रष्ट चरित्र जुइगु त्वःतेमाः ।

४. इस्सरिय वोस्सगेनः नये, त्वनेगु व व्याक्क ऐश्वर्य थःगु छे थः जहानयात बीगु प्यंगू कर्तव्य खः । व्यापार याना धन कमे यायेगु मिजंया ज्याथे दुगु धन आरक्षा यायेगु मिसाया ज्या खः । छेया अधिकार दुम्ह जुया हे मिसायात गृहिणी धयातःगु खः । उकिं छेया ज्याय थः जहानयात स्वतन्त्रता बीमाः ।

५. अलंकारनुप्पदानेन : थःगु शक्तिकथं थः जहानयात तिसावसः बीगु न्यागूगु कर्तव्य खः । तिसावसःया इच्छा मेपि मिसातय् दथुइ दतले न्ह्याम्ह मिसायाके दये फु । उकिं तिसावसः थः शक्तिं चाःकथं बीमाः । हानं थ्व थुइकेमाः, मिसात धात्थे बांलाइगु तिसावसतं जक मखु । धात्थे बांलाइगु ला सुचरित्रं हे जक जुइ । तिसां पिने पलख बांलाकी । तर सुचरित्रं सदां थःगु यश व कीर्ति न्ह्याथासं न्यनाच्चनी ।

मिजंप्रति मिसाया कर्तव्य

थुकथं मिसाप्रति मिजंया कर्तव्यथे मिजंप्रति मिसाया कर्तव्य नं न्यागू दु :-

१. सुसंविहित कम्मन्ता च होति : छेय् यायेमाःगु ज्या बांलाक यायेगु थ्व न्हापांगु मिजंप्रति मिसाया कर्तव्य खः । थःगु छे बांलाक यचुसे पिचुसे च्वसा थःत तं शान्ति दइ, वइ च्वनीपित छेय् खनेवं नुगलय् स्वां ह्वेयेके दइ । अले छेया वातावरण स्वस्वं इमिसं थःगु प्रशंसा याइ । थुकिं थः परिवारया स्वास्थ्य नं बांलाइ । पिने जक तिसां तिया दुने अपवित्र अशुद्ध जुल धाःसा व व्यर्थ हे खः । उकिं छे दुने व पिने चुके नं फुकथं सफा सुघर यायेगु मिसा जातिया तःधंगु कर्तव्य खः । गुलिं गुलिं मयजुपिसं विचाः हे मयासें झ्यालं अपवित्र वस्तु वां छ्वया हइ । थ्व तःसकं बांमलागु ज्या खः, अपराध नं खः ।

मिसा जुया भुतूयागु ज्याय ला दक्षता दये हेमाः । युरोपीय चरित्रानुकूल अनेक शिल्पशास्त्रया ज्ञान दःसां मिसायाके भुतू ज्याया दक्षता मंत धाःसा मिसा जातियात बांमलाः ।

न्ह्यागुं ज्या हथाय् मथाय् मचासे शान्त चित्तं यायेगु अभ्यास यायेमाः । मिसा जातिं अले न्ह्यागुं ज्या याये फु । मिसा जातिं मिजंत भिके फु धयागु लोक उक्ति प्रसिद्ध जू । मिसा भिसा छे भिनी, मिसा मभिसा छे भिनी मखु । उकिं मिसायाके हे छे भिनीगु व मभिनीगु ताःचा दु । व ताःचा सुचरित्रपूर्वक छ्यले सयेकेमाः । मिसायागु सुकोमल मृदु वचनं सु भयानकम्ह पुरुष जक

विनम्र मजू? उकिं खँ ल्हाये ल्वः मत्वः अवस्था स्वया विनम्र खँ ल्हायेमाः ।
जःगु कैचिथे च्वंगु म्हुतुम्ह मिसानाप च्वने स्वया जङ्गल्य् च्व वनेगु उत्तम धाइगु
नाप दु । खः, छेय् परिस्थिति स्यनीबले अवश्य छुं धायेमाः । तर व नं स्यंगु
भिनीकथं धायेगु यायेमाः ।

न्हिच्छि ज्या सिधयका त्यानुसे च्वका छेय् वइम्ह थः मिजंयात मुसुमुसु
न्ह्यू ख्वाः क्यनाः त्यानु लंका बीमाः । ज्यां त्यानुका वःम्हसित छेय् नं मिसां
ख्वाः पाउंका पिने दुहाँवःम्ह मिजंयात न्हिलाः न्हिलाः स्वागत याये सयेकेमाः ।

मिजंया भाग्य व दुर्भाग्य लनेगु तालजु हे मिसा खः । मिसा गति लाःसा
न्ह्याबले मिजंया न्हिलाः न्हिलाः जीवन हने दुइ । दुष्ट व खराब चरित्रम्ह जुल
धाःसा ख्बि जा नयां मूताः दइमखु ।

२. सुसंगहित परिजना : थः परिवारपिन्त संग्रह यायेगु । थः स्वामी सह
थःथितिपिनि हित मित्र, अतिथिपिन्त माःकथं स्वागत यानाः ल्वःकथं कालानुरुप
नयेत्वनेगु संग्रह यायेगु अले मिसायाके दयेमाःगु निगूगु तःधंगु गुणधर्म खः । थः
मिजं न्ह्याक्व हे तःमि व तःधम्ह जूसां गरीबपि थःथिति ल्वमंका छ्वये मज्यू ।
इमिगु दुःख कष्ट स्वया फूगु चाःगुकथं संग्रह यायेमाः ।

३. अनतिचरियाय : पतिव्रता धर्म व स्वामी भक्ति मुख्य रूप मिसायाके
दयेमाःगु स्वंगूगु महान गुण खः । पतिव्रता धर्म आरक्षा यानाच्वम्ह मिसा देवी
खः । थ्व हे धर्म वयागु तिसा खः । थ्व हे महान नैतिक शक्ति खः ।

४. सम्भतं अनुरक्खति : थम्हं मिजंनं कमे यानाहःगु धन सम्पत्तिया
महत्त्व सीका वया आरक्षा यायेगु, माःथाय् हीरा नं तछ्यायेगु म्वाःगुली कौ बागः
हे खर्च मयायेगु प्यंगूगु मिसाया कर्तव्य खः ।

५. दक्खाच होति अनलसा सब्बकिच्चेसु : न्ह्यागु ज्या-खँय नं अलसि
मजूसे जागरूकता दयेकेगु मिसायाके दयेमाःगु न्यागूगु कर्तव्य धर्म खः । न्हापां
दना बै पुइगु, ख्वाः सिलेगु वा सफा यायेगु व धार्मिक ज्या यायेगु यायेमाः । अनं
लिपा माःगु क्वाःलः वा ख्वाँँ लः अवस्थानुकूल तयार याना बीमाः । वास्तव्य
मिसा छेज्या याइम्ह छखे ज्यामि खः, मेखे महारानी खः । उकिं मिसा जागृत
स्वभाव दुम्ह व सःस्यूम्ह जुइव छेया अभिवृद्धि शुक्लपक्षया चन्द्रमाथे जुइ । हानं
थथे याइपि हे श्रेष्ठ भार्या जुइ । अंगुत्तरनिकायया 'सत्त भरिया सुत्त'य् न्हेगू
प्रकारया जहानपि (मिसात) क्यनातःगु दुः-

१. वधक भरिया : थः स्वामीप्रति दुष्ट विचारम्ह, स्वामीप्रति हितानुकम्पा मदुम्ह, परपुरुष तःधं ताइम्ह, थः पुरुष चीधं भालपीम्ह मिजंनं कमे यानातःगु धेबां विनाश याइम्ह, थः मिजंयात पां कयेथें नुगल्य् जक कया च्वनीम्ह मिसायात वधक भरिया धाइ ।

२. चोर भरिया : थः स्वामी मिजंनं शिल्प, वाणिज्य वा कृषि ज्यां कमे यानातःगु धन्य् नं थःगु हे थें याना हानं अलग तयेमाःम्ह मिसायात चोर भरिया धाइ ।

३. अय्य भरिया : नयेगु त्वनेगु, घनेगु हे तःधं भाःपाः, अलसी जुया छें ज्या छुं यायेगुली थःगु अपमान भाःपीम्ह, चण्डस्वभाव दुम्ह न्ह्याबलें थः मिजंयात व्वथुना तइम्ह मिसायात आर्य भरिया धाइ ।

४. मातु भरिया : स्वामीप्रति हितानुकम्पा दुम्ह, धन आरक्षा याइम्ह, आपत विपतय् मिजंप्रति मामं काय्यात थें रक्षा याइम्ह मिसायात मातु भरिया धाइ ।

५. भगिनी भरिया : दाजुयातथें गौरव तथा केहेथें लज्यालु स्वभावम्ह मिसायात भगिनी भरिया धाइ ।

६. सखि भरिया : ताकालं लिपा थःयःम्ह पासा खनीबले वना स्वागतया नेति दनाः पियाच्वम्ह पासाथें थः मिजं पियाच्वनीम्ह हानं लय्ताइम्ह, पतिव्रता गर्मयुक्तथें माःबले माःकथं पासाथें ग्वाहालि याये फुम्ह मिसायात सखि भरिया धाइ ।

७. दासी भरिया : दाःसां ब्वःब्यूसां तम्बयेकूसां सह यानाः थः स्वामीप्रति मभाव तथा थः स्वामीया विचाःकथं ज्या याइम्ह मिसायात दासी भरिया धाइ ।

थुकथं न्हेंगू प्रकारया मिसात दुपि मध्यय् वधक भरिया, चोर भरिया, आर्य भरिया मभिपि मिसा जुल । अले मातु भरिया, भगिनी भरिया, सखी भरिया दासी भरिया भिपि मिसात जुल । उकिं न्ह्याम्ह मिसां नं निम्ह मिसा (भरिया) इगुली उत्साह याना यंकेमाः ।

निगू प्रकारया पासापिं

पासाया साधारण अर्थ चित्त मिले जूपि खः । तर सार अर्थय् हित-त्तपिन्त हे पासा धायेमाः । उकिं पासापि कल्याणमित्र व अकल्याणमित्र धकाः

निगूकथं दु । थःत उपकार याइम्ह, बांलागु चित्त दुम्ह, सुख व दुःख्य् समान रूपं उपकार याइम्ह, धन, सम्पत्ति, यश, कीर्तिया लाभ व वृद्धि जुइगु ज्याय् प्रोत्साहन व अर्ति बीम्हयात 'कल्याण-मित्र' अर्थात् 'भिं याइम्ह पासा' धाइ । थ्वया अःखः याइम्हयात 'अकल्याण-मित्र' वा 'मभिं याइम्ह पासा' धाइ ।

अकल्याण-मित्रिं

अकल्याण-मित्रिं प्यंगू प्रकारया दु ।

१) अञ्जदत्थुहर मित्त : मेनिनिगु जक कायेगु स्वभावम्ह पासा । मेपिनिगु कायेया नितिं म्हमस्यूसीं म्हस्यूथे यानाः, खःगु मखुगुं वर्णन यानाः, ह्येकाः थः पासाया थाय् वइ । अफ्क वं थःम्हं भतिचा जक बिया मौका लाका अप्वः हे लाका कायेगु स्वइ ।

२) वचीपरम मित्त : वचनं जक साःब पासा याइम्ह मित्र । उजाःम्ह मित्रं वचनं जक ह्येकी । आपदविपद् जुइबले वास्ता हे याइमखु ।

३) अनुप्पिय भाणि : न्ह्योने प्रशंसा याइम्ह मित्र । थुजाम्ह मित्रं थः स्वार्थसिद्ध यायेत न्ह्योने प्रशंसा याइ । सन्तोष जुइक खँ ल्हाइ । तर ल्यूने ल्यूने वं निन्दाचर्चा यानाजुइ ।

४) अपाय सहाय : मखुगु गतिया पासा । थुजाम्ह पासां कुकर्मय् जक ग्वाहालि बी । स्यायेगु, ख्वीगु, व्यभिचार यायेगु, जू म्हितेगु, ऐला थ्वं त्वनेगुली वं न्ह्याबले घ्वानाच्चनी ।

उकिं थुजाःपि मेपिनिगु जक काइपि थःगु धाःसा छुं बी मखुपि पासापित मित्र जूसां अमित्र भाः पीमाः । म्हुतुं जक मित्रभाव क्यनाः ज्यां छुं मयाइम्ह व्यक्ति नं मित्र जूसां अमित्र खः । ख्वालय् न्ह्योने जक प्रशंसा याइम्ह ल्यूने निन्दा याइम्ह नं मित्र जूसां अमित्र खः । म्वाः मदुगु ज्याय् सल्लाह बीम्ह मित्र नं वास्तवय् अमित्र हे खः ।

कल्याणमित्रिं

कल्याण-मित्रिं प्यता प्रकारयापि दु ।

१) उपकार मित्त : विपत्ति दुःख जुइबले उपकार व सहायता बीम्ह पासायात उपकारकमित्र धाइ ।

२) समान सुखदुःख मित्त : सुख जुइबले नं दुःख जुइबले नं समान

सहायता बीम्ह पासायात समान सुखदुःख मित्र धाइ । थुजाःपि पासापिसं जितले छगूकथं मजीवं मेगूकथं व्यवहार याइमखु ।

३) अत्थक्खायि मित्त : भिगुयात भिं मभिगुयात मभिं धाइम्ह पासायात प्रक्खायि मित्त धाइ । थुजाम्ह मित्रया पाखें दोषपूर्ण ज्या त्वःतके बी ।

४) अनुकम्पक मित्त : आपदविपद परे जुइबले अनुकम्पापूर्ण हृदयं प्रेम चिला बीम्ह पासायात अनुकम्पक मित्र धाइ ।

मित्रप्रति कुलपुत्रया कर्तव्य

थःगु आश्रय्य च्वं च्वंम्ह मित्रप्रति कुलपुत्रं यायेमाःगु कर्तव्य न्यागू दु ।

१) दानेन : दान बीगु अर्थात् माःपि पासापित फूगु चाःगु बीगु । थुकिं त सन्तोष जुइ । आलवकं 'छु याःसा पासापि दइ?' धकाः न्यंगुया लिसः बियाबिज्यागु दु, 'दुगु छकू बाकू बिलघाःसा पासापि दयावइ ।' तर बियेगु गथें कायेगु बांमलाः व क्वह्यं । धयातःगु दु, 'देहीति वचनं काष्ठं, नास्तिति नं तथाः' वनेगु धयागु शब्द हे कट्टु, वथें मदु धायेगु बचं नं कट्टु जुइ । उकिं पासायात छुं माल धयागु सीवं वने न्हयः हे बी फयेकेमाः । वनीबले 'मदु' प्रयोग मयासे थःके दुगुकथं बिया छ्वयेमाः । वास्तवयु बीगु मदु धयागु हे असत्य खः । कारण बीगु त्याग चेतना दुपिसं आपाः भति बी फ हे ।

२) प्रियवाचाय : प्रियवादी जुइमाः । पासायात बियां जक नं मज्यू । धयापित प्रियवचनं नं ययाच्चनी । उकिं गुबलें चित्तयु दुःख जुइकथं खँ ये मज्यू । प्रिय वचनं ग्यानापुपि व्यक्तिपि व भयानकपि सत्त्वपि नं लहातयु । फु । बुद्धं प्रिय वचनं हे डाकु अंगुलीमाल व भयानकम्ह आलवक आदि कपित दमन यानाबिज्यात ।

भगवान् बुद्धं तसकं ब्वःबिया बिज्याइगु हे 'मोघ पुरिस' शब्द खः । थ्वया खः, 'फुसुलुम्ह मनू ।' अले वसपोलं म्ह हे मस्यूपित नं 'पुण्यवन्त' धकाः गेधन याना बिज्याइगुलिं वसपोलयात 'भोवादि' धकाः धया तल ।

३) अत्थचरियाय : उन्नति जुइगुकथं ओवाद बीगु । कारण गुलिं पिपित्त बियां व प्रिय वचनं जक चित्त प्रसन्न मजुइ फु । अभ् उपकार ना च्वनेफु । उकिं वया उन्नति जुइगु वयात ख्यले दुगु उपदेश वा सल्लाह पासाया प्रति कर्तव्य खः ।

४) समानत्ताय : थः थै भालापाः सन्तोष यायेगु । कारण गुलि पासापित छुं बियां, प्रियवचन व अर्थ चर्यां जक नं सन्तोष मजुइयः । पासापि नापं उकिं सुखदुःखय् समान भाग कया च्वनेगु यायेमाः ।

५) अविस्वादनताय : पासाप्रति अविश्वासी मजुसे सत्य खँ ल्हायेगु । थौकन्हय् समाजपाखे स्वया बिचाः याना बुद्धिमत्तापूर्ण खँ ल्हाये सयेका सीका तयेमाः ।

कुलपुत्रप्रति मित्रया कर्तव्य

कुलपुत्रप्रति मित्रया पाखे सिद्ध जुइमाःगु कर्तव्य न्यागू दु ।

१) पमत्तं रक्खन्ति : प्रमाद जुइबले व विपत्ति परे जुइबले रक्षा यायेगु यात पमत्तं रक्खन्ति धाइ ।

२) पमत्तस्स सापतेय्यं रक्खन्ति : मित्रयात रोगातुर जुइबले वा मेमेगु आपत जुइबले थः मित्रया परिवारपि व वया धन सम्पत्तिया आरक्षा याना बीगुयात पमत्तस्स सापतेय्यं रक्खन्ति धाइ ।

३) भीतस्स सरणं होति : छुं गुगु कारणं भयभीत जुया शरण वइगु अवस्थाय् भतिचा हे हेयभावं मती मतसे प्रेमभावं शरण बीगुयात भीतस्स सरणं होति धाइ ।

४) आपदासु न विजहन्ति : मि, लः, जुजु, खँ व शत्रु आदिया पाखे भय वइगु अवस्थाय् विशेष ध्यान तया सहायता यायेगु वा उपकार यायेगुयात आपदासु न विजहन्ति धाइ ।

५) अपरपजावस्स पटिपूजेन्ति : थः पासा व वया काय्-न्ह्याय् आदि परिवारपिन्त छुं अमंगल जुइगु अवस्थाय् माःगु ग्वाहालि बिया उचित व्यवहार यायेगुयात अपरपजावस्स पटिपूजेन्ति धाइ ।

थुकथं पासापासायात यायेमाःगु पारस्परिक कर्तव्य पूर्ण याइपि हे धात्थेपि पासापि धाइ । हानं इमि दथुइ हे मित्रतां यानाः जीवनय् सुखशान्ति वयाच्चनी ।

मालिक व नोकर

थवं थवय्या सम्बन्धं हे विश्व न्ह्यानाच्चन । सजीव वा निर्जीव न्ह्यागुया नं थवं थवय् सम्बन्ध दया हे च्वनी । विशेषरूपं मनूतय्त समाज विना वया

अस्तित्व व विकास सम्भव मद्दु । उकिं न्ह्याम्हं व्यक्ति चायेक वा मचायेक छुं न छुं आधार प्राप्तपि हे जुइ । अले थ्वयात बांलागु शब्दय् धाःसा च्वय्या ज्या याइपि व क्वय्या ज्या याइपि धाये ज्यू । उकिं नोकर चाकरपिन्त दास भालपीगु मालिकया तःधंगु भूल खः । व ला छगू मेगु स्तरयाम्ह छम्ह ज्यामि वा श्रमिक हे जक खः । गथे थः न छगू स्तरया ज्यामि जुयाच्चनी । थ्व अर्थय् व छम्ह उपकारक खः । छखे संसारय् नोकर मजूपि मखुपि सु जक दु? उकिं थुजाःगु ज्या यानाः नयाच्च्वंन्ह धकाः ह्येला यायेगु मनुष्यया कर्तव्य मखु । न्ह्याम्हसियां ज्या यानाः हे नयेमाः सिवाय् सुक च्वनाः नये मज्यू । उकिं थथे ज्या यानाः नइपि च्वय्यापि वा मालिकपिस क्वय्यापि नोकरतय्प्रति बांलाक कर्तव्य पालन यायेमाः, उपि कर्तव्य न्यागू दु ।

नोकरप्रति मालिकया कर्तव्य

१) यथाबल कम्मन्त संविधानेन : नोकरया शक्ति, बयस व अवस्था स्वया जक ज्या कायेगु नोकरप्रति मालिकया न्हापांगु कर्तव्य खः । थथे याइम्ह व करुणा दुम्ह मालिकया पाखे नोकरचाकरप्रति सेवकतय्त गुबले दुःख कष्ट जुइमखु । विशाखा महाउपासिकां थःगु महालता तिसा विहारय् त्वःमका वःम्ह दासीयात दण्ड मब्बू । अःखः व तिसा मिया 'पूर्वाम विहार' दयेका दासयात न पुण्यानुमोदन याकल । थ्व आदर्श न्ह्याम्ह मालिकं न लुमका तये बहः जू ।

थःत उपकार याइपि सेवक सेविकापिन्त हे जक मखु, सल, किसि, सा, मे आदि अशरण पशुतय्त तक दुःखकष्ट बिया सास्ति यानाः ज्या काये मज्यू ।

२) भक्तवेतनानुष्पदानेन : सेवकपिन्त सेवा याःगुकथं ज्याला बीगु निगूगु कर्तव्य खः । अफ अवस्था स्वया नयेगु त्वनेगु व पुनेगु वा आर्थिक सहायता बीमाः ।

३) मिलानुष्पट्टानेन : सेवक रोगी जुइबले प्रेम करुणा तथा स्वयं मालिकं उपस्थान यायेगु स्वंगूगु कर्तव्य खः । मनु हे जक मखु, थःगु अधिनय् च्वपि पशुतय्त समेत रोग आदि दुःख जुइबले सेवा उपचार यायेगु मालिकया थःगु कर्तव्य खः । विशाखा उपासिकां विवाह जुइधुंका सल रोगातुर जूगु खनाः गिलानोपस्थान यात धयागु खँ विशाखा चरित्रं भीत क्यनातःगु दु । वथे तुं अनाथपिण्डकं उपोसथ शीलय् च्वंबले थः हे सेवक छम्हसित त्वय् जूगु न्यनाः स्वयं थः हे वया थःगु हे ल्हात वयागु उपस्थान यात ।

४) अच्छरियानं रसानं संविभागेन : आश्चर्यं अद्भूतगु रसयुक्तं नयेगु वस्तु इनाबीगु मालिकया प्यंगूगु कर्तव्यं खः । गनं देशं विदेशं छुं आश्चर्यं अद्भूतगु रसं दुगु नयेगु वस्तु वलं धाःसा नोकरं जा खःनि धका हेला मयासे वयातं नं भागं बीमाः थःम्हं जक नयेगु योग्यं मजू ।

५) समयबोस्सग्गेन : थः सेवकपिन्तं आरामं व आनन्दया अवसरं बीगु मालिकया न्यागूगु कर्तव्यं खः । सेवकसेविकापिन्तं आवाह-विवाहं काल्यं, जातीयं धार्मिकं उत्सवबले स्वतन्त्रता बीगु व इमिगु विचाःकथं माःगु पुरे यानाबीगु यायेमाः । न्याबलें सेवकं धकाः भाःपीगु उचितं मजू । वयागु जीवनं सुधारं जुइगु लँपु नं क्यना बी फयेकेमाः ।

थुगुकथं पारस्परिकं कर्तव्यं पुरे याःसा जक मालिकं व नोकरया दथुइ सदभावना दइ । हानं मालिकया कारणं नोकरया नोकरया कारणं मालिकया प्रीतिं आनन्दं दयावंच्वनी ।

मालिकप्रति नोकरया कर्तव्यं

१) पुब्बुट्ठायिनोः थः मालिकं स्वयां न्हापां दनेगु न्हापांगु मालिकप्रति नोकरया कर्तव्यं खः । थःतं बियातःगु ब्याक्कं ज्या बालाकं यायेगुली जागृतं स्वभावं दयेका ज्या पूर्वकेगु यायेमाः ।

२) पच्छा निपातिनोः थःगु पाखे सिद्धं जुइमाःगु ज्या फुक्कं सिधयेका मालिकं दं वनेधुंका दं वनेगु निगूगु कर्तव्यं खः ।

३) विन्नाबायिनोः सेवकयाके दयेमाःगु दकसिबे तःधंगु श्रेष्ठगु गुणं इमानदारीं जुइगु हे स्वंगूगु नोकरया कर्तव्यं वा धर्मं खः । गुम्हं नोकरं इमान्दारीं जुइ, वं मालिकया छुं वस्तु हे खुया काइमखु । अले व मालिकया विश्वासं पात्रं जुइ ।

४) सुकतं कम्मकराः मालिकं ब्यूगु ज्या परिशुद्धकथं थःगु हे ज्या भालपाः याये सयेकेगु प्यंगूगु कर्तव्यं खः । करबरं ज्या यायेगु, 'लाय्कु' ज्या, दिं वनं ज्याला वलं धयाथे ई छवयेगु कथं ज्या यायेगु त्वःतेमाः ।

५) कित्ति वण्णहराः मालिकया गुणं मघासे अवगुणं धायेगु बानि मयायेगु न्यागूगु नोकरया कर्तव्यं खः । अले मालिकं थ्व धात्थे यथार्थं खंम्हं हानं जिगु भित्तुनीम्हं भाःपा वं याःगु गुणं वर्णनं न्यनाः लयताया वयातं नं प्रेमं यानाः गुणं वर्णनं याइ । हानं वयातं थकया नं बी ।

पूज्यवरपिं व गृहस्थपिं

शुद्ध आचरणपिं श्रमण भिक्षुपिं पूज्य जुइ । बौद्ध साहित्यकथं थुमित ल देवतां नं धयातःगु दु । च्वय उल्लेख यानार्थे शासन शरीरया हि हे भिक्षुपिं : । शीलवान, गुणवान व विद्वानपिं भिक्षुपिं गन तक दयाच्चनी अन तक निर्मल रेशुद्ध शासन दयाच्चनी । भिक्षुपिं दइगु शासन दयाच्चनीगुथे खः । भिक्षुपिं ःया वन धाःसा न्हयाक्व हे सःस्यूपिं गृहस्थीपिं दुसां इमित शासन उन्नति येत विवेकपूर्ण अवसर दइमखु । हानं भिक्षुपिन्त दातापिं व दातापित भिक्षुपिं : दातापिनि पाखे प्यंगू प्रत्यय प्राप्त मजुल धाःसा भिक्षुपिसं गुबले प्रतिपत्ति पुरे येगु व बुद्धधर्म आरक्षा यायेगु याये फइमखु । वथे थःत बरोबर सदाचारया क्षा व प्रेरणा लिसें पुण्यरूपी पुसा पीगु बुँ मदयेवं गृहस्थ जीवन कल्याणप्रद पुण्यप्रद जुइमखु । छचाः घःचालं जक रथ साला यंके फइमखु । भिक्षुपिं व ःस्थपिनि परस्पर सहयोग हे शासन-रथ न्हयाः वनाच्चनी ।

पूज्यप्रति गृहस्थपिनि कर्तव्य

१) मेत्तेन कायकम्मेन : मैत्रीसहगत शरीरं भिक्षुपिन्त याइगु उपकारयात न कायकम्म (मैत्रीयुक्त शारीरिक कर्म) धाइ ।

२) मेत्तेन वचीकम्मेन : मैत्रीसहगत चित्तं दोष खंसा क्यना बिया गौरवपूर्वकं गु खँ ल्हायेगुयात मेत्तेन वचीकम्म (मैत्रीयुक्त वाचसिक-कर्म) धाइ ।

३) मेत्तेन मनोकम्मेन : भिक्षुपिन्त त्रिरत्न शरणया प्रभावं निदुःखी, निरोगी, वी जुइमाः, गुणधर्मया प्रगति जुइमाः प्राणीपिन्त हित उपकार याये फयेमाः ःगः कल्पना यायेगुयात मेत्तेन मनोकम्मेन (मैत्रीयुक्त मानसिक-कर्म) धाइ ।

४) अनावट द्वारताय : थ्व शब्दया अर्थ तिना मतःगु खापा दुम्ह खः । केया अर्थ थःगु छेय् बिज्याइम्ह भिक्षुयात तापाकं निसें खनेवं खापा तिनाः छेय् नं मदु मघायेगु खः । अले शीलवन्त गुणवन्त भिक्षुपिं बिज्यायेवं छे पवित्र द्व जुइ भालपाः प्रीतिपूर्वक आसन लाया माःसा फूगु चाःगुकथं माःगु प्रदान येमाः ।

५) आमिसनुप्पदानेन : चीवर, पिण्डपात्र, सेनासन व गिलान प्रत्यय संग्रह येगुयात आमिसनुप्पदानेन धाइ । भिक्षुपिन्त श्रमणपिन्त सुथय् जूसा जलपानं, यान्हय् भोजनं, मध्यान्हं लिपा गिलान प्रत्यय संग्रह यायेगु व सेनासनया प्रबन्ध नाबीगु गृहस्थपिनिगु तःधंगु कर्तव्य खः ।

गृहस्थप्रति पूज्यपिनि कर्तव्य

१) पापा निवारन्ति : अकुशल मयाकेगुयात पापा निवारन्ति धाइ । पंचमहापाप, दश-अकुशल कर्म व विभिन्न पाप बचे जुयेत गृहस्थपिन्त ओवाद बीमाः । अले अहित जुइगु ज्यां लिचिके बीमाः ।

२) कल्याणे निवेसन्ति : भि-मभि क्यनाबीगु व दान, शील, भावना आदि गुणधर्मय न्हयब्बाकेगुयात कल्याणे निवेसन्ति धाइ ।

३) कल्याणेन मनसा अनुकम्पन्ति: नुगलं निसं अनुकम्पा तयेगु हित सुखया कामना यायेगु अले निरोगी जुइमाः, सुखी जुइमाः, शत्रु मदयेमाः धकाः मैत्रीपूर्ण चित्तं आशीर्वाद बीगुयात कल्याणेन मनसा अनुकम्पन्ति धाइ ।

४) अस्सुतं सावेन्ति : न्यने मनंगु वा मन्यनिगु कुशल अकुशल खँ कनेगु अले भिगु रीतिस्थिति व चारित्र वारित्र धर्म थुइका बिया उपकार यायेगुयात अस्सुतं सावेन्ति धाइ । अले हानं न्यनातःगु धर्मय शंका दुथाय् बालाक थुइका कना बृद्धि दयेका बीगुयात 'सुतपरियोदपेन्ति' धाइ ।

५) सग्गस्स मग्गं आचिक्खन्ति : देव, मनुष्य व लोकुत्तर धर्म खँ कना गृही-जीवन सुखी जुइगु व निर्वाण साक्षात्कार जुइगु आर्यअष्टाङ्गिक लँपुया खँ कनाबीगु यात सग्गस्स मग्गं आचिक्खन्ति धाइ ।

उपसंहार

थुगु रूपं पारस्परिककथं जुइमाःगु कर्तव्य परिहानि मजुइक पालन जुल धाःसा छँ, जाती व देशय् सुख शान्तिया आरक्षा एवं अभिवृद्धि जुइ । थ्व धरती हे स्वर्गया अवतरण जुइ । अझ लोकुत्तर निर्वाण पर्यन्त प्राप्त याना कायेफइ ।

आलवक सूत्रया अर्थ

(वि.सं. २०२५ न्हापांगु पिथनापाखे)

- प्रज्ञासार नायेक थेर, श्रीलंका
- अनुवादक त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमारकाश्यप

Dhamma.Digital

नमो तस्स सम्मासम्बुद्धस्स ।

आलवक सूत्रया अर्थ

थथे जिं न्यना । छगू समय भगवान् बुद्ध आलवी धयाथाय् आलवक
। भवनय् बिज्यानाच्चन । उगु समये छन्दु आलवक यक्ष गन भगवान् बुद्ध
।।नाच्चंगु खः, अन वन । अले भगवान्यात थथे धाल- "श्रमण ! पिहाँ हुँ ।"
"ज्यू आयुष्मान्" धया बिज्याना भगवान् पिहाँ बिज्यात ।
"श्रमण ! दुने दुहाँ वा ।"
"ज्यू आयुष्मान्" धया बिज्याना भगवान् दुने दुहाँ बिज्यात ।
निकोल नं आलवक यक्ष भगवान्यात थथे धाल, "श्रमण ! पिहाँ हुँ ।"
"ज्यू आयुष्मान्" धया बिज्याना दुने दुहाँ बिज्यात ।
स्वकोल नं आलवक यक्ष भगवान्यात थथे धाल, "श्रमण ! पिहाँ हुँ ।"
"ज्यू आयुष्मान्" धया बिज्याना भगवान् पिहाँ बिज्यात ।
"श्रमण ! दुने दुहाँ वा ।"
"ज्यू आयुष्मान्" धया बिज्याना दुने दुहाँ बिज्यात ।
प्यकोखुसि नं आलवक यक्ष भगवान्यात थथे धाल, "श्रमण ! पिहाँ हुँ ।
"आयुष्मान् ! जि पिहाँ वने मखु, छं छु यायेमाःगु खः व या ।" भगवान्
थथे धया बिज्यात ।

बुद्धधर्म व अर्थनीति । ५७

‘श्रमण ! जिं छंके प्रश्न न्यने त्यना । यदि छं उगु प्रश्नया लिसः मबिल धाःसा छंगु चित्त विक्षिप्त याना नुगः बाफला थलाःबी । अले तुति ज्वना छंत समुद्र पुइक वांछवया बी ।’

‘आयुष्मान् ! देव, मार, ब्रह्मा, श्रमण तथा ब्राह्मण सत्वप्राणीपिनिगु दथुइ थुजाःन्ह प्राणी मखना गुम्हसिन जिगु चित्त विक्षिप्त याये फइ, हानं नुगः बाफला थला बी फइ, अले तुति ज्वना गंगां पुइक वांछवया बी फइ । अथे जूसां आयुष्मान् ! छं छु न्यनेगु इच्छा दु, व खँ न्यँ ।’

भगवान बुद्धं थथे धया बिज्यायेवं आलवक यक्षं गाथा ब्वना भगवान् बुद्धयाके न्यन -

आलवक यक्ष : ‘थ्व संसारे मनुष्यपिन्त दकले तःधंगु धन छु? छु अभ्यास यात धाःसा जीवन सुखी जुइ? फुक्क रसमध्ये उत्तम रस छुकियात धाइ? गुजाःगु जीवन हनेगुयात श्रेष्ठ जीवन धाइ? ॥१॥

बुद्ध : ‘थ्व संसारे मनुष्यपित दकले तःधंगु धन श्रद्धाधन खः । धर्म अभ्यास यात धाःसा सुखी जुइ । फुक्क रसमध्ये सत्यरस तःधंगु रस जुइ । प्रज्ञामय जीवन हे श्रेष्ठ जीवन जुइ’ ॥२॥

आलवक : ‘मनुष्यपि पुनर्जन्मरूपी ओघं (=लः धालं) गथे तरे जुइ फइ? संसाररूपी सागरं गथे तरे जुइ फइ? गुगुक्थं याःसा दुःख तापाका छवये फइ? गुगु प्रकारं (चित्त) परिशुद्ध जुइ?’ ॥३॥

बुद्ध : ‘मनुष्यपिसं श्रद्धाबलं ओघ पार याइ । अप्रमादि जुल धाःसा समुद्रं पार जुइ फइ । वीर्यं व पराक्रम दत्त धाःसा दुःख तापाना वनी, अले प्रज्ञा दत्त धाःसा (चित्त) परिशुद्ध जुइ’ ॥४॥

आलवक : ‘छुक्थं याःसा प्रज्ञा लाभ जुइ? छुक्थं याःसा धन लाभ जुइ? पासापि दयेकेत छु यायेमाः? थुगु लोकं परलोक वनेगु बखते छु याइन्हसिन शोक सन्ताप यायेमाली मखु?’ ॥५॥

बुद्ध : ‘निर्वाणपाखे यंकीगु अर्हत्पिनिगु धर्मय् श्रद्धा तःन्ह, सुविनीत अप्रमाद अले विलक्षण पुरुषपिसं प्रज्ञा लाभ यानाकाइ ॥६॥

उचित योग्य ज्या याइन्हं, दृढ प्रयत्नशील मनुष्यं धन कमे याइ । अले सत्य-धर्म पालन यात धाःसा यशकीर्ति फैले जुइ । छु वस्तुं ग्वाहालि बिल धाःसा पासापि दया वइ’ ॥७॥

‘गुपि श्रद्धालु गृहस्थीपिके सत्य, धर्म, धृति, व त्याग थ्व प्यंगू धर्म दइ,

इपि परलोके पश्चाताप चाये माली मखु ॥८॥

मेपि मेपि श्रमण ब्राह्मणपिके न न्यना स्व - सत्य, इन्द्रियदमन, त्याग
क्षान्ति स्वया तःधंगु मेगु छुं दुला कि मदु?" ॥९॥

आलवक यक्ष : "आ: जिं मेपि श्रमण ब्राह्मणपिके छाये न्यं जुइगु?
पारलौकिक अर्थया खँ हे जिं सीका काये धुन ।" ॥१०॥

थौं जित: कल्याणया लागी हे बुद्ध भगवान् जिगु निवास आलवी
बिज्यात । थौं जिं सीका कायेधुन सुयात दानयात धा:सा महानिशंस फल प्राप्त
जुइ ॥११॥

"आ: जि गामं गामयं नगरं नगरयं चा:चा:हिला जुया बुद्ध, धर्म व
संघयात नमस्कार याना जुये ।" ॥१२॥

थुलि धया आलवकं बुद्धयात थथे धाल- "भो गौतम ! छलपोलया
धर्मदेशना त:सकं बाँला । भो गौगम ! छलपोलया धर्म-देशना त:सकं बाँला ।
गथे भोपूगु थल थस्वका क्यनेथें, तोपुया त:गु निधन उला क्यनेथें, लँ द्रंम्हसित
लँ क्यना बीथे, ख्युंगु थासे मत च्याका बीथे, मिखा दुपिसं रूप खनीथे, छल्पोल
जित: अनेक प्रकारं धर्म खँ थ्वीका बिया बिज्यात । थनि निसें जि बुद्ध, धर्म व
संघया शरण वया । जित: जीवनभरतक शरण व:म्ह उपासक भालपा: स्वीकार
याना बिज्याहूँ ।"

धर्म-विस्तार

आलवी धैगु देश व नगरया व्यवहारं व:गु छगू नां ख: । भगवान् बुद्ध
थ्व आलवक नगर सत्तिक च्वनाबिज्यागु जुया "आलवियं विहरति" धका निदान
गठय च्वयात:गु ख: ।

आलवी जुजु थ:भारदारपि सहित सेनानापं मृग-शिकार या: वनीगु
जुयाच्वन । हानं मृग शिकार या: वनेगु वयागु छगू चरित्रथें हे जुल ।

थुम्ह जुजुया शिकार म्हिते साब य: । उकिसं खँ शत्रु मदयेकेया
गगी, शत्रुतयत ख्यायेया लागी, युद्ध अभ्यासया लागी व व्यायामया लागी नं
व जुजु मृग-शिकार म्हितीगु जुयाच्वन । हानं शिकार म्हितीबले सुयागु न्हयोने
गला बिसिवन, व न्हयात्थे याना नं थ:म्ह चला ज्वना हयेमा: धैगु छगू नीति
येकात:गु ख: ।

छन्हु शिकार या: वंबले जुजुया पाखें हे चला बिसिवन । थ:म्ह दयेकागु
गेति थ:त हे च्यूबले जुजुं धनुषवाण ज्वना मृगयात लिचु लिना: वने हे माल ।

तर स्वंगू योजन तक्क लिना यंकल नं चलायात कयेके मफु । तःसक ब्वा वंगु जुया आखिरे मृग क्लान्त जुया लखे कुहाँ वन । अले जुजुं धनुष कयेकाः वयात स्यात । हानं थःत छुं प्रयोजन मदुसां चला बाम्ह थलाः जुजुं मृग छम्ह हे स्याये मफु धैगु अपवाद व निन्दां थः बचे जुयेया लागी व मृग थःम्ह हे पाछाया ज्वनावल । जुजु जुयाच्वम्ह उकिसं तापाकं निसं चला पाछाया हये माःगुलिं जुजुया विशाल वंगल सिमा छमा खनेवं त्यानु लंके मास्ते वल । उकिं व सिमाया क्वय् फेतुत ।

उगु वंगल सिमा धाःसा आलवक यक्षया वास-भवन । सुं व्यक्ति बान्हि लिपा उगु सिमा क्वय् च्वं वल धाःसा वयात ज्वना स्याना नयेगु वेस्सवण्ण जुजुं वयात वरदान बियातःगु खः ।

उकिं आलवकं जुजु खनेवं खुशिजुया वयागु ल्हाः ज्वन । जुजुं न ग्याःपहः मयासें राज धैर्यपूर्वक खँ ल्हात, भो यक्ष, जि थ्व देशया जुजु खः । छं जितः नये मते । जिं न्हिन्हिं मनु छम्ह छम्ह व जा छब्ब छब्ब छन्त तयेके हये । यदि गुगु दिने तयेके महल धाःसा जिगु दरबारय् छ स्वयं वया जितः ज्वना स्याना न । यक्ष जुजुयागु थुगु वचन स्वीकार यात । हानं जुजुं थुजागु वचन बिया यक्षया पाखे थः बचे जुया नगरय् थयंक वन ।

थुखे जुजुया आशाय् च्वं च्वंपि सेना प्रमुख, मन्त्रालगण व जनतापि तापाकंनिसं जुजुयात खना सकलें मुवल । जुजुं जूगु घटना फुक्क मन्त्रीपिन्त कन । मन्त्रीगणपिसं धाल- 'भो महाराज, छपिनिगु वीर्य पराक्रम स्वया नं, छपिसं कराल यानावःगु तसकं ग्यानापु । व स्वया नं थ्वन्हु तक्क जक छ्वया हये धैगु दिन निश्चय याना बिमज्यागु भन ग्यानापु व खेदजनक खः । अथे जूसा आः छु याये ! पश्चात्ताप चायां छुं ख्यले दुगु मखुत । शोक याना बिज्याये म्वाल । आनन्दपूर्वक राज्य सुखभोग यानाच्वना बिज्याहुँ । थुगु विषय माःगु उपाय जिमिसं याये । थथे जुजुयात धैर्य बिया मन्त्रीपिनि सभा जुल ।

मन्त्रीपिनिगु उगु सभाय जेलय् च्वंपि अपराधीत छम्ह छम्ह याना अन आलवकया थाय् छ्वयेगु निर्णय जुल । हानं कन्हय् खुन्हु सुथंनिसं तयार जुया छम्ह छम्ह कैदीत छ्वयेगु भार गृहमन्त्रीयात आदेश बिल । अबलेनिसं उम्ह गृह-मन्त्री नं बन्धनागारय् च्वंपिन्त धाल, 'बन्धनागार' (=जेल) मुक्त जुइगु इच्छा दुपि जक छम्ह छम्ह याना पिहाँ वा ।' बन्धनागारयापि बन्धनं मुक्त जुयेगु इच्छां बाजिं बाजिं छम्ह छम्ह याना पिहाँ वल । अले पिहाँ वक्वसित छम्ह छम्हसिया ल्हाती जासि छगः छगः बिया बलिदानया लागी छ्वयेगु यात । हानं थुकथं

छसिं निसं छ्वयेगु यायां छन्हु जेल हे खालि जुल ।

थुखे, जुजुं जेलय् च्वपि छम्ह छम्ह याना आलवक यक्षयात बलि बियाच्चन धैगु खँ देशय् फँले जुया मनूत अपराध याये नं ग्यात । हानं देशय् छुं अपराधी व दोष याइपि नं मदया वन । अनं लिपा चिकीधीपि मस्त बिया छ्वयेगु शुरु यात । थथे हे यानाववं क्रमनिसं छन्हु ला जुजुया काय् कुमारयागु हे पाः न्हयोने वल । अले उखुनु बलिया लागी राजकुमारयात मछ्वसं मगात । राजकुमारयात नं जाब्व बियाछ्वत ।

उखुनुया दिनय् जेतवन विहारय् च्वनाबिज्याःम्ह भगवान् बुद्ध महाकरुणा समापत्तिं स्वया बिज्यागु जुयाच्चन । वसपोलं थःगु समापत्ति ध्यानं स्वया बिज्यात, थौं जि आलवक भवन वनाः उपदेश बिल धाःसा राजकुमार अनागामी जुइ, आलवक यक्ष श्रोतापत्ति जुइ अले द्दलंद्दः जनतापिन्त निर्वाण बोध जुइ । थथे थःगु करुणा दृष्टिं उभयपक्षयात नं हित जुइगु खंका बिज्यासे वसपोल आलवक यक्षया विमानय् बिज्यात ।

उखु बखतय् आलवक यक्ष नं हिमालयपाखे यक्ष सभाय् वनाच्चंगु जुयाच्चन । हानं वयागु विमानय् ध्वाखा पाः च्वं च्वंम्ह गद्रभ यक्ष छम्ह जक दुगु खः । व यक्ष बुद्ध भगवान्याथाय् वना भन्ते, छपि छाय् लिबाक थन बिज्यानागु धका न्यन ।

बुद्ध धयाबिज्यात, 'जि थन वयागु वये हे माःगु जुया खः । यदि छं यःसा थौं च्छि जि थ्व विमानय् च्वनेगु इच्छा दु ।' बुद्धयागु बचं न्यनाः गद्रभ यक्षं धाल, 'भन्ते, जिगु ला छुं नं विरोध मदु । तर आलवक यक्ष तसकं रौद्र व कठोर स्वभावम्ह जुयाच्चन । वं थः मां-बौपिन्त हे आदरभाव मतः । जिं सीक सीकं थन पापकर्म जक सिबाय वं पुण्यकर्म धैगु हे याःगु मदु । स्वया बिज्याहुं, थ्व भूमि हि प्यानाच्चंगु । थ्व मनूतय्गु ला नःगु बखतय् बाःवःगु हि खः । आलवक यक्ष यक्वं मनूत स्यानानये धुकल । वया जहानसहित परिवारपि विमानय् हे दु । भन्ते, उकिं जिं स्वये छलपोल थन च्वना मबिज्याःसा ज्यू । जितः छलपोल थन च्वना मबिज्यासा यः ।'

'गद्रभ, व यक्षया स्वभाव थथे धका जिं मस्यूगु मखु । तर वं जितः छुं नं आपत्ति बी फइमखु । जि वशवर्ती मार खना हे ला मग्याः धाःसा व यक्ष खना ग्याइ ला? यदि छं यःसा थौं च्छि जि थन हे च्वने ।' - भगवान् बुद्ध धया बिज्यात । निकोलनं स्वकोलनं बुद्ध थथे हे धयाबिज्यात ।

'भन्ते, अथे जूसा छपि थन बिज्यानाच्चंगु समाचार वयात कं वने ।

मखुसा वं तम्बं जितः न स्याना छ्वइ ।

अले बुद्धं धयाबिज्यात- हे गद्रभ, छं छु धायेमाःगु खः व धाः हुँ ।

गद्रभ यक्ष न ध्वाखा हे मचायेकुसे हिमालय वना यक्षयात व समाचार कं वन ।

भगवान् बुद्धं थःगु श्रीपाद चक्कंका बिज्यागु बखतय् उगु खापा चाला वन । अले दुने बिज्याना यक्ष सेनापतिया मुख्यगु आसनय् च्वनाबिज्यात । हानं यक्ष परिवारपि बुद्धया तेज थिनाच्चंगु खनाः बुद्धयात वन्दना यासे छचाखेरं च्वना बाखँ न्यनाच्चन ।

गद्रभ यक्षं कयक्य कुना ग्याग्यां थ्व समाचार आलवकयात कन । थ्व खँ न्यने मात्रं आलवक यक्ष तम्बं मि जुया श्रमण गौतमयात जिगु विमानं ख्याना छ्वये धाधां निन्दा व उपहास यानाच्चंगु बखतय् सातागिरि व हेमवत यक्षपि निम्ह अन थ्यंकः वल । इपि यक्षपि निम्ह आलवकया विमानया च्वय् च्वय् आकाशं वनाच्चंगु वने मफया हानं बुद्ध भगवान् बिज्यानाच्चंगु खनाः अन हे कुहाँ वना उपदेश न्यपि जुयाच्चन । हानं बुद्धया उपदेश न्यनेधुंका अवसर फ्वना उगु सभाय् वःगु जुयाच्चन ।

इपि निम्हं वना आलवकयात थथे धाल- छंत तःधंगु लाभ जुल । जिमि बुद्ध छिमि विमानय् च्वं च्वना बिज्याःगु दु । याकनं छ वना स्वागत व उपस्थान याः हुँ । तर थ्व खँ न्यने मात्रं आलवकया क्रोधया सिमाना हे मंत । छ्वया च्वंगु मी घ्यः लुना बीथें, दुराचारीतय्त सदाचारयागु खँ न्यनेगु बखतय् न्हायपंपालय् मिदनीगुथें गसुलिं सूगुथें च्वनी । हानं कंजुस जुयाच्चंमहयात त्याग यायेगु खँ न्यकेगु बखते न्हायपं प्वाः तिना फःफःस्वया वनीथें तम्बं चूरचूर जुया जि आलवक यक्ष खः' धाःगु शब्द जम्बुद्वीपय् ब्याक्क थाय् लुखाय् लुखाय् तक न शंख शब्द थें गुञ्जायमान जुयावन ।

उगु शब्दं न बुद्धयात ख्याये मफया मेगु उपाय यानाः जूसां ख्याना छ्वये माल धकाः तसकं फय् वयेका बिल । तसकं मेघगर्जन यानाबिल । ल्वहँ वर्षा यानाबिल । आयुध वर्षा यानाबिल । बुलुमि वर्षा यानाबिल । क्वःगु खरानी वर्षा यानाबिल । क्वःगु फि वर्षा यानाबिल । फोहर वर्षा यानाबिल । महान्धकार यानाबिल । थुगु प्रकारं यानां न ख्याये छत्तिं हे मफया थःगु वेलायुधं वसपोलयात कयेका छ्वत ।

अले आलवक तसकं लज्या चाया जि थुलिमछि युद्ध यानानं जिगु महानुभाव सम्पन्न चक्रायुधं कयेका छ्वया नं थ्व श्रमणयात दमन याये मफुत ।

किया हेतु वसपोलया मैत्री विहरण खः । उकिं व नापं तं पिकयां वयात नाश याये फइ मखुत । थथे धका मती तया आलवक यक्षं धाल, 'श्रमण !

जिके अवसर मकासे जिगु छँ दुहाँ वना गृह स्वामीथे छुं लज्या भय मचासे त्म्ह भाय्या सह परिवारपि मुंका गय् च्वंच्वनागु? थ्व अदत्तादान परिभोग व श्री-संसर्ग छंगु श्रमण जीवनयात योग्य मजू । यदि छं श्रमण-धर्म पालन यायेगु सा छ थ्व विमानं पिहाँ हुँ ।' थथे अनेक प्रकारं आलवक यक्षं बुद्धयात उपहाश से 'निकखम समण' 'श्रमण थनं पिहाँ हुँ' धका धाल ।

बुद्धं 'ज्यू आयुष्मान्' धया पिहाँ बिज्यात ।

'श्रमण । दुने दुहाँ वा ।' धका उजं बिल ।

बुद्ध दुने दुहाँ बिज्यात ।

स्वक्वतक नं थथे याःगु बुद्ध भगवान् सुवच सुविनीत जुइ ला मजुइ । धका परीक्षा यायेत खः । बुद्धं नं वयागु विचार सीका हे वं धाःथे हे याना ज्यागु खः । यदि अथे मयाःगु जूसा वयागु रौद्र व कठोरता भन् भन् रौद्र कठोर जुयावनी । वं उपदेश नं न्यनी मखुगु जुयाच्वन । उकिं वयागु रौद्र कठोर स्वभाव दमन यायेत नं बुद्धं थथे याना बिज्यागु खः ।

आलवक यक्षं अथे प्रश्न गथे न्यने सल? थथे प्रश्न जुइ फु । वया 'बौपिसं काश्यप बुद्धयाके च्यागु प्रश्नं युक्तगु निपुगाथा व उत्तर सयेकातःगु याच्वन । वया मां-बौनं व हे गाथामय प्रश्न व उत्तर आलवकयात नं मचाबलय् मनाः कनातःगु जुयाच्वन । वया मां-बौ मदयधुंका समय बितेजुसेलि निपु गाथा क आलवकया लुमनाच्वंगु खः । उत्तर जक ल्वःमना वन । अले उत्तर ल्वःमनेवं हन ला ल्वमंके मज्यू धका अफ जिमि मां-बौयागु दायाद (अंश) या रूपय् का सयेका कया तयागु ल्वमंका छ्वये मज्यू धका विचाः याना पतिं निपतिनं वर्णपत्रय् उगु खँ च्वयातःगु जुयाच्वन । थ्व प्रश्नया लिसः बुद्ध बाहेक मेपिसिं फइमखु । थम्हं अनेक श्रमण ब्राह्मणपिके न्यना नं सुनानं धाये मफुसेलिं :गु चित्तं विक्षेप (आकुल व्याकुल) जूथे बुद्धयात नं अथे हे यायेत 'पज्हं तं मणं पुच्छिस्सामि' 'हे श्रमण, जिं प्रश्न याये' धका धाःगु जुयाच्वन । अले व आलवक यक्ष व बुद्धया दथुइ जूगु प्रश्नोत्तर थथे खः -

आलवक : किं सूध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं?

थ्व लोकय् मनुष्यपित दकसिबे तःधगु वस्तु (=धन) छु?

बुद्ध : सद्धीध वित्तं पुरिसस्स सेट्ठं ।

थ्व लोकय् मनुस्यपिन्त दकसिबे तः धंगु वस्तु (=धन) श्रद्धा खः ।

थ्व संसारय् लुँ, वहः, हीरा, मोतिया कारण उपभोग परिभोग सुखप्राप्त जुइथे, लौकिक व लोकुत्तर श्रद्धा न दिव्य, मनुष्य, निर्वाण सम्पत्ति प्राप्त याना बी ।

श्रद्धाया तात्पर्य विश्वास व प्रसन्नताया आकांक्षा खः । हानं श्रद्धा खुगु प्रकारया दु । उपि खः- सम्पसादन सद्धा, सम्पक्खन्धन सद्धा, सदहन सद्धा, ओकप्पन सद्धा, आगम सद्धा व अधिगम सद्धा । अले 'सद्धा' पालि शब्द खः 'श्रद्धा' संस्कृत ।

गथे फोहरगु लखय् फिटकिरि तल धायेव) परिशुद्ध जुइगु खः वथे हे श्रद्धा दया वल धाःसा पञ्चनीवरणया किचः परिशुद्ध जुयावनी अथवा मदया वनी । अले क्लेश शान्त जुयावनी हानं चित्त प्रसन्न जुइ । प्रसन्न जूगु चित्त दान बी, शीलपालन याइ, अहं भावना न याइ ।

थन चित्त लः खः । लखय् फोहर क्लेश खः । सम्प्रसादन श्रद्धा फोहरगु लः सफा याइगु फिटकिरि समान खः ।

भयभीतपि मनूतय् समूह सोंज, गोजथे जाःपि भयानक सत्त्वपि खना ग्याना महागंगाया पार तरे जुया मवसे वारि हे तुं लिहाँ वया ग्याना च्वनिगु बखतय् सुं छम्ह महायोद्धा संग्रामसूर अन वल । अले वं इपि सोंज गोजतयत् खनेव जःगु खड्ग पिकया 'छिपि ग्यायेमते जिगु ल्यूल्यू वा' धका धया गंगाया क्वहाँ वन । हानं थः न्हयोने न्हयोने वःपि सोंज, गोजथे चण्ड रौद्रपि सत्त्वपिन्त स्यास्यां फुक्क न्हापा ग्याना च्वपित पार तरे यात । इपि पार तरे जुयावन । वथे हे दान बीपिन्त, शील-पालन याइपिन्त, उपोसथ व्रतय् च्वनीपिन्त, भावना याइपिन्त श्रद्धा न्हयो न्हयो बाना विघ्नवाधा चीका बीगु यायां नेतृत्वया मुख्यगु गुगु ज्या याइ, थुकियात हे 'सम्पक्खन्धन सद्धा' धका धाइ । सम्पसाधन श्रद्धा व सम्पक्खन्धन श्रद्धा निगूलिं लौकिक सद्धा खः । सदहन सद्धा, ओकप्पन सद्धा, आगम सद्धा व अधिगम सद्धा प्यंगूलिं लोकुत्तर सद्धा खः ।

त्रिरत्न गुण स्वीकार यायेगु लक्षण व स्वभावयात 'सदहन सद्धा' धाइ । त्रिरत्न गुणया विश्वास-गतियात 'ओकप्पन सद्धा' धाइ । उदक प्रासाद मणिथे चित्त प्रसन्न जुइगु थन रस व कृत्य खः । चण्ड प्रहारं पार तरे जुया वनेथे संसारं तरे जुया वनेगु कृत्य खः । बुलुसे मच्चंगु फल खः । 'रतनत्तय' रत्नत्रय विश्वासगति थन फल खः । श्रद्धा तये योग्यगु बुद्ध, धर्म व संघ सत्तिगु थ्वया कारण खः । श्रोतापत्ति मार्गज्ञान उत्पत्तिया लागि श्रद्धा आसन्न कारण खः ।

श्रद्धारूपी ल्हातं कर्मक्षयकर ज्ञानरूपी पा ज्वना, संहार चक्ररूपी लता

॥ ल्हाःगु जुया अर्हत् धका धयातःगु थासय् श्रद्धा जःगु ल्हाःथे खः । थ्व त्र देशनाय् थन "सद्धीध वित्तं" धका वस्तुया रूपय् 'सद्धा वीजं तपो बुद्धि' यातःगु कसिभारद्वाज सूत्र बीजया रूपे, "सद्धा बुच्चति पाथेय्यं" धका धाःगु द्धा, मार्गोपकरणया रूपय् क्यनातःगु दु ।

'आगम सद्धा' सद्धहन श्रद्धाथे त्रिरत्नगुण स्वीकार यायेगु खः । 'अधिगम द्धा' जूसां आर्य्य पुद्गलपिनि श्रद्धा खः । उकिं सद्धहन, ओकप्पन, आगम, अधिगम थुपि प्यंगू श्रद्धायात लोकुत्तर श्रद्धा धाइ ।

आलवक : किं सु सुचिण्णो सुखमा वहाति?

छु अभ्यास यात धाःसा सुखी जुइ ?

बुद्ध : धम्मो सुचिण्णो सुखमा वहाति ।

धर्मया अभ्यास यात धाःसा सुखी जुइ ।

थन धर्मया तात्पर्य धैगु दान बीगु, शीलपालन यायेगु, भावना यायेगु, पुण्य बियेगु, पुण्यानुमोदन यायेगु, वत्त-पटिवत्त यायेगु, थकालिपिन्त मानसत्कार येगु, बाखँ कनेगु, बाखँ न्यनेगु व सम्यक् दृष्टि-थुपि दश पुण्य-क्रिया यायेगुयात णइ । हानं थ्व दश पुण्य-क्रिया भिगुलिं दान, शील व भावना स्वंगुली नं मन्तरगत जू ।

पुण्य बीगु व पुण्यानुमोदन थ्व निगू दानमय पुण्य-क्रिया खः । थकालिपिन्त गौरव तयेगु व वत्त-पटिवत्त यायेगु थ्व निगू शीलमय पुण्य-क्रिया वः । बाखँ न्यनेगु व कनेगु अले सम्यक् दृष्टि जुइगु थ्व स्वंगू भावनामय पुण्य-क्रिया खः ।

थ्व कुशलकर्म समादान यायेवं सोण, रद्धपाल आदि सेंठपिन्तथे मानसिक सुखप्राप्त जुइ, इन्द्र देवतापिन्तथे दिव्य-सुखप्राप्त जुइ, अफ महापदुम कुमार णदियात थे निर्वाण-सम्पत्ति समेत लाभ जुइ । थुकथं थ्व पुण्य-क्रियां दिव्य, मनुष्य व निर्वाण त्रिविध सम्पत्ति सिद्ध याना बी ।

आलवक : किं सु हवे सादुतरं रसानं?

रसमध्ये तःधंगु रस छु?

बुद्ध : सच्चं हवे सादुतरं रसानं ।

रसमध्ये दके तःधंगु रस सत्य रस खः ।

मय्य तयेवं थुइगु सवाःयात हे साधारणतः रस धाइ । सवाः अनेक दु । थे चाकु, पाउँ, खायू, माकु आदि । तर सवाः वा रसमध्ये सत्य रसथे तःधंगु ग्गु छु हे रस मद्दु । सत्य मनं वा हृदयं काइगु सवाः खः । उकिं सत्य स्वंगू

दु - परमार्थसत्य, विरतिसत्य व वाक्सत्य । चतुरार्यसत्य बोध जुया निर्वाण प्राप्त जुइगु सत्य हे 'परमार्थसत्य' खः । भूठखँ, फुसुलुगुखँ, चुपिसमान जःगुखँ, चुगलिखँ थुपि प्यंगू म्हुतुं याइगु दुश्चरित्रं अलगगू सम्यक् वचनयात 'विरतिसत्य' धाइ । विमुक्ति रस आश्रित खँ ल्हाइबले पिहाँ वइगु वचन समूहयात वा वाक् सुचरित्रयात 'वाक्सत्य' धाइ ।

गुणमध्ये तःधगु गुणसत्य प्रतिष्ठाय च्वनेगु खः । सत्यवादीया शील नैतिकताया छगू मुख्यगु भाग खः । सत्यवादीतां मेमेमु गुण-धर्म नं अधिकाधिक दया वइगु जुया सत्य छगू स्वयं गुण-धर्मया भूमि हे धयातल । परार्थया कारण्य बोधिसत्त्वपिसं गनं गनं प्राणीहिसा, चोरी, मद्यपान व व्यभिचार याःगु खँ नं खने दु । तर मेपिन्त अनर्थ जुइगुकथं धाःसा गुबलें हे मखुगु खँ मल्हाः धैगु थ्व पालि वाक्यं नं स्पष्ट जू- 'बोधिसत्तस्स हि एकच्चेसु ठानेसु पाणातिपातम्पि, अदिन्नादानम्पि, मिच्छाचारोपि, सुरापानम्पि होति येव अत्थ भञ्जक विसंवाद पन, पुरक्खत्वा मुसावादो नाम नाहोसि ।'

उकिं थ्व पृथ्वी यक्व रस दु । उपि रसमध्ये सत्यरसथं तःधगु मेगु छुं हे रस मदु । सत्यवादीम्ह व्यक्तियात आरम्भ्य न्हयाक्व हे दुःखकष्ट जूसा अन्तय् अवश्य नं सुख जुइ, वया विजय जुइ ।

मूल रस आदि फुक्क रसं हे शरीरयात सुख बी थें, सत्यरूपी रसं समर्थ व विदर्शन आदि गुण-धर्म चित्त उन्नति याइ । अर्थरस व धर्मरसं याना क्लेशं बुलुसे मच्वंगु विमुक्तिरस अर्थात् निर्वाणरस हया बी ।

आलवक : कथंसु जीविं जीवितमाहु सेट्टं?

छु गुजाःगु कथं जीवन हनेगुयात उत्तम जीवन धाइ?

बुद्ध : पञ्जाजीविं जीवितमाहु सेट्टं ।

प्रज्ञासम्पन्न जीवन हे उत्तम जीवन खः ।

थ्व लोकय् जीवन सुखमय यायेत प्रज्ञा अत्यन्त आवश्यक जू । प्रज्ञाया तात्पर्य विशेष ज्ञान खः । विशेष ज्ञानद्वारा हे लौकिक व लोक्तर प्रतिपदा अर्थात् कार्यसिद्ध यायेगुली सफल जुइ ।

प्रतिपदा निगू दु- गृहस्थ प्रतिपदा व प्रव्रजित प्रतिपदा । पञ्चपाप अलग जुया सम्यक् कर्मान्तय् लगे जुया, शरण गमन शीलसमादान यायेगु, दान बीगु, उपोसथय् च्वनेगुयात हे गृहस्थ प्रतिपदा धाइ । प्रव्रजित जुया दुःख सन्ताप पश्चात्ताप मचासे, शील विशुद्धी प्रतिस्थित जुया, अभ्र अनं लिपा चित्त विशुद्धि उत्पत्ति याना मार्गफल समेतं प्रज्ञा चित्तं ज्वना जीवित जुइगु प्रतिदायात

हे प्रव्रजित प्रतिपदा धाइ । थुकथं प्रज्ञामय जीवनं हे अन्धयात मिखा प्राप्त जूथे जुया सार्थक व सफल जीवन लाभ जुइ । अन्यथा अन्धथे वा छगः जक मिखाम्हेथे हे जीवन असफल व असार जुइ ।

“पञ्चा सुत विनिच्छति, पञ्चा कित्तिसिलोक वड्ढति ।

पञ्चा सहितो नरो इध अपि, दुक्खेसु सुखानि विन्दति ॥

न्हायपनय् ताये दइगु वस्तु थ्व भि थ्व मभि (फाइदा बेफाइदा) थ्व कार्य भि, थ्व कार्य मभि धकाः सीका काये फइगु प्रज्ञा खः । प्रज्ञावानयागु कीर्ति प्रशंसा सत्पुरुषपिनिगु पुचलय् वृद्धि जुयावनी । प्रज्ञायुक्तम्ह व्यक्ति हे दुःखमयगु थ्व लोकय् च्वनां नं सम्यक् प्रतिपत्ति हेतुं याना निरामिस सुख अर्थात् क्लेश अमिश्रित सुख अनुभव याइ । थन प्रज्ञाया अर्थ कर्मस्थान अभ्यास यायेगु प्रज्ञा दुम्ह जुया विदर्शना प्रज्ञा उत्पत्ति याना मार्गफल प्रज्ञा लाभिम्हयात धाःगु खः ।

थुपि प्रश्न निराकरण याना ब्यूगुलिं सन्तोष जुया आलवक हानं थःम्ह स्यूगु मेगु प्यंगू प्रश्न यात :-

आलवक : कथं सु तरती ओघं?

प्यंगू ओघं (=बाढं) गथे तरे जुइ?

बुद्ध : सद्दया तरती ओघं ।

श्रद्धा प्यंगू ओघं (=बाढं) तरे जुइ ।

थन क्लेश समूहयात ओघ धका धयातःगु खः । इपि खः, कामोघ, भवोघ, दिट्ठोघ व अविज्जोघ । संसाररूपी सागरय् क्लेशरूपी लः बाः वनाच्चंगुयात प्यंगू ओघ धयातःगु खः ।

अवहननार्थ व राश्यर्थ अर्थय् ओघ शब्द धाःगु खः । अवहननया अर्थ अधोपतन खः । थ्व क्लेश दुम्ह व्यक्ति हे दूर्गती वनी । उम्ह व्यक्ति सुगति अर्थात् निर्वाण मार्गयात बाधक जुया, स्वंगू भव व प्यंगू योनि, न्यागू गति, सतविज्जाण स्थिति व नवसत्तावासय् जन्म जुया संसार सागरय् जक डुबे जुइ । राश्यर्थ ओघ धयागु तःधंगु क्लेश समूह खः । अवीचिनिसे च्वय् भवाग्रतक थ्व क्लेश मुनाच्चनी ।

कामोघ पञ्चकामय् दुनीगु छन्दराग अर्थात् प्यपुनिगुयात धाइ । थ्व च्यागू लोभसहगत चित्तय् उत्पत्ति जुइ । रूप, अरूप भवय् आशा व ध्यानं प्यपुनिगु भवोघ धाइ । थ्व दृष्टिसम्प्रयुक्त अर्थात् दृष्टि नापं मिश्रित मज्जुगु प्यंगू लोभसहगत चित्तय् उत्पत्ति जुइ । ख्वीनिगू मिथ्यादृष्टियात दिट्ठिओघ धाइ । थ्व दृष्टिसम्प्रयुक्त लोभ सहगत चित्त प्यंगुली उत्पत्ति जुइ । चतुरार्य्य सत्य बोध

मज्जुगयात हे अविज्जोघ धाइ । थ्व भिनिगू अकुशल चित्तय उत्पत्ति जुइ ।

‘सद्दया तरति ओघं ।’ थन दिड्ढिओघ तरण धया बिज्यागु श्रोतापत्ति मार्गज्ञानं दृष्टि दूर जुयावनिगु जुया खः । श्रोतापत्ति आर्यव्यक्ति दिड्ढोघं तरे जुइ । अर्थात् दृष्टिरूपी ओघ (=लः धालं) तरे जुइ ।

आलवक : कथं सु तरति अण्णवं?

संसाररूपी सागरं गथे तरे जुइफइ?

बुद्ध : अप्पमादेन अण्णवं ।

अप्रमादी जुल धाःसा संसार सागरं तरे जुइ ।

अश्रद्धावन्त व्यक्ति प्यंगू ओघं तरे जुइगु विश्वास मयाइम्ह जुया संसारय् जक डुबे जुयाच्चनी । पक्कामय् जक भुले जुया प्रमादी जुयाच्चनी । प्रमादीम्ह व्यक्ति संसार सागरं तरे जुइमखु । छायेधःसा अप्रमादं हे जक संसार सागरं तरे जुइ । उकिं “अप्पमादेन अण्णवं” धयाबिज्याःगु खः । श्रोतापत्ति आर्यश्रावक अप्रमाद प्रतिपदा भावना याना श्रोतापत्ति मार्ग तापका छ्वये मफुगु भवोघ सकृदागामी मार्ग तापाक छ्वइ । सकृदागामी व फलं भवेघ तरण जुइगु प्रकाश यानातःगु दु ।

आलवक : कथं सु दुक्खं अच्चेति?

गथे जुया दुःख मदयावनी ?

बुद्ध : विरियेन दुक्खं अच्चेति ।

वीर्यं दयेका दुःख मदयेका छ्वइ ।

सकृदागामी आर्यपुद्गलं स्वंगू मार्ग जुयाच्चंगु अनागामी मार्गज्ञान प्राप्ति यागी याइगु वीर्यं दुःख मदयेका छ्वइ । सकृदागामी मार्गं वस्तुकाम, क्लेशकाम तापाका छ्वये मफुगु जुया उगु तापाका छ्वयेया लागी कामय् विराग भावना याना अनागामी मार्गफल उत्पत्ति याना कामोघं तरे जुइ ।

आलवक : कथं सु परिसुज्झति?

छु याःसा (चित्त) परिशुद्ध जुइ?

बुद्ध : पञ्जाय परिसुज्झति ।

प्रज्ञां (चित्त) परिशुद्ध याइ ।

अनागामी आर्यपुद्गल, विदर्शना प्रज्ञा हेतुं याना अर्हत्मार्ग प्रज्ञा उत्पत्ति याना अनागामी दूर याना छ्वये मफुगु अविज्जोघं दूर याना छ्वइ । थनं अर्हत् मार्गफलद्वारा अविद्याया ओघ मदयेका छ्वइ धैगु प्रकाश यानातःगु दु ।

अर्हत्फल तक्क नं दुथ्यानाच्चंगु प्रश्न निराकरण जूगु बखतय् पुन्यवान
यक्षसेनाधिपतियात श्रोतापत्तिफल प्राप्त जुल ।

आलवक त्रिरत्न गुणय् विश्वासीम्ह लोकोत्तर श्रद्धा दुम्ह जुया थःत लाभ
जूगु धर्मावबोधय् च्वना, "पञ्जाय परिसुज्जति" धया बिज्यागु प्रज्ञापदयात ज्वना
लौकिक व लोकोत्तर निगुलिं त्वाकः ज्याःगु प्रश्न याना हया "कथंसु लभति पञ्जं"
धैगु गाथा नापं भेगु न्यागू नं प्रश्न यात ।

आलवक : कथं सु लभते पञ्जं ?

छु याःसा प्रज्ञा लाभ जुइ ?

बुद्ध : सद्दहानो अरहतं, धम्मं निब्बाणपत्तिया ।

सुस्सूसा लभते पञ्जं, अप्पमत्तो विचक्खणो ॥

निर्वाणपाखे यंकिगु अर्हत्पिनिगु धर्मय् सुनां श्रद्धा तइ, सुविनीत अप्रमादी
जुइ, अले उज्वःपि विचक्षण पुरुषपिसं हे धर्मश्रवणद्वारा प्रज्ञा लाभ यानाकाइ ।
श्रद्धां प्रज्ञा लाभ जुइगु प्रतिपदाय् गमन याइ । बांलाक धर्मश्रवण याइ ।
अप्रमादी श्रेष्ठगु धर्म लुमंका तइ । विचक्षण बुद्धिं अप्वः म्ह मयासे, मपाकूसे
माःकथं विस्तर याइ ।

आलवक : कथं सु विन्दते धनं ?

धन छु याःसा प्राप्त जुइ ?

बुद्ध : पतिरूपकारी धुरवा, उट्ठाता विन्दते धनं ।

लौकिक व लोकोत्तर धन प्राप्तिया लागी योग्यता अनुसार कार्य याना
कायिक-चैतसिक वीर्यं दुम्ह व्यक्तियात धन लाभ जुइ । अर्थात् दृढ, प्रयत्नशील
व्यक्तिं धन प्राप्त याना काइ ।

गुम्ह व्यक्तिं तान्चं चिकु मधाःसें, आलस्ययागु वशय् मच्चंसें, उत्साह व
वीर्यं याना थःगु व्यापारयात धाःसा धन लाभ यानाकाइ । गथे चुल्ल अन्तेवासिकं
छुँ छम्हसिनं याना आपालं लौकिक धन कमाये यात ।

आलवक : कथं सु कितिं पप्पोति?

छु याःसा कीर्ति प्राप्त जुइ?

बुद्ध : सच्चेन कितिं पप्पोति ।

सत्यवचनं कीर्ति प्राप्त जुइ ।

गौतम बुद्ध भीगु चिकिचाधंगु देशय् जन्म जुया बिज्याकम्ह जूसां थौं
विश्वय् कुं कुलामय् तकं नं वसपोलयात श्रद्धा व भक्ति तया पूजा याइपि व

वसपोलया उपदेश अनुसार थःगु जीवनय आचरण याइपि दत । थ्व फुक्क बुद्ध व बुद्धधर्मया कीर्ति सत्ययागु प्रभावं हे विश्वय फ़ैले जूगु खः ।

आलवक : कथं मित्तानि गन्थति?

पासापि दयेकेत छु यायेमाः ?

बुद्ध : दद मित्तानि गन्थति ।

माःबले माःकथं फुकथं ग्वाहालि बिलधाःसा पासापि दयावइ ।

यदि पासापि दयेकेगु इच्छा दुसा उजाम्ह व्यक्तिं थ्व प्यंगू गुण थःके दयेकेगु आवश्यक जू । उपि खः- त्याग, प्रिय वचन, अर्थचर्या, समानात्मक भाव ।

आलवक : अस्मालोका परं लोकं, कथं पेच्च न सोचति ?

थुगु लोकं परलोकय वनीम्ह व्यक्तियात छु याःसा शोक मजुइ?

बुद्ध : यस्सेते चतुरो धम्मा, सद्धस्स घरमेसिनो ।

सच्चं धम्मो धिती चागो, स वे पेच्च न सोचति ।

आलवक यक्ष याःगु लौकिक व लोकुत्तर ल्वाकःज्यागु प्रश्नया जवाफ बिया बिज्याना थ्व न्यागु प्रश्न गृहस्थ प्रतिपदा अनुकूल उत्तर बुद्धं बियाबिज्यात ।

श्रद्धालु गृहस्थीपिके सत्य, धर्म, धैर्य व परित्याग थ्व प्यता गुणधर्म दत धाःसा वं थुगु लोकय व परलोकय गुबलें नं शोक याये मालीमखु ।

सत्य पालन, इन्द्रिय दमन, परित्याग व क्षान्ति थुपि प्यंगू स्वया तःधंगु लौकिक व लोकुत्तर धर्म छुं नं मदु । यदि छंत थुकी शंका दुसा मेपि श्रमण ब्राह्मणपि दु, इमिके न्यनाः सीका का धका बुद्धं धयाबिज्यात ।

“सच्चेन कित्तिं पप्पोति” धया तःथाय् सत्य, “सुस्सूसा लभते पज्जं” थन प्रज्ञा, “धुरवा उट्ठाता” थन वीर्य “ददं मित्तानि गन्थति” थन परित्यागअन्तरगत जूगु दु ।

अले आलवकं धाल, आः जिं मेपिके न्यनेमाःगु छुं नं प्रयोजन मदु । पारलौकिक अर्थ छुं दत धाःसा जिं व बांलाक थुइका काये धुन ।

सर्वज्ञ बुद्ध जितः दया तया जिगु विमानय बिज्यात । गनं दानबिया महानिशंस महत् फल दइ धाःसा अग्रदक्षिण्य तगागतयात दान बिलधाःसा यक्व महानिशंस दइ धयागु नं जिं थुइका काये धुन ।

आः जि बुद्ध, धर्म व संघया वन्दना यायां गामं गामय नगरं नगरय चाःहिला जुइ ।

थ्व देशना अवसान न जूगु, चा न फूगु, अले द्यो तुयूगु व देव मनुष्यपिनि साधुकार शब्द थ्वःगु आलवक यक्षयात बलिपूजा लागी राजपुरुषपिसं थ्व राजकुमार आलवकया विमानय हःगु, छगू हे समय पाःलाक जूगु जुल ।

राजपुरुषपिसं उगू साधुकार शब्द न्यनाः मती तल, थन अवश्य नं बुद्ध बिज्यानाच्वंगु दयेमाः । मखुसा थ्व साधुकार शब्द थ्वयाच्वनी मखु । थथे मती तया वना स्वःवंगु अवस्थाय धात्थे बुद्ध बिज्यानाच्वंगु खन । हानं उम्ह आलवक यक्षयात खना धाल, "सेनापति यक्ष, छपिन्त बलिया लागी थ्व राजकुमार ज्वना वया । नयेगु जूसा न, त्वनेगु जूसा त्वं । थौं निसे छपिन्त प्रतिदिन बलिपूजा दइ मखुत ।"

इमं खाद महायक्ख, कुमारं लोक पूजितं ।

इतो परं नत्थि तुहं, बलि कम्मं दिन दिने ।

तर यक्ष श्रोतापत्ति जूगु जुया थथे धाःबलय् लज्या चाल । हानं उम्ह यक्ष मापिसं थें निपा ल्हातिं राजकुमार फया कया "इमं भन्ते कुमारो मय्ह पेसितो, इमाहं भगवतो दम्मि, हितानुकम्पको बुद्धा, पतिग होतु भन्ते भगवा इमं दारक इमस्स हितत्थाय सुखत्थाय" भन्ते भगवान्, थ्व कुमार जितः आहारया लागी छ्वयाहःगु खः । जिं छपिन्त कुमार पूजा याये । थ्वयागु हित व सुखया लागी अनुकम्पा तया स्वीकार याना बिज्याहुँ धका बुद्धयाके प्रार्थना यात ।

थुम्ह कुमार धाःसा आपालं पुण्यवानम्ह जुयाच्वन । वथें हे वया शरीर नं आपालं लक्षणं संयुक्तं जुयाच्वन । बुद्धं राहुल कुमारयात हे ल्हातं स्पर्शं याना बिमज्याः । तर आलवक कुमारयात निपा ल्हातिं फया कयाः उम्ह कुमारयात व यक्षयात कल्याणार्थं जयमङ्गलया लागी थुगु गाथा ब्वना बिज्यात-

दीघायुको होतु अयं कुमारो

तुवं च यक्व सुखितो भवाहि

अव्याधितो लोकहिताय तिड्ढथ ।

थ्व कुमारयात दीर्घायु जुइमाः । यक्ष, छ नं सुखी जुइमाः । निम्हसित दुःख मजुइमाः । लोकया सुख व हितया लागी सुखं च्वं ।

अले हानं बुद्धं कुमार राजपुरुषयात ल्हातय् बियाबिज्यात । राजपुरुषं हानं कुमार यक्षयात तुं बिल । थुकथं यक्षया ल्हातं बुद्धया ल्हातय्, बुद्धं राजपुरुषया ल्हातय्, हानं यक्षयागु ल्हातय्, यक्षया ल्हातं बुद्धयागु ल्हातय्, बुद्धया ल्हातं हानं राजपुरुषपिनि ल्हातय् चाचाहीक दान-प्रतिदानया रूपय् वं वयात वं वयात ब्यूगु

जुया थ्व कुरमार लिपतय् हत्थक आलवक नामं प्रसिद्ध जुल ।

थथे आलवक यक्ष व राजकुमारया हितोपकार याना बिज्याये धुंका छन्दु भगवान् बुद्ध पिण्डपात्र बिज्याना भोजन भपाः छगू एकान्तगु सिमा क्वय् बिज्यात । अबले आलवक देशया जुजु व नगरवासी सकलै बुद्ध भगवान्या थाय् वया वन्दना याना विन्ति यात- भन्ते थपाय्सकं रौद्र व भयानकम्ह यक्षयात छल्पोलं छु याना गथे याना दमन याना बिज्याना?’

थथे प्रार्थना यायेवं भगवान् बुद्धं शुरुनिसें फुक्कं खँ इमित कनाबिज्यात । उपदेश न्यनाः आलवक राजा नं श्रोतापत्ति जुल । थ्व फुक्कं खँ न्यना आलवक जुजुं यक्षया प्रति आदरगौरव तथा देवालय दयेका माःगु उपकरण पूरा याना बिल । आलवक सेनाधिपति नं अननिसे शहरय् छु हे उपद्रव जुइके मब्यू । वं थःम्ह आरक्षा व संवर्द्धन याना नगरया अभिवृद्धि यानाबिल ।

आलवक कुमार भतिचा तःधिक जुया वसेलि जितः बुद्धं याना जीवन दान प्राप्त जुल धकाः सीका बुद्धप्रमुख भिक्षुसंघया आश्रयं याना अनागामी फल प्राप्त यानाकाल । हानं वया न्यासःति उपासक परिषद् नं दत ।

हानं भगवान् बुद्धं उम्ह कुमारयात एतदग्ग पदय् तथा बिज्यात । ‘एतदग्गं भिक्खवे मम सावकानं उपासकानं चतूहि संगह वत्थुहि परिस सङ्गहान्तानं यदिदं हत्थवक आलवक’ अर्थात् ‘भिक्षुपि, जिगु शासनय् उपासक परिषद्मध्ये दान, प्रिय वचन, अर्थचर्या व समानता थुपि प्यंगू महान वस्तु संग्रह याःपि मध्ये हत्थक आलवक अग्र खः ।’

थुकथं थ्व आलवक सूत्र देशनाय् न्हापां आलवक यक्षयात, अनं आलवक जुजु प्रमुख महाजनपिन्त, हानं लिपा जेतवन विहारय् बिज्याना आनन्द सःता आज्ञा जुया बिज्याःगु जुया सर्वत्र बुद्धं स्वक्वः तक कनाबिज्यागु आनुभाव सम्पन्नगु श्रीमुख देशना धका धाइ ।

बुद्ध्या अर्थनीति

(वि.सं. २०२० न्हापांगु पिथनापाखें)

- भिक्षु अश्वघोष
- भिक्षु कुमारकाश्यप

गौतम बुद्धया महत्त्व

थौं गन विश्वशान्तिया सम्मेलन जुल धाःसा अन गौतम् बुद्धया नां नानं न्हयमथनि हे मखु । गौतम् बुद्ध छम्ह शान्तिनायक धैगु विश्व इतिहासय् यानाच्चने धुकल । तर अन्तर्राष्ट्रिय शान्ति सम्मेलनय् गौतम् बुद्धया चर्चा ज्वीव वसपोलया जीवनी व उपदेश अध्ययन मयासे वसपोल छम्ह शान्तिनायक : वथे बुद्धया सन्देश नं श्रेष्ठ खः धकाः मिखा तिसिनाः विश्वास यानाच्चनेगु झेमानी मखु ।

छगू अनोथागु खँ ला बुद्धोपदेश पालि त्रिपिटक अध्ययन याना स्वये म्य् मदुगु खँ छुं मदु थें च्वं, राजनीति, समाजसेवा, आर्थिक प्रश्न, दार्शनिक चारया नापनापं नैतिक विचार ला भन हे अप्वः खने दु । जिमित ला पालि पिटक ब्नायंकेबल्य् उलि हे भन भन रसस्वाद दइ वः, गुलि चन्दन सिमालाः यंकूलिसे सुगन्ध अप्वः दयावइगु खः ।

भीसं गौतम् बुद्धया उपदेशपाखे ध्यान तयेगुया नापनापं सिद्धार्थ कुमार गौतम् बुद्धया विचारधारापाखे नं ध्यान तयाः विचार याये बहःजू, मतलब उपदेशया उदारता हे वसपोलया महत्त्व सीके फु ।

वसपोलया न्हापांयागु घोषणा खः- मानव मानवया बिचय् छुं भेदभाव दु, सकलें समान खः न जच्चा वसलो होति न जच्चा होति ब्राह्मणो कम्मना

बुद्धधर्म व अर्थनीति । ७५

वसलो होति कम्मना होति ब्राह्मणो" अर्थात् न जन्म सुं नीच ज्वी, न त जन्म सुं ब्राह्मण हे ज्वी । कर्म हे ज्वी नीच, कर्म हे ब्राह्मण ज्वी ।' धका बुद्ध धयाबिज्या:गु दु ।

मेगु वसपोलया घोषणा खः - जीवन मुक्ति प्राप्त यायेत द्यःया भरोसाय् च्वनेमते, थःम्ह नाथ थः हे ख धका: "अत्ताहि अत्तनो नाथो" अर्थात् थःम्ह मालिक थः हे खः, थःगु तुति थम्हं चुयेमाः ।

अथे हे मेगु वसपोलया घोषणा खः- छु याये कर्मय् हे मदु धका: कर्मयात दोष बिया सुक च्वनेमते, उत्साह व प्रयत्न यानायकी, कर्मय् मदुगु न दयावइ, कर्मयात दोष बियाच्वन कि गुबले न मनु थाहाँ वने फइमखु ।

वसपोलया महानताया लक्षण थ्व न खः- जिं न्हयागु धाःसां बिना थःगु स्वतन्त्र विचारं मथूतले थ्व सत्य खः धका: विश्वास यायेमाःगु मदु, चाहे जिगु खँ आजुबाज्यापिनि पालनिसँ चले जुयावइच्वंगु नापं थ मिले ज्वीमा ।

तथागतं थथे न आज्ञा जुयाबिज्या:गु दु - जिं सुयागु मुक्तिया जिम्मेदारी काये मफु, जि केवल मार्गप्रदर्शक (लँ जक क्यनीम्ह) खः धका: थथे धयाबिज्या:गु दु - "तुम्हेहि किच्चं आतप्पं अक्खातारो तथागता" अर्थात् ज्या यायेमाः छिमिसं हे छिमिके उत्साह दयेमाः, तथागतपि ला केवल मार्गप्रदर्शक जक खः । केवल वसपोलं आज्ञा जुयाबिज्या:गु दु मभिगु लँय वन धाःसा मभिथाय् लाइ, भिगु लँय वन धाःसा भिथाय् लाइ ।

गौतम् बुद्धया महत्त्वया बारे थन उल्लेख यानागु विन्दु मात्र खः । अयनं थुलिं हे पर्याप्त थें च्वं बुद्धया महत्त्व सीकेत ।

सिद्धार्थया गृहत्याग

सिद्धार्थ कुमार मचानिसे चिन्तशील, गम्भीर स्वभावम्ह खः व नापनाप दार्शनिक नं खः । सुद्धोदन जुजुया महामाया इहिपाः यानाः नीदँ (२० वर्ष) लिपा दुम्ह याकः काय् सिद्धार्थ खः । बरोबर उदास व चिन्तनशील स्वभाव खनाः सुद्धोदन जुजु सिद्धार्थया न्ह्याइपु छ्यायेया नितिं मयागु प्रयत्न व उपाय छुं मदुः ताप्लां सिचुसे च्वनीगु महल, चिकुलां लुमुसे च्वनीगु, वर्षा नं बसन्त थें न्ह्याइपुसे च्वनीगु महल स्वंगू दयेकाबिल, तर फुकं व्यर्थ जुल । यशोधरादेवी थें जाःम्ह बालाम्ह इहिपाः यानाबिल, छम्ह काय् दयेधुंकाः नं अज्याःगु राज्य वैभवयात खैफाये थें त्याग यानाः त्वःताःवन ।

आपासिया कल्पना व धापू खः सिद्धार्थ कुमार गृहत्याग याःगु, रोगी, बुढा, सीम्ह व प्रव्रजित (त्यागी जीवन) खनाः हँ । धात्थेयागु खँ ला केवल थ्व प्यंगू निमित्त जक खनाः राज्य त्वःताःवंगु मखु थें च्वं । वसपोलया जीवन घटना व उपदेश अध्ययन यायेबलय् समाजय् भयंकर विषमता व संघर्ष खनाः, दुखःमय् जीवन सुखमय् यायेगु लँपु मांवेत हे गृहत्याग यानावंगु धयागु बिचाः याये थाय् दु ।

बौद्ध साहित्यय् बुद्धकालीन समाजया न्हाय्कं बालाक क्यनातःगु दु ।

अबलेसिगु समाजय ऊँच-नीच, तःमि-चीमि, नये मखना वाथा वाथा कनाच्वंपि यक्व दु । छखे मिसातयगु जीवन तच्चकं दयनीय जुया समाजय थाय मदइच्वंगु अवस्था खः । थज्याःगु असमानता व दुःखमय समाज खनाः राज्य वैभव खनाः सिद्धार्थ वाक्क वयेकल नापनापं घृणा नं जुल । सिद्धार्थ कुमार छम्ह जुजु जुया जनताया दथ्वी वनाः जनसेवा यायेगु तत्कालीन समाजय असम्भवया खँ खः धयां अतिशयोक्ति ज्वीमखु । खतु बुद्ध परिनिर्वाण जुया २१८ दँ लिपा सम्राट अशोकं सच्चा जनसेवक जुया राजा प्रजाया निति धयागु प्रमाण ल्वँहतय किया वन ।

सिद्धार्थया बाल-जीवनी छक अध्ययन यायेबलय तिनि वसपोलया हृदय उदार जू मजू सीके फइ । छन्हु सिद्धार्थया धाइ नं थःम्ह मचा नं दर्बारय ब्वनाहल गुम्ह कि सिद्धार्थ बूगु दिं खुनु हे बूम्ह खः । व धाइ नं व मचा सिद्धार्थया न्हयोने तया धाल- छ तःधिक जुल धायेवं छं राजकुमारया चाकरि याये दइ तिनि । छं मालिक राजकुमार म्हसीकि । सिद्धार्थ थः ज्वलिं ज्वःम्ह मचाया ख्वाः स्वया न्हिलाच्वन । मती तल- जितः म्हिते त पासा छम्ह मालाच्वंगु ।

सिद्धार्थ- वा थन जि नापं म्हितः वा ।

धाइ- राजकुमार व छम्ह नोकरानीया मचा छलपोल जुलं राजकुमार । जिपि निम्हं चिकिधिकःपि मस्त खः वा भी म्हितेनु धका सिद्धार्थ थःगु मचासु पिब्वयाच्वन ।

धाइ- मखु राजकुमार, छलपोलं नोकरया मचा नापं म्हिते मज्यू, राजकुमारया दर्जा तये म्वाःला ?

दर्जा !! छु धयागु, जिं छुं मथू धका सिद्धार्थ न्हिलाच्वन ।

मेम्ह धाइ- तःधिक जुल धायेवं सी का !

व धाइया मचा- माँ ! जितः व सल छम्ह कया ब्यु धकाः पिरे यानाच्वन ।

हयाउँम्ह लाकि तुयुम्ह, गुम्ह सल धका सिद्धार्थ न्यन ।

हुँका हयाउँसे च्वम्ह सल धका धाइया मचा वन ।

छं छुं नं वने मज्यू ताले मलाःम्ह मचा, सुँक च्वं धकाः मान्हसिन धाल ।

छन्त माला च्वम्ह हयाउँम्ह सल थ्वहे मखु ला ना धकाः सिद्धार्थ खुरुक्क बिल ।

७८ | बुद्धधर्म व अर्थजीति

मज्जू । मज्जू ॥ वयात बी मज्जू धकाः छम्ह धाइ नं गनाच्चन ।

हाकनं मेम्ह धाइ नं धाल- राजकुमार, मचाया बानि स्यका बिज्याये मते, लिपा व मचां छलपोलया छ्यनय् न्हू वइ ।

सिद्धार्थ- छिमिसं जितः जिगु छुं चीज मेपिन्त मबीगु बानि स्यने तेनागुला ?

धाइ- थ्व छलपोलया न्ह्यब्वःसा खः राजकुमार ।

सिद्धार्थ- थथे छाया, जिं बी धुंगु वस्तु सुनानं काये दइ मखु, अथे धया ह्याउँम्ह सल व हे मचायात बिल । गाडा छगू भन् अप्वः बियाछ्वत ।

गज्याःम्ह द्यो थें च्वंम्ह राजकुमार धकाः मनं मनं सुवा बिसे धाइ नं मचा नं खुशी जुल ।*

लिपा बसन्त बलय् सुद्धोदनं सिद्धार्थं कुमारयात पिने चाहिके यंकल । छथाय् ज्यापु छम्हसिनं बुँ पालाच्चन । अन सिद्धार्थं कुमारं ध्यान बिया स्वया च्वन । अन भंगः छम्ह गनं वः गनं वः ब्वया वया कीत क्वाना यंकल ।**

हानं छकः बगीचाय् चाह्यु वंबलय् माय्बिलिचां लापचा लुनाच्चंगु खन । माय्बिलिचित ब्यां नं लुनाछ्वत, ब्यायात सर्प वया लुनाबिल । हानं मेथाय् सर्पयात नवचां शिकार यानाच्चंगु खन ।*** थ्व घटनां सिद्धार्थया मन फहिका बिल । सिद्धार्थं विचार यात - अहो ॥ "बःलाम्हसिनं बःमल्हाम्हसित शिकार याइगु" अथे हे पिने चाह्यु व बलय् दरबारं पिनेया जीवनया न्हाय्कं नं खन । बुँज्या यानाच्चंम्ह ज्यापुया म्हय् छुं मदु, म्हय् हाकुसे निभालं क्वयाच्चने धुंकल ।

सिद्धार्थं कुमारं मती तल - छु जिं थ्व राज्य त्वःता न्हूगु छपु लँ माले मफैला ? व हे न्हूगु लँ मालेया नितिं सुतुक्क तपोवन वने धकाः पिहाँ वंगु सिबाय् याकःचा संसारं अलग जुयाच्चनेत मखु । शाय्द रूढीवादी तय्त व दार्शनिक तय्त थ्व खँ चित्त बुभ्ने मज्जी फु । यदि सिद्धार्थं कुमारं रोगी, मृतक, वृद्ध व प्रव्रजित खनाः ग्यानाः वैराग्य जुया पिहाँवंगु खःसा, समाजया विषमता, असमानता व आर्थिक दुर्दशा सुधार यायेत वसपोलं छुं लँमक्यंगु जूसा बुद्धयात महामानव धायेगु उचित मखना । बुद्ध छम्ह साधारण मनू मात्र

* Sidhartha Harindranath Chattopadhyaya

** The Buddhist Bible

*** The Light of Asia

ज्वी । विश्वशान्तिया निति बुद्धधर्मया आवश्यकता धायेगु छु ख्वाल? वेदपारंगत जुयाच्चंम्ह विद्वान्म्ह राजकुमारयात ला बुहा ज्वीगु, रोग ज्वीगु व सीमा: धैगु छु मस्युम्ह हयाउँमचा यानाबिल ।

खतु साधारण राजकुमारतयसं दु:ख धैगु छु मस्यु, रोगी व सीमानी धैगु न मस्युगु ख; तर सिद्धार्थ कुमार छम्ह असाधारणम्ह राजकुमार ख: । मचानिसं दार्शनिक विचारम्ह ख: । सिद्धार्थ कुमारयात मचानिसं रोगीपि, बुहापि सुं नापलाके मब्युगु ख: । तर सुद्धोदन गुम्हकि सिद्धार्थया बौ न कायनाप मलागु ख:ला? सुद्धोदन जुजुया ब्याहा याना: नीदँ दु बलय् तिनि सिद्धार्थ जन्म जूगु धैगु बुद्ध-जीवनी सफुति दु । सिद्धार्थ कुमार नीगुदँ दु बलय् तिनि छँ त्व:ता वंगु । आ: कल्पना यायेनु सुद्धोदन व सिद्धार्थ काय-बौ निम्ह उथे उथे च्वं लाकि छम्ह बुहा, छम्ह ल्याय्म्ह ज्वी थे च्वं? थ्व ख विचारणीय् जू । ख: मखु कल्पना यानास्वये बह: जू । चित्ररकारतयसं च्वैत:गु तस्बीरय् ला सुद्धोदन जुजु न्याक्क हे बुहा खने दु । सँ भुइसे च्वने धुकल । ख्वालय् ला हय् हय् कुने धुकल । सिद्धार्थथे ल्याय्म्ह खने मदु ।

थन न्हयस: ब्वलने नं फु- यदि समाजया असमानता व आर्थिक विषमता मदय्केत राज्य त्याग यानावम्ह जूसा छाय् तपस्या या: वंगु ख?: बुद्धत्व प्राप्त याये धुका नं छाय् गरीब उद्धार या: मवंगु?

वसपोल तपस्या उकिं यानाबिज्यात कि सामाजिक व आर्थिक सुधारया निति अन्धविश्वास वा धार्मिक भावना पंगल: जुयाच्चंगुलिं, थौं न पंगल: जुया हे च्वन तिनि, थ्व खँ ख: मखु थ्वीका कायेत तपस्या यानाबिज्या:गु ख: । शरीरयात कष्ट बिया तपस्या याना: दु:खं मुक्त ज्वी धैगु अन्ध भावना थ:म्ह बालाक अनुभव याना:, थ्वीका तिनि वसपोलं मेपिन्त कनाबिज्याइगु ख: । थ:त अनुभव मज्जुगु खँ छुं न वसपोलं कनाबिमज्या: ।

थथे विचा: याना स्वये बलय् अपायसकं सुख वैभवय् ब्वलंम्ह राजकुमारं राज्य त्व:तावंगु केवल मनुतय्गु जरा, व्याधि, मरण व प्रव्रजित रूप आदि निमित्त कया आध्यात्मिकपाखे अष्व: कल्पना याना: धैगु आपासिया धापू व विचार ख: सान बालक कालनिसं दार्शनिक विचारम्ह सिद्धार्थ कुमार संसार खना: विरक्त जूगु मेगु हे भौतिकपाखे नं विस्तृत रूप विचा:याना धैगु मती तयेथाय् दु । न्हापां च्वय् उल्लेख यानाथे सिद्धार्थ कुमार जन्म जूबलय् मनुतय्गु गरीबी व अशिक्षितता याना: अनेक प्रकारया विपत्ति व रोग ग्रसित जुयाच्चंगु धैगु पालिसाहित्यं न्ववाना

गु दु । उखे समाजय् मेगु हे जातिभेद, धार्मिक-अन्धविश्वास, हिंसा, दैविभक्ति ति हिंसावादी धार्मिक कट्टरपन्थी व क्रोध आदि राज्य यानाच्चंगु जुयाच्चन । वं प्रकारं समाज दुःखित खनाः सारा संसार दुःखमय् व संघर्षमयया छै खः गु सिद्धार्थ मती तल ज्वी धैगु विश्वास याये थाय् दु ।

उलिं नं सन्तोष मजुया आलारकालाम आदि दार्शनिकतनाप वाद वाद यानाः नं प्रयत्न यानास्वत । मेमेपि दार्शनिकत नं नापलानाः अमिगु तानुसारं शरीरयात दुःख बियाः खुदँतक तपस्या यानाबिज्यात । तर अथेयाना ज्ञान प्राप्त यानाकाये मफुत । अले वसपोलं मती तयाबिज्यात थमिगु मार्ग क मजुगुलिं आपलं मनूत नं मखुगु लँय लानाच्चन । अतः शरीरयात पीडा । म्वाःगु, घालाय् म्वाःगु, मध्यम प्रतिपदां युक्तगु एकान्तय् स्वतन्त्र चिन्तनया वनाय् च्वनाबिज्यात, फलस्वरूप बुद्ध गयाय् बोधिवृक्षया क्वय् वसपोलं दुःख, दुःखया कारण, दुःखया अन्त व दुःख मदय्केगु लँ आर्यअष्टाङ्गिक मार्ग बाँलाक पीका बिज्यात । थुपि प्यंगु आर्यसत्य अवबोध याये धुनेवं वसपोल बुद्धया नामं ख्यात जुल ।

बुद्धत्व प्राप्त याये धुनेवं सारनाथय् बिज्यानाः धर्मचक्र चाःहिकाः घोषणा ना बिज्याःगु छु? भिक्षुपि निगू अन्त सेवन यायेगु त्वःता मध्यम मार्गय् वनेगु । मतलब अत्यन्त सुखी, भोग विलासी व दुःखी पीडित जीवन त्वःता बिचय् ग्गु लँ । पूँजीपति धन कुबेरं सुखी विलासी जीवन हनाच्चनी; उखे गरीबं प्तमय जीवन । थथे प्रकाश यानाबिज्याःगु थःगु हे अनुभवं खः धैगु स्वीकार येत अबले आपाःसिनं लिमच्यू । वथेन्तु गौतम बुद्धं संसारयात क्यना बिज्याःगु गु सदाचार विधि लँ "एकायनो मग्गो" खः-

सम्मा दिट्ठी - ठीक थ्वीका कायेगु,

सम्मा सङ्कप्प - ठीक कल्पना,

सम्मा वाचा - ठीक खँ ल्हायेगु,

सम्मा कम्मन्त - ठीक ज्या,

सम्मा आजीव - ठीक जीविका,

सम्मा वायाम - ठीक उत्साह,

सम्मा समाधि - ठीक लुमन्ति (स्मृति),

सम्मा समाधि - ठीक चित्त एकाग्रता,

थ्व आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग मध्यम प्रतिपदां युक्तगु जुया जनप्रिय जुल ।

थुकिं बाहेक वसपोलया व्यवहारं व न्हूगु सन्देशं समाजया दुर्बलता हटे जुयावंगु
बाँलाक खने दुगुलिं मनूतयगु ध्यान वसपोलया सिद्धान्तपाखे वन । थुगु बारे
थन आपालं कारण दुसां नं छगू निगू जक थन प्रस्तुत याःसां गाःथै च्वं ।

बुद्ध तृष्णा अथवा लोभ मभिगु धया बिज्यागु थःन्हं कला, काय, न्हयाय
व छ्ये बुँ आदि त्याग यानाः तिनि खः । अकिं तृष्णाया बारे वसपोलं व्याख्या
यानाबिज्याःगु खँ अस्वीकार याये मछिं । अथे हे क्रोध पिकाये मज्यू धया
बिज्याःगु हे देवदत्त आदि तयसं याःगु पीडा व कष्ट सह यानाः तिनि खः ।

अभिमान, मभि व अलाभदायक धयाबिज्याःगु हे नीच कुलपिथाय् भिक्षा
बिज्यासे क्यनाः खः । थथे हे न्हयागु क्रियात्मक आदर्शवादी जुयाबिज्याःन्हं
जुया मनूतसें वसपोलया अनुसरण यायेगु लाभदायक धयागु थ्वीकाः काल ।
बुद्धधर्म याकनं प्रचार जूगुया कारण नं विशेष वसपोलया आदर्श बलं हे खः ।

संघया स्थापना

मेमेगु न बुद्ध लँ जक क्यना बिज्याःगु मखु समाजवादी संघया संगठन बिज्यात । वसपोलं न्हापां भिक्षुपिन्तनि उपदेश बियाबिज्याःगु । थथे छाया लं छगू मेगु हे लँ क्यनाबिज्याःगु? धन व धनोपार्जन मार्ग वा धिबा मुंकेगु न व्यक्तिगत जूगुया दोष जक मखु उकिं यानाः जुयाच्चंगु मानव समाजया कार व आर्थिक असमानता वसपोलं बाँलाक हे सीका बिज्यागु दु धयागु ना याये थाये दु । तृष्णा फुक्क दुःखया हा धयागु व तृष्णायात हँ निसै : वां छ्वयेवं दुःखं मुक्त ज्वी धकाः धयाबिज्याःगु खः । अयनं धनोपार्जन सामूहिक (मंकाः) राष्ट्रीयकरण यायेगु तत्कालीन समाजया अनुसारं यायेफैगु मजुया थःहे प्रव्रजित जुया संघया संगठन यानाबिज्यात । थ्व गृहस्थ जयात नमूनाया निति वसपोलं थथे यानाबिज्याःगु खः न कि याकःचा चा भिक्षुपि जक निर्वाणय वनेत । तर कट्टर धर्मवादी परंपरा अनुसारं ला जीवन केवल थः याकःचा जक निर्वाणय वनेत खः । थ्व खँ प्रव्रजित ज्वी [बंकीगु पालि वाक्यं धाः । वास्तवय ला अथे मखु थें च्वं । थ्व हे खँय द जुया खः थीथी बौद्ध सम्प्रदाय (महायान व थेरवाद आदि) दुगु खः ।

तथागतं गुगु समाजया संगठन यानाबिज्यात, उकी फुक जातिया

बुद्धधर्म व अर्थनीति । ८३

मनूतयत् लँ चाः । राजानिसें वगितक, बेश्यानिसें डाकुतक, च्यामखलः निसें ब्रह्मुतक सकलें वसपोलया समाजय् वा संघय् दुथ्याः । अथे धकाः उकिं तःधं चीधं, तःमि चीमि, थी त्यः थी मत्यः धयागु छुं भेदभाव मदु सकलें समान । गथे कि गंगा यमुना (बिष्णुमती, बाग्मती) सरभू आदि नदी समुद्रय् मिले ज्वी, अथे हे तथागतद्वारा नवसंगठित समाज नं खः । उकी दुथ्यापि फुक जातिहीन -वर्गहीनपि खः; गथे कि समुद्रय् छगू जक चिया रस दु, अथे हे बुद्धद्वारा संगठित समाजय् नं छगू मात्र रस खः विमुक्ति रस (निष्कलंक वा शान्ति) खः ।

वसपोलया संघ समाजय् व्यक्तिगत सम्पत्ति मदु । दुने पुनेगु वसः, भिक्षापात्र, जनी छपु, सँ खायेगु खोचा तथा मुलुसुका आदि । मेगु फुकं दान वइगु चीज साधिक (मकाः) खः । छुं चीज सुं भिक्षुयात माल धाःसा संघयाके वनेमाः, संघमुनाः बहुमतं बा आपाःसिगु इच्छानुसारं चीज इना बी । शोषण नं मदु । व्यक्तिगतरूपं बीगु दानयात सिबें साधिक रूपं बीगु दानयात बुद्धं अप्व प्रशंसा यानाबिज्याः ।

थुकिया मतलब थ्व मखु कि सकलें छँ, बुँ, कलाभात त्वःता भिक्षु, भिक्षुणी हे ज्वीमाः, अले जक थज्याःगु समाज बने ज्वी बा आदर्श समाजया स्थापना ज्वी । न्हापां च्वय् धाये हे धुनकि- तथागतं गृहस्थ समाजयात नमूनाया रूपय् आदर्श समाजवाद लिसें वःगु संघ (उपभोगय् जक उत्पादन मखु) दयेका बिज्याःगु खः । (भिक्षुसंघ स्थापनाया मतलब थ्व मखु कि सारा समाजयात ब्रह्मचारी जीवन यानाबियेगु ।)

तथागतं संघ स्थापना यानाः क्रियात्मकं साधिक पालनक्रम दयेकाः व्यक्तियात सिबें संघयात पूर्णतया महत्व बियाबिज्यागु दु । उदाहरणया लागि -

राजदरबारय् च्वनाच्वंम्ह महाप्रजापति गौतमी, गुम्हसिनं बुद्धयात लालनपालन पोषण यानाः तःधिक यात, चिरिमां जूसा नं थः काय् भाःपिया बिचाः यानातःम्ह, बुद्धयात थःगु हे ल्हातं चीवर (वस्त्र) छज्वः तयार यानाबी धैगु निश्चय यात । अले महारानी कपाय् कायेके छ्वया, राजदरबारय् च्वंपि अनेक सखितय्गु गुहाली कया, थःम्ह हे कपाय् फेनाः कापः थानाः चीवरवस्त्र छज्वः तयार यानाः थः काय्यात दान बीत यंकल । प्रजापति गौतमी बुद्धयाके थथे प्रार्थना यात- भन्ते । जिं थ्व न्हूगु चीवर छज्वः छलपोलयात हे चन्हे यायेत थःम्ह हे कापः थानाः तयार यानाहयागु खः, कृपया जिगु उपरय् माया तथा स्वीकार यानाबिज्याहुँ ।

गौतम् बुद्धं अस्वीकार यासें आज्ञा जुयाबिज्यात- गौतमी, थ्व न्हूगु छंगु वरवस्त्र छज्वः संघयात लः ल्हाना ब्यु, संघयात लः ल्हाना बिलघायेवं जितः ब्यूगु ज्जी संघयात नं “संघे गौतमी देही, संघे दिन्ने अहं च्वेव पूजितो भविस्सामि ते चाति ।”*

थथे छाया तथागतं धया बिज्याःगु? गौतम् बुद्धयात ब्यूगु जूसा व्यक्तिगत ऋ, हानं थः धैगु भावना दैगु जुल थ्व ला गृही समाजयात आदर्शया निति [स्पष्ट सी दु । आ गृही, प्रव्रजित निगू पक्ष नं आदर्श कयाः ज्या कायेगु व्यवहारय हयेगु अवस्था जुयाच्वन ।

आर्थिक उन्नतिया उपदेश

सारनाथय भिक्षुसंघ स्थापना यानाबिज्याये धुंकाः अनसं मुनाच्च्वपि भिक्षुपिन्त भीपि फुक्क बन्धनं मुक्त जुल । आ छिपि सुंक च्वंच्वने मते । मानव कल्याणया नितिं देशं देशय्, नगरं नगरय्, गां गामय् चाःह्यु हूँ, छपु लँ निम्ह वनेमते । वनाः आदि, मध्य व अन्तय् कल्याण ज्वीगु उदेश ब्यु हूँ । “चरथ भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देव मनुस्सानं ।”*

तथागतया आज्ञानुसारं भिक्षुपि गां गामय् वनाः उपदेश ब्युगु छु धैगु थ्व नं भीसं सीके बहःजू । साधारणतः अबलेया समाजय् जनता आपालं दरिद्र अशिक्षित सफासुघर यानाच्च्वने मसःगुलिं व पथ्यं खाद्य प्राप्त मजूगुलिं निरोगीपि नं कम हे खने दु । अमिके निर्वाणया खँ सीकेगु शक्ति मडुनि । उकिं अमित निर्वाण व अभिधर्मया सिबे लौकिक उन्नतिया लागी माःगु सामान्यज्ञान व सरल (अःपुगु) खँ मालाच्च्वंगु खने दु । साधारणतः जनताया दैनिक जीवनयात माःगु उपदेश बियाबिज्याःगु खँ त्रिपिटकय् थासं थासय् क्यनातःगु दु ।

सम्यक् सम्बुद्धं भिक्षु जीवन लिपा थ्यं कं पवित्ररूपं तिके यायेया निति

* महावग्ग, संयुत्तनिकाय्

८६ | बुद्धधर्म व अर्थजीति

चतुपच्चय (प्यंगु प्रत्यय) अर्थात् चीवर (वस्त्र), पिण्डपात्र (आहार), सयनासन (बासस्थान) गिलानपच्चय (वासः औषधी) थुपि प्यता भिक्षु जीवनयात मदय्कं मगाः धैगु नियम दयेका बिज्यात ।

च्चय च्वंगु प्यता चीज पुरा मज्जीकं भिक्षुपि तिके ज्जी थाकुगु जुया अथे बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्याःगु ज्जीमाः । थौ कन्हय् ला व प्यता जक पुरे जुया नं मगाः । शिक्षा नं अत्यावश्यक जू । थ्व न्याता भिक्षुपिन्त जक मखु मनुष्य धाक्कोसित मदय्क मगाःगु धका सुनां मस्यू? थ्व न्याता छाय् मदय्क मगाः धैगु भतीचा विचाः याना स्वये ।

किच्चं मच्चान जीवितं*

थ्व गौतम् बुद्धया वाणी खः । अर्थात् मानव जीवन दुःखमय खः अथवा संघर्षमय खः; मसीतले म्वानाच्चनेगु साःब हे थाकु, जन्म जुल कि मसीतले यात नये त्वनेगु, पुनेगु वसः, छ्ये व त्वय् ज्जीबले वासः मदय्कं मगाः । थ्व प्यता पुरय् यायेत न्ह्याग्गु यानां नं जीविका यायेमाः धैगु रहस्यगु खँ मखु । बुद्धि विकासया लागी शिक्षा नं मदय्कं मगाः । प्वाःया निति हे मखा मनुतसे तान्वः मधाः, वा वः मधाः, चिकु मधाः, चःति नांनाः वयेका, स्यूस्यू हाहाँ ज्या यानाच्चंगु । धनीतय्गु लाः मेगु हे खँ खः । तत्कालीन भिक्षुपिनि नं चाहे वा वयेमा, तान्वयेमा इलय् पिण्डपात्र (भिक्षा) वने हे माः । आः नं बर्मा व थाइलैण्ड (श्याम) आदि बौद्ध देशय् भिक्षा वनाः भिक्षुपि जीविका यानाच्चन । ध्यानभावना छखे तया नं भिक्षा वनेमाः ।

जिगच्छा परमा रोगा**

अर्थात् नयपित्याइगुथे तःधंगु रोग मेगु मदु । तथागतं थथे आज्ञा जुयाबिज्याःगु थःगु अनुभव व प्राणी धाक्वसित आहार मदय्कं मगाःगु जुया हे खः । थ्व खँ फन स्पष्ट सीदु- “सब्बेसत्ता आहारदिठतिका ।” संसारय् मुख्यगु समस्या छु धका न्यंगु न्हयसःया लिसः बिसे बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्याःगु खः - सकल प्राणीपि आहारय् निर्भरपि खः । थ्व खँ वसपोलं स्वयं तपस्या यानाबिज्याःबलय् नसा मनसे च्वंबलय् भं भं शरीर दुर्बल जुयावन । शरीर बःमलाःगुलिं मानसिक

* धम्मपद

** धम्मपद

स्थिति न कमजोर जुयावन । चिन्तन शक्ति न क्षीण जुयावन । थुलिसम्म होश मदया वन कि थः छु ज्ञान मालेया लागी राज्य त्वःता वया धयागु न मसिल । लिपा होश दयावल । वसपोलं सीका बिज्यात नसा मनसे शरीरयात दुःख बीगु भिगु मार्ग मखु । शरीर बःमलायकं चिन्तन शक्ति दैमखु धैगु थ्वीकाः तपस्या त्वःता अथवा ज्ञानप्राप्त मज्जीकं नयेमखु धकाः याःगु अनशन भंग यानाबिज्यात, शरीर बःलायेवं तिनि वसपोलं ज्ञानया लँ खन, अले बुद्ध जुयाबिज्यात । अले तिनि वसपोलं चतुआर्यसत्य व आर्यअष्टाङ्गिकमार्ग यथार्थरूपं थ्वीका बिज्यात । थ्व हे अनुभवं खः नयपित्याम्हेसिनं अर्थात् प्वाः खालिम्हेसिनं छु न ज्ञान थ्वीका काये फैमखु व नैतिकताया लँय वने फैमखु धकाः आज्ञा जुयाबिज्याःगु खः । उदाहरणया लागी छगू घटना थन उल्लेख याये -

छन्हुया खँ खः । गौतम बुद्ध आलवी धैगु प्रदेशय् बिज्यानाः उपदेश बियाबिज्यागु । अन यक्व दयक मनूत मुनाच्वन । बुद्धं न्हापां अनया परिस्थिति व अनया मनूतययु स्वभाव बारे अध्ययन यानाबिज्यात । जिगु उपदेश थ्वीका काये फुपि दैला धैगु बिचाः यानास्वत । छम्हं छम्हं बुँज्यामि ज्यापु जक वसपोलया उपदेश थ्वीका काये फुम्ह दयाच्वन । तर वया धाःसा नये पित्याना मन थातं मच्वने धुकल । उपदेश साःब न्यने मास्तित्वः तर थ्वीका कायेमफु, मने नयेगु जक मती वयाच्वन । बुद्धं वया मनया खँ सीकाः अन मुनाच्वपिके न्यन - थन सुयाकें नये त्वनेगु दुला? दुसा हुँ सिथय् फेतुनाच्वंम्ह सज्जनयात नयेगु बियादिसँ धयाबिज्यात । मनूत छक्क जुयाच्वन, अले न्यन - भन्ते, छाय् छलपोलं अथे आज्ञा जुयाबिज्यानागु ? ख ! व छम्ह धर्म थ्वीकेफुम्ह जुयाच्वन, तर थौ वया सुथसिने बैल (दोहँ) छम्ह तनाः नहे मनसे माववं त्यानुल, नये न तच्वकं पित्यानाच्वन । उपदेश न्यनेगु वया साब इच्छा दु, तर नये पित्यागुलिं न जिगु उपदेश थ्वीका कायेफैमखु, छाय् कि वया मनय् शान्ति मदु । उकिं सीकाः का नयेपित्याइगुथे तःधंगु रोग मेगु मदु- "जिगच्छा सदिसो हि रोगो नाम भिक्खवे नत्थि" धासे जिगच्छा परमा रोगा न धया बिज्यात ।*

संस्कृतया उक्ति छगू न दु- "बुभुक्षितः किम् न करोति पापम्" अर्थात् नयेपित्याःम्हसिनं छु जक पाप मयाइ अर्थात् गुबले मनू दरिद्र ज्वी वयात नयेगु त्वनेगु दइमखु अले वं खुँज्या न याइ, डाका न जुइ, घूस व बेइमान ज्या याना थःगु जीविका चले यायेगु स्वइ । गरीबी व दरिद्रता हे अपराध व भ्रष्टाचारया

* धम्मपदइकथा पृष्ठ - ४६३-४६४

ल कारण धैगु दीघनिकायया चक्कवत्ति सिंहनाद सूत्रय् बालाक क्यनातःगु दु । दाहरणया लागी थन संक्षिप्तं उद्धरण याये -

गौतम् बुद्ध मगधया "मातुला" धैगु थासय् विहार यानाबिज्यात । अन सपोलं भिक्षुपिन्त सम्बोधन यासैं धार्मिक राजा "दल्हनेमी" या बाखैं न्यका ज्यात गुम्ह कि प्यंगू दिशाया नं विजेता व अधिपति खः । व बु-हा ज्जीवं : काय्यात राज्य लः ल्हानाबिल । थुमिगु न्हेगू पुस्तातक राज्य धार्मिक रूप ले जुया जनता सुखित-मुदित जुल । च्याम्हम्ह चक्रवर्ति स्वेच्छाचारी जुया ज्य बालाक चले मयात । स्वार्थी जुल । राजर्षितयथाय् वनाः नं चक्रवर्ति व्रत न्यं । थःगु बुद्धिं हे गाः धकाः तानाशाही शासन चले यात । प्रजाया आर्थिक वस्था सुधार यायेगु व उन्नति यायेगुपाखे ध्यान मतः । आर्थिक सुधार यायेत समर्थ जुल । उकिं यानाः दरिद्रताया कोप बढे जुजुंवल । दरिद्रताया कारण ज्या, डाका व हत्या आदि पापाचार बढे जुल ।*

थ्व खँ सत्य धैगु थ्वीका बिज्याःगुलिं आर्थिक उन्नति, मनूतय्गु, हित, ख व समृद्धिया लागी आवश्यक धैगु बुद्धं व भिक्षुपिसं कनाबिज्यागु खः । ग्ढ बीगुलिं जक खँत व डाकु आदि अपराधीत मदय्के फैमखु । धात्थे खँ कु आदि अपराधी मदय्केत ला मनूतय्त जीविकाया लागी इलम चूलाका माः धैगु दीघनिकायया कूटदन्त सूत्रय् बालाक धैतःगु दु । कूटदन्त सूत्रया रांश थथे खः-

तथागत छन्हु मगधय् चाह्यु बिज्याःबलय् खाणुमत्त नामक ब्राह्मण मय् थ्यनेवं अनसंच्चंगु छगू अँमाया बगीचाय् च्वनाबिज्यात । उगु बखतय न "कूटदन्त" नामक छम्ह विद्वान् व प्रसिद्धम्ह ब्राह्मणया महायज्ञ यायेगु मती प्राच्चंगु खः । कूटदन्तं न्यनातःगु दु कि गौतम् बुद्ध भिंखुगू परिष्कारसहितं विध यज्ञ सम्पदाया बारे बालाक स्यू । उकिं कूटदन्त बुद्धयाथाय् वनाः प्रार्थना त- स्वंगू प्रकारया महायज्ञ बालाक थ्वीक कना बिज्याहुँ ।

सम्यक् सम्बुद्धं यज्ञ (होम) विधिया खँ कं कं वयात आज्ञा जुया ज्यात- न्हापा महाविजित धैम्ह राजाया नं यज्ञ याये मास्तिवया थः पुरोहित ह्मणया थाय् वनाः प्रार्थना यात कि जि प्यंगू दिशाय् नं विजय प्राप्तयानाः धिपति ज्वी धुन । जिके यक्व धिबा दु । आः जितः हितसुख ज्वीगु व ज्य समृद्धशाली यायेत गज्याःगुकथं यज्ञहोम यायेमाली आज्ञा जुया बिज्याहुँ ।

दीघनिकाय, चक्कवत्ति सिंहनाद-सुत्त

अले विजित जुजुयात व पुरोहित ब्राह्मणं धाल - महाराज छिगु राज्यय् खुँ व डाकातसें जनतायात साब सते याना दुःख बियाच्वन । लैय् याकः बकः ज्वी मज्यू । लूटपाट जुयाच्वन । थपाय्सकं जनताया हाहाकार जुया रोग पीडा व मेमेगु भयं त्राहि त्राहि जुयाच्वं बलय् धन यक्व फुका यज्ञ यायेगु धर्म मखु, अधर्म खः । पुण्यमखु, पाप खः । शायद महाराजाया थथे न मती वने फु- "जिं थुपि बदमास खुँ व डाकुतयत ज्वनाः सास्ति याये, देश पितिना छवये, स्याना न बी, कठोर दण्ड भोग याकाः कुनाः उपद्रव मरेका बी ।" तर महाराज थथे दण्ड आदि बियां खुँ व डाकु आदि बदमासत मदय्के फइमखु । धात्थे देश खुँ व लुटेरात मदय्का शान्ति स्थापना यायेगु जूसा आर्थिक व्यवस्था बांलाके माः । व गथे- महाराज सुँ व्यक्ति छिगु राज्यय् बुज्या यायेगु इच्छा यात धाःसा वयात छिं खेती, सामान व पुसा आदि बिया सहायता यायेमाः । सुँ व्यक्ति व्यापार यायेगु इच्छा यात धाःसा वयात छिं पूँजी (लाय्) बीमा । यदि सुँ व्यक्ति राजदरबारय् जागिर नये धाःसा वयात भत्तासहित तलब बीमाः । थुगु नक्सां अपि मनूत थः थःगु ज्याय् लगय् ज्वी अले जुजुया देशय् सुनां न दुःख बीमखु । अले छिगु राज्य भं समृद्धिशाली ज्वी, सकलें सुखपूर्वकं जीविका यानाच्वनी ।

राजा विजितं पुरोहित ब्राह्मणयात ज्यू हवस् धया वन । अले थःगु राज्यय्, गुपि बुँज्या यायेगुली उत्साही खः, उमित माःगु सामान व पुसा बिल । गुम्हसिनं व्यापार यायेगु इच्छा प्रकट यात उमित पूँजी (लाय्) बिल । गुम्हसिनं जागिर नयेगु इच्छा यात अथवा गुम्हसिनं जागिर नया उत्साह क्यन उमित भत्तासहित तलब बिल । थथे फुकसितं ज्या चूला बलय् देशय् गनं न अशान्ति मजू । सुनानं सुयात सते मयात । सकलें थः थःगु ज्याय् लगे जुयाच्वन । सकलें थः मचाखाचानापं प्याखं हुया निश्चिन्त जुया जीविका यात ।*

चीरव-वस्त्र

शिष्ट मनूतयत वस्त्र माः धैगु सुनानं मस्यूगु खँ मखु । म्ह छम्ह तोप्वीगु व चिकुगु देशया मेगु हे खँ खः । गुलिं गुलिसिनं वसःया लागिं दोलंदो दां फुकेत नुगः मस्यापि नं मदुगु मखु । गुलिं गुलिसिया नयेत मदुसां न वसःनिं भरे यायेगु व दयेकेगु स्वइ । चिकुला व नखः चखः वल धायेवं गरीबतय् सास्तिगु खँ ल्हानां ब्याःगु मखु । आहार थेन्तुं थ्व नं मदय्कं मगाःगु खः । भिक्षुपिनिगु

* दीघनिकाय - नालन्दा प्रकाशन पृष्ठ ११५-११६

लागि धायेमाःगु छु? बुद्ध हे मदय्क मगाःगु धका आज्ञा जुया बिज्यासेलि । चीवरया बारे हे थम्हं दयेका तयागु नियमनापं बदले याना बीमाल ।

सयनासन-(च्वनेगु थाय्)

नयेगु पुनेगु माःथेन्तु च्वनेगु छँ नं आवश्यक खः । नाना प्रकारयागु उपद्रव बचे ज्वीत, जीवन रक्षाया लागि, स्वास्थ्यया लागि नं छँ मदय्क मगाःगु आवश्यकता खः । जंगलय् च्वनीपिनि हे नं ल्वहंया गुफाया शरणकया च्वनी । उकिं बुद्धं न्हापां विहार आदि छँ च्वनेगु नियम दयेका मतःसां नं लिपा भिक्षुपित विहारय् च्वनेगु नियम दयेका बिज्यात ।

गिलान पच्चय-(रोगीया प्रत्यय वासः)

सुस्वास्थ्यता जीवनयात अवश्य माःगु खः । धन दौलत यक्व दुसां नं स्वास्थ्य ठीक मज्जीका न्हयाबलें रोगी ज्वीका च्वनेमाल धायेवं छुं सुख दइमखु । आपालं देशय् ला जनतायात स्वास्थ्यया लागी पथ्य आहार मदया व उपचारया पूरा व्यवस्था मदया जीवन रोगग्रस्त ज्वीकाः दुःखमय् जीवन ज्वीकाच्वन । बुद्धं अंगुत्तरनिकायय् धयाबिज्याःगु दु । बिरामीतय्त स्वता चीज आवश्यक दु - १) उचित पथ्य आहार २) उचित वासः (औषधी) व ३) स्नेही सेवक (सेवा ऽहल याइम्ह) ।*

दरिद्रताया कारण उचित पथ्य आहार व वासः न्याये मफया वा वैद्ययात यबा बी. मफया यक्वं कुष्ट आदि रोगीत नं बुद्धया शरण वया भिक्षु जूवन । भिक्षु जूवन धायेवं पथ्य आहार व वासः सिद्धिं प्राप्त ज्वीगु व्यवस्था जुयाच्वन । बेम्बिसार जुजुया जीवक धैम्ह वैद्य छम्ह दु । बिम्बिसारया आज्ञा खः भिक्षुपित नेःशुल्क वासः यानाबीगु । साधारण जनताया वासः याके माल धायेवं जीवक िद्ययात नापलायेगु अःपु मजू । बिम्बिसारया आज्ञा कया हे जक जीवकं मेपिनि ासः यायेज्यू । भिक्षुपिन्त जक न्हयाबलें वासः यायेज्यू । अकिं आपालं गरीबत ासः याकेया लागि व स्वास्थ्य लाभया लागि भिक्षु जूवनीगु ल्वय् लायेवं चीवर वःता वनीगु खँ विनयपिटकय् न्हयथनातःगु दु ।

गुलिं गुलिं भिक्षुपिनि हे आवश्यक पथ्य आहार व वासः दु सा नं बिचाः

व सेवा याइपि मदया दुःख सियाच्चंगु न दु । छकः ला तथागत स्वयं थम्हं हे छम्ह रोगी भिक्षुया सेवा यानाः मेपिन्त न लँ क्यनाबिज्यागु खँ महावग्ग्य थुकथं उल्लेख जुयाच्चंगु दु ।*

उगु बखतय् छम्ह भिक्षुया प्वाः स्याःगु रोगं पीडा जुयाच्चन । व थःगु मल मूत्रय् स अथे परे जुयाच्चन । अले बुद्धं थम्हं हे सेक्केटरी आनन्द स्थविर ब्वनाः चाह्यूबिज्याबलय् व भिक्षुयाके न्यनाबिज्यात- भिक्षु छन्त छु जुयाच्चन?*" भिक्षु- भन्ते, जितः प्वाःस्याइगु, भारा ज्वीगु त्वय् जुयाच्चन ।

बुद्ध - छंत बिचाः याइपि सुं मद्दु ला?

भिक्षु - भन्ते, सुं हे मद्दु ।

बुद्ध - आनन्द, लः कया हति, भीसं थ्व रोगी भिक्षुया शरीर सिला बी । वयागु शरीर अपवित्र जुयाच्चन । आनन्द स्थविरं लः कया हयेवं बुद्धं लः हायेका बिल, आनन्दं म्ह सीकाबिल, अले बुद्ध उम्ह रोगी भिक्षुया छयँ ज्वन, अले आनन्द स्थविरं तुति व जँ ज्वनाः लल याना खाताय् तल ।

अनं लिपा थ्व हे रोगी भिक्षुया बारे अनं च्वपि भिक्षुपि मुका बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यात - थन भिक्षु छम्ह ह मफयाः बैय् थःगु हे मलमूत्रय् पछरे जुयाच्चन । सुनां वयात बिचाः मया, थथे छाय्? भिक्षुपिसं धाल - भन्ते, व छम्ह अभिमानिम्ह, व म्हफुबलय् मेपिं म्ह मफुपिन्त वास्ता मतः, उकिं जिमिसं न वयात वास्ता मतया ।

बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यात - भिक्षुपि, आवलि जिं धाये भिक्षुपिनि मां-बौ थःथिति सुं मद्दु । थःथः हे मां-बौ दाजु किजा खः । उकिं छिमिसं हे परस्पर बिचाः व सेवा मयासा सुनां याइ? आः जिं धाये-"योगिलानं उपट्ठाति, सो मं उपट्ठाति" अर्थात् यदि सुनां न रोगीया सेवा यात धाःसा वं जिगु सेवा याःगु ज्वी । थज्याःगु अनुभवं खः वसपोलं आज्ञा जुयाबिज्यागु, "आरोग्या परमा लाभ" अर्थात् संसारय् स्वास्थ्य लाभ ज्वीका च्वनेगु थें तःधंगु लाभ मेगु मद्दु ।

अज्झापन-शिक्षा

शिक्षाया अभावं धर्मं यात अधर्मं अले अधर्मं यात नं धर्मं भाःपाच्चन ।

* विनयपिटक - महावग्ग

** सुत्तपिटक - धम्मपद

हानं उपर्युक्त समस्या न भर्भं जटिल (गथः) चिना वयाच्चन । जीवनय् उन्नति यायेत शिक्षा मदय्क मगाः । शिक्षा मदुम्ह मनूया पाखे भयानक अपराध ज्वीफु । बुद्धकालीन भिक्षु समाजय् न धर्म-श्रवण याये मात्रं म्हासु वसः पुना भिक्षु जूवन उमिसं युक्ति अयुक्ति, न्याय अन्याय् मस्यू । नियम उल्लंघन यानाज्वीगु । बुद्धिया विकास मजू । “पञ्जावन्तस्सायं धम्मो”^{*} अर्थात् प्रज्ञा अथवा न्हयपुदुपिन्त जक-थ्व जिगु धर्म खः धकाः गौतम् बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्यागु खः । उकिं जीवनयात शिक्षा नं मदय्क मगाःगु चीज खः धैगु सीकेमाः । अले जक मनूत शिक्षित ज्वी ।

धाथे नं लोक जनतातयत् शिक्षित व जाग्रत मयायेकं नयेत्वनेगु व रहनसहनया परिस्थितिस परिवर्तन मयायेकं संयम व ब्रह्मचर्य पालन यायेगु अःपु ज्वीमखु । अतः थजाःगु मध्यममार्गया खोज यायेमाः गुकिं व जीवनया समस्या सन्तोषपूर्वकं हल यायेफइ । उकिं तथागतं मानव समाजया लौकिक जीवन (परलोकय् सुख सीगु मखु) उन्नति व सुखमय यायेया लागी क्वय् वइगु प्यंगू कारण व्याघ्रपद्य सेठयात उपदेश बियाबिज्यागु खँ अंगुत्तरनिकायस दुध्यानाच्वंगु दु । थ्व प्यता बस्तु दत धायेवं मनुष्य जीवन सुखी ज्वी अथवा मानव समाज सुखमय यायेया लागी मदय्कं मगाःगु खः ।

[१] उत्थान विरिय - उत्साह व अथक परिश्रम ।

[२] आरक्ख सम्पदा - सम्पत्तिया सुरक्षा ।

[३] कल्याण भित्तता - सज्जन पिनिगु सत्संग ।

[४] समानता - आय अनुसारं खर्च यायेगु ।

थ्व प्यता सम्पत्ति भतिचा विस्तृतरूपं थन उल्लेख यायेत्यना । तर थुकिया महत्ता छल्लंङ्ग अबलय् खनी गुबलय् मनुष्य जीवनया प्यंगू सुख दुःख दु धैगु अनाथपिण्डक सेठयात कनाबिज्यागु उपदेशं भीपि परिचित जुइ ।

[१] अत्थिसुख - आवश्यक वस्तु थःके दु धायेगु सुख ।

[२] भोगसुख - कमाय यानागु धन थः यत्थे भोग यायेगु ।

[३] अनणसुख - साहुं मक्यका च्वनेगु सुख ।

[४] अनवज्जसुख - निर्दोष जीवन सुख ।**

* संयुत्तनिकाय

** अंगुत्तरनिकाय

उत्थानविरिय

अत्थि-सुख अर्थात् आवश्यक वस्तु थःके दय्केत परिश्रम बिना सम्भव मद्दु । कारण सुंक च्वचनाः द्यः न व्यू वइ मखु, न मनुख् हे नकः वइ । बुद्धया धापू अनुसारं कर्मय् मद्दु धकाः सुंक च्वचनेगु मखु, ज्या याना यंकेमाः । उकिं व्यक्ति उत्साही ज्वीमाः । उत्साही व आशावादी व्यक्तिया अभिलाषा हे जक पुरा ज्वी, हतोत्साहीया ज्वी मखु । सुं व्यक्तिं छुं ज्या याइ, अबलय् बाधा वया पँ वइ । खः गुगुं थजाःगु बाधा नं मद्दुगु मखु, गुगु बाधां भौत इच्छा मदय्कं लिचिले माली । तर प्रायः बाधाय् दुने हे सफलता दइगु जुया गुम्ह व्यक्तिं न्हयोने पना च्वं वइगु पड्लयात मदय्का वा दबे यानाः ज्या यानायकी वं हे थःगु ज्या सफल यानाकाइ । वयात हे अत्थि सुख दु । परिश्रम बिना आवश्यक वस्तु थःके दय्का च्वनेगु “अत्थिसुख” खःसा व सुख उत्थान सम्पदाय् निर्भर जूवनी । सुयाके “उत्थानसम्पदा” अर्थात् परिश्रम गुण दइ मखु, वयात माःगु वस्तु दइमखु, अले वयागु दुनुगलय् अथवा अध्यात्मिकपनयात शान्ति दइमखु । तथागतं भिक्षुपिन्त धयाबिज्यात - यदि भिक्षुपि चरित्रवान जुयाच्वने माःसा उमि लागि प्यंगू चीजया आवश्यकता दु-

[१] चीवर (वस्त्र)

[२] पिण्डपात (आहार)

[३] सयनासन (वासस्थान)

[४] गिलानपच्चय-त्वय् ज्वी बलेसित वासः

बुद्धया विचार अनुसारं उपर्युक्त प्यता पुरे मज्जीकं भिक्षु जीवन दुष्कर जुइगु व सफलमय ज्वीमखु । थ्व हे खँ मेपिनि लागि नं खः । जन्म जुसेंनिसे मानव जीवनयात नयेगु त्वनेगु पुनेगु बासस्थान व वासः माः । अले जीवनय् प्रकृति व आहारया अनुकूल मिले मज्जीवं पिहाँवैगु पीडा रोगमुक्त ज्वीत वासः मदय्कं मगाः ।

थःगु उन्नतिया लागि अलसी मजूसे उत्साह व परिश्रमी जुया ज्या यायेमाः धैगु त्रिपिटकय् थासंथासय् आज्ञा जुयाबिज्यागु प्रमाण दु ।

धन उत्पादन यानाः परिवार पतन मज्जीक जीविका यायेत ला छँय् विनाश जुयावंगु वस्तुत हानं दय्केत उत्साह यायेमाः, छँ भ्वाथःगु ल्हवनेगु व जीर्णोद्धार यायेगु कुतः यायेमाः, नयेत्वनेत अप्वः मात्राय् खर्च यायेगु उचित मजू । दुःशील अथवा आचरण व बानि बाँमलान्ह मिसा बा मिजं छँया हामा ज्वी मज्जू

धैगु अंगुत्तरनिकाय चतुक्कनिपातय् धयातःगु दु - यदि सुं व्यापारी थःगु व्यापारय् सफलता प्राप्त यायेगु जूसा न्हिनय् बहःनि परिश्रमी ज्वीमाः । मीमाःगु वस्तुया बारे बांलाक ज्ञान दुम्ह ज्वीमाः । थ्व वस्तु थुलिं न्यानाः थुलिं मिल धाःसा थुलि लाभ दइ धैगु चिन्तन शक्ति दुम्ह ज्वीमाः । थुकिया मतलब थ्व जक मखु कि न्यार्का (५/-) वंगुया भिकार्का कया मीगु । मालसामान सुलभ थासं दुर्लभ थासय् यंका मीगु कुशल क्षमता नं माः । न्यायेगु छगू तालजु, मीगु मेगु हे यानाः लाभ उठे याये मज्यु । अधार्मिकं व्यापार याये मज्यु । थथे महत्त्वपूर्णगु खँ वा उपदेश फुक्कं अंगुत्तरनिकायस थासंथासय् बुद्धं आज्ञा जुयाबिज्याःगु दुध्यानाच्च्वंगु दु ।*

आरक्ख सम्पदा

मनूतसें परिश्रम यानाः छुं धन संग्रह याइ, व भविष्यया लागि नं बचेयाना तयेमा; उकिं वया सुरक्षा आवश्यक जू । छ खे ला मानव जीवनयात माःबलय् माःगु वस्तु प्रकृति तुरन्त मब्यू, उकिं भविष्यया आवश्यकतापाखे लक्ष याना प्रकृति बांलाक बीबलय् कयाः सञ्चय (मुंकेगु) यायेमाःगु आवश्यकता दु, मेपाखें मानवयाके न्ह्याबलें थःगु आवश्यकता पूर्ति यायेगु साधना मदु, गुलिसिकें क्षमता मदु, उकिं नं सञ्चय याये माल, सुरक्षा याये माल । बक्स, खापा, चुकु, धुकु व ताः थ्व हे आवश्यकता बचे यायेत ग्वःगु ग्वसाःया आविष्कार खः । खः थुकी पारस्परिक अविश्वासया भाव नं दुध्यानाच्च्वंगु दु । अभ् खँतय्त ला तालं जक ग्वयातया नं मगाः । लुखाय् व ड्या-खापा नं बल्लाक तिनातयेमाः । अयनं नापं सम्पत्तिया रक्षा मजू, खुया यंका च्वं, डाका लगे जू । अले सरकार पुलिस विभाग दय्का तल । अन्यथा भोगसुख हरण ज्वीगु भय-त्रास दु । वं ख्वीगु हे जक भोग सुखया अपहरण मखु, अपितु परिश्रमं प्राप्तगु थःत थम्हं भोग मयायेगु अथवा मेपिन्त भोग मयाकेगु नं अपहरण थें खः । छाय् कि "भोग सुख" यात नं वं सुचुका तइ, लिपा उकिया आवश्यकता अप्व दय्वं अर्थात् भोग सुखया नितिं मनूत छटपटय् ज्वीवं तं पिकाइ, उकिं थःगु भोगसुखया वृद्धि याइ । अले सरकार आम्दानी कर (Income Tax) काइ धकाः नं सुचुका तः । तथागतया विचार अनुसार "भोगसुख" अनुभव यायेगु जूसा व प्रयोग कायेगु स्वयेमाः, अन्यथा परिश्रम ब्यर्थ खः । वयागु धन खुसि बा वयाः च्चीके यंकी, मिं नया वी, खुँ, डाकां लाका यंकी, कि सरकार जफत यानाकाइ, अले "भोगसुख" या सार्थकता नं तंका च्वनेमाली ।**

* अंगुत्तरनिकाय

** सिगालोवाद सूत्र - दीघनिकाय

कल्याण मित्ता

थम्ह मचाय्क थःगु "भोगसुख" उखे न मलाः, थुखे न मलाः ज्वीक वीगुलिं बचय् यायेत वा परिश्रम फलया रक्षाया नितिं भिपिनिगु सत्संग न माः, अन्यथा वयागु जीवन सुखमय ज्वीमखु । मुंकातयागु धन न व्यर्थय् खर्च जुयावनी । अफ् भीगु नितिं तात्पर्य थुलितकं विस्तृत याःवनेमाः कि भीसं जातीयप्रथा मध्ये अज्याःगु प्रथा समेत त्वःतेमाः, गुकिं भीत ऋण (साहुं क्यंका) ज्वीका च्वनेमाली । केवल भीपिं साहुं क्यंका च्वनेमालीगुया कारण सत्संगया फलजक मखु, जातीयप्रथात न खः । काय् न्हयाय् ब्याहा यायेबलय्, गुठी पूजाय् न भीसं थःगु भोगसुखप्रति अन्यायं न्हास है । अफ् ऋणी न ज्वी । प्वाः जायेकेया नितिं साहुं क्यंका, त्याय्कया ज्या चले याये मालीगु ला मेगु हे खँ ख; विधि व्यवहार ज्वीगु मेगु हे खँ खः । यग्गुकथं थजु ऋणी जीवनय् सुख धयागु गुबलें दइमखु । साहुं क्यंका च्वनेमाल धायेवं मनय् भय व त्रास चिन्तां थाय् कयाच्वनी । उकिं तथागतया विचारं साहुं मक्यंका च्वनेगु न (अनणसुख) छगू सुख खः ।

समानता

थन समानताया अर्थ निगू दु । शाब्दिक अर्थ खः सकसितं समभाव खनेगु, तःधचीधया भेदभाव मदय्का च्वनेगु समानता खः । तर थन आर्थिक दृष्टिकोणं व्याघपज्फ-सूत्रया धापूकथं आम्दानी अनुसार खर्च याये सय्केगुयात हे समानता धाई । आम्दानीयात ल्वय्क खर्च यायेगुली गन सुख दु, अन हे खर्चया अनुरूप आम्दानी मदइबलय् दुःख दु । उकिं ला आय न्यातका जूसां व्यय भितका याइगु । थ्व दुःख अर्थात् इच्छा पूर्ति मज्जीवं ज्वीगु असन्तोषं सुखप्रति क्षणिक दबाव हया विजय जूगु खःसां आखिरय् उकिं याना भं जक हे दुःख ज्वी । कारण उकिं साहुं क्यनीगु भंभट वइ । अले व ऋण दुःखं मुक्त ज्वीत ला "उत्थान सम्पदा" गुण हे थःके अप्वः दय्के माल । उकिं न्हापां दुःख ज्वीकाः सुख ज्वीगु लिपा प्रयत्न यायेगु न्हयो हे उत्तम । थल जायेकेत छुं तये न्हयो ज्वः मज्वः न्हापां स्वयेगु बुद्धिमानीया चिं खः । थ्व बुद्धिमत्ताया ज्यायात सामाजिक मान्यता छखें मदु । अले ला मनुखं समाजया न्हयोने तयेगु अपमान जनक थें च्वनीगु । थ्वया तात्पर्य पूर्णतः आय स्वया व्ययया सिद्धान्तय् च्वनेगु धात्थे यागु नियम मखु, छाया कि गुगुं देशय् आम्दानी पर्याप्त हे मजू, गन ज्या

हे मद्दु अन अथे सिना वनेगु बांला मजू । धापूया मतलब परिश्रमया महत्तासम्म क्यनाच्वंगु खः । कारण उत्साह व परिश्रम मनुयाके मदइबलय्, छुं ज्या नं चू मलाइबलय्, वयागु आर्थिक स्थिति नं बाँलाइ मखु, अले भ्रष्टाचार घूस प्रथाया वृद्धि जुयावनी । गन भ्रष्टाचार, घूसखोरी जीवन बिते यायेमाली, अन वयागु “अनवज्ज” निर्दोषमय मज्जुगु जीवन वयात दुःख बियाच्वनी । थःत थम्हं ख्वा ख्वा त्याना च्वनी । गाक्क आम्वदानी मदइबलय् छुं नं छुं उपार्जन माः, ज्या माः अले जक अनवज्ज सुख अर्थात् निर्दोष जीवनया सुख दइ । थुकथं थ्व प्यंगू सम्पदा छगू मेगुया पूरक खः । उकिं छगू सम्पदा मनुया जीवनय् मंत कि वयात दइगु प्यंगू प्रकारया सुखमध्ये छगू न छगूलिं व वञ्चित जुयाच्वनेमाली ।

उलि जक मखु थम्हं कमाय् यानागु धिबाया प्यब्वय् छब्ब ज्याखँयात खर्च यायेगु, निब्ब थःगु इलमय् लगे यायेगु व आखिरयागु छब्ब लिपा छुं आपत विपत बलेसित ल्यंका तयेगु बारे नं बुद्धं थुकथं आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु -

एकेन भोगं भुञ्जेय्य द्विही कम्मं पयोजये ।

चतुत्थं च निधापेय्य आपदासु भविस्सति ॥

मतलब प्यतका कमाइया छतका नयेत्वेनेत, नितका ज्याखँय् छ्यलेत व ल्यंगु छतका लिपा भविष्ययात परेजुई धकाः ल्यंका तयेसय्केमाः ।

उपरोक्त खँ मनुष्य जीवन सुखमय यायेया लागी गुली उपयोगी जू, नाप थ्व उपदेशया ध्यय थ्व वर्तमान जीवननाप कि मृत्युलिपाया स्थितिनाप गेगु स्पष्ट जू । थुकिं हे सी दु, बुद्धधर्म पूर्णरूपं थ्व हे जन्म वा थुगु लोक गा हितकारक खः । बरू खः, बौद्ध विश्वास थ्व नं धाइ गबले वर्तमान जीवन निर्दोष सुखमय ज्वी, अबले परलोकया नं वयात छुं भय मद्दु, न त्रास हे दु ।

कलह शांति

थौया संसारय् ल्वापु, कलह दयाच्चंगुया मुख्य कारण आर्थिक असमानता व तृष्णा खः । आर्थिक समस्या हल जुल धाःसा अशान्ति व कलह धयागु दइ मखु थै च्वं । छक भिक्षुपिनि बिचय् नित्ति खँय् ल्वापु जुल । बुद्ध हे ल्वापु छिनेयाये मफुत्त । लिपा आर्थिक प्रश्न तिनि ल्वापु छिने जुल । थ्व हे खँ थन संक्षेप उल्लेख याये त्यना ।

गौतम बुद्धया शिष्यपि निथ्वः दुगु जुयाच्चन । छथ्वः सूत्र अध्ययन याना धर्मकथिक अर्थात् प्रवचन बीगुली संलग्न जुयाच्चनीपि खःसा मेगु छथ्वः खः नियमय् गौरवतसे विनयधर जुया अनुशासन प्रिय जुयाच्चनीपि ।

भिक्षुपिनि नियम अनुसार चःबि लः छ्यले धुंका लोटा वा मेगु थल भव्पीका यथास्थानय् तया वयेमा । छन्हुया खँ खः धर्मकथिकतय् नायोया प्रमादवश चःबि दिशाच्चना लोटाय् लः त्यंका अथे तया थकल । अनं लिपा विनयधरतय् नायो चःबि दुहाँवन । लोटा नियमित रूपं तयामतःगु खना पिहांवया सूत्रधर व धर्मकथिकया नायोयात धाल । स्व छं आपत्तिजनक ज्या यात । अले उम्हेसिन गल्ती स्वीकार यासें क्षमा फ्वन, खः थ्व ला आपत्तिजनक जिगु भूल ज्या खः । तर उम्ह विनयधरं थः शिष्यपिन्त छुं धावन- ये फलनाम्ह !! करपिन्त बाखं

जक कनेसः तर नियम छगू हे पालन याये मसःम्ह इत्यादि रूप दिशाखानाया (चःबि) खँ फुकं कन । वया शिष्यपि सूत्रधरया शिष्य पिथाय् वना छिमि गुरु बालाक बाखं जक कनेसः थम्ह नियम पालन याये मसःम्ह इत्यादि रूप गिजे यानाचन । थ्व खँ खः मखु धैगु थः गुरुयाके न्यबलय् जिगु भूल खः धकाः जिं क्षमा समेत फवने धुन, आः हान थः शिष्यपिन्त कना अथे धाल का मखुला ? जिं क्षमा फवना, व न क्षमा बीधुकाः न हान थथे धाइम्ह गज्याःम्ह विनयधर ?

थ्व हे खँ थुखे च्वपिसं उम्ह विनयधरया शिष्यपिन्त धाल छिमि गुरु नियम पालन जा साब याइम्ह खः तर क्षमा फवमेसित माफी बीधुका न हान हान छोको दोहरे याना च्वनीम्ह इत्यादि रूप कलहया पुसा चुलि जायावल । फलस्वरूप निखे न थःपि सूत्रधर व विनयधर भिक्षुपि धैगु न ल्वःमन नाप शान्तिनायक तथागत न ल्वःमन । सारा अनुयायीत निथ्वः जुल । तथागत स्वयं बिज्यानाः मिले यायेत सन तर असफल जुल । उल्टा भिक्षुपिसं तथागतयात छु धाल - छपि छपिनिगु हे ज्याय् बिज्याहुँ, जिमिगु ज्या जिमिसं हे स्वये इत्यादि । अले तथागत हृदययात धक्का लगे जुल । थज्याःपि ल्वाफुखिचात (भगडालु) नाप न च्वनेगु ला धकाः सुयात न छु मधासे याकःचा जंगलय् बिज्यात । अले भिक्षुपिनि व मेमेपि उपासकपिनि तथागतया दर्शन याये मखन । फुकसिन मती तल- 'थुपि ल्वापुखिचा भिक्षुपिनिगु कारणं तथागतया दर्शन मंत । थुपि ल्वापुखिचा भिक्षुपिन्त दान बी न मखु, मान सत्कार याये न मखु, ख्वाः स्व वने न मखु ।'*

दातापि सुं न मवल, नये मखनावल अले ल्वापुखिचा भिक्षुपिन्त आपत जुल । थः थः हे मिलेज्वीगु खँ ल्हानाहल । तथागतया दर्शनबिना नये खनी मखुत । भीपि सकलें नाप शास्तायाथाय् वनाः क्षमा फव वनेमाल, मिले ज्वीधुन धाःवनेमाल ।

तथागतया शिष्यपि ल्वापु जू बले स्वयं वसपोलं ल्वापु छिने याये मफुत, नयेगु चूमलाः बले तिनि ल्वापु छिने जुल । उकिं थ्व जीवननाप आर्थिक पक्षया घनिष्ट सम्बन्ध दु । नैतिकता न आर्थिकया हे निर्भर खः ।

* विनयपिटक

उत्थान व पतनया कारण

गौतम बुद्ध जीवन सुखमय यायेत मनूतयूत प्यंगू प्रकारया सुख आवश्यक दु, वथेन्तुं उपि सुखप्राप्तिया लागी प्यंगू चीज- परिश्रम, सुरक्षा, भिपिनिगु सत्संग व आम्दानी स्वया खर्च यायेगु मदयूकं मगाः धकाः जक आझा जुयाबिज्यागु मखु, सामाजिक जीवन उत्थान व पतनया बारे नं थासंथासय् उपदेश बियाबिज्यागु त्रिपिटकय् सकभनं दुथ्यानाच्वंगु दु । अज्याःगु उपदेशं याना- साधारण जनजीवन हनेगु, अप्वः उताउलो व विलासिता जुयाच्वनेगुया दोष, एकता, कृतज्ञता, थःगु अस्तित्व बचय् यानाच्वनेगु, परोपकारया महत्त्व सीके अःपुल । सिगोलोवाद-सूत्र* अध्ययन याना स्वयेबलय् च्वय् च्वंगु खं छर्लंग खने दइ । व सूत्रया सारांश थथे ख -

गौतम बुद्ध नगरं नगर, गाँ गामय् चाह्यु बिज्यानाः राजगृहय् च्वंच्वना बिज्यागु खः । अबलय् सिगाल (शृगाल) नामक गृहपति पुत्र सुथन्हापनं दनाः म्ह प्याकप्याकं, पूर्वं दिशा, दक्षिण, पश्चिम व उत्तर दिशा, व्वय् व च्वय्या दिशा-ना ना दिशायात नमस्कार यानाच्वन ।

गौतम बुद्ध न्यनाबिज्यात- गृहपति पुत्र । छं छाय् सुथन्हापनं म्ह

* दीघनिकाय

हृष्याकन्तु मोल्हुयेखतं नाना दिशा नमस्कार यानाच्चनागु ?

भन्ते ! जिमि अबुं सीतेका जितः धयाथकूगु दु - पुत्र ! नाना दिशायात स्कार यायेमाः । वहे अबुया वचनयात पालन यासे, आदर तथा थ्व जिं नाना ायात पूजा यानाच्चनागु खः ।

“गृहपति पुत्र ! आर्यधर्म्य (अरियस्स विनयो) थथे खुगू दिशा नमस्कार मखु” । (थथे नानादिशा पूजा याना छुं पुण्य लाइमखु)

“भन्ते ! आर्यधर्म्य गथे याना खुगू दिशा नमस्कार याइगु, छु यायेमाःगु आर्यधर्म्य आज्ञा जुयाबिज्याहुँ ।”

“असा गृहपति पुत्र ! बांलाक न्यं, थ्वीकाः मनय् ति । आर्यश्रावकत कुकर्म छुटे जुयाच्चं । उपि प्यंगू कुकर्मत खः- १) पाणातिपात (=हिंसा) अदत्तादान (=खुं ज्या) ३) मुसावाद (=मखुगु खँ) ४) काममिच्छाचार षभिचार) । आर्यश्रावकतय् थुपि प्यंगू कर्मक्लेशं छुटे ज्वीमाः ।”

प्यंगू अगति पापकर्म नं याइमखु । उपि प्यंगू अगति खः-

[१] छन्द (= स्वेच्छाचार) या लँय् वना पापकर्म याइ ।

[२] दोस (= द्वेष) या लँय् वनाः मनूतसें पापकर्म याइ ।

[३] भय = भय ज्वीगु लँय् वनाः नं पापकर्म याइ ।

[४] मोह (= मूर्ख) मोहया लँय् वनाः नं अगती वनी ।

गृहपति पुत्र आर्यश्रावकपि न स्वेच्छाचारया लँय् वनी, न द्वेषया लँय् , न भयया लँय्, न त मोहया लँय् वनी । अतः थुपि प्यंगू थासं पापकर्म मखु ।

खुगूअपायमुख (=विनाशया कारण) सेवन याये मज्यू ।

[१] सुरामेरय मज्जप्पमादट्ठानुयोगो (=अएला थ्वं आदि सेवन यायेगु) ।

[२] विकाल विसिखा चरिया (=बित्यायमय् गल्लीगिल्ली चाह्यु वनेगु) ।

[३] समज्जाभिचरणं (=अयोग्य प्याखं म्ये आदि स्वः वनेगु) ।

[४] जूतप्पमादट्ठानानुयोगो (=जू म्हितेगु) ।

[५] पाप मित्तानुयोगो (=अलसी जुयाच्चनेगु) ।

गृहपति पुत्र ! अएला थ्वं त्वनागुलिं खुगू प्रकारया हानि जू ।

[१] तत्काल धनया हानि ।

[२] ल्वापु बढे ज्वीगु ।

[३] ल्वापुया छँ ज्वीगु ।

[४] बदनाम ज्वीगु ।

[५] लज्जा धयागु दइमखु ।

[६] पज्जा (=बुद्धियात दुर्बल यानाब्यू)

गृहपति पुत्र ! विकालय् (=बित्ताय्मय) गल्ली चाह्यु वनेगुलिं खुगू
हानि ज्वीगु दु-

[१] थः स्वयं सुरक्षित व गुप्त मजू ।

[२] वया कला काय् म्हयाय् नं सुरक्षित मजू ।

[३] वयागु धनसम्पत्ति नं सुरक्षित मजू ।

[४] मखुगु ज्या यानाच्चंम्ह धयागु मनूतय्त शंका जू ।

[५] थंम्ह मयानागु मखुगु ज्याय् नं थः तक्क्यवनी ।

[६] आपालं स्वाःमदुगु भ्रंभट फयाच्चने माली ।

गृहपति पुत्र ! प्याखं आदि स्वः ज्वीगुलिं खुगू दोष ज्वीगु दु ।

[१] थौं गन प्याखं दु धका स्वःज्वीगु ।

[२] गनं म्ये हालाच्चंगु दुला धकाः मती वइ ।

[३] गन वाद्य (बाज) थानाच्चंगु दुला धयागु जक मती वइ ।

[४] गनं कथा आदि कनाच्चंगु दुला ।

[५] गनं लापा थानाः ताल बियाच्चंपि दुला ।

[६] गनं अज्याःगु हे प्याखं विशेष स्वःज्वीगुलिं जक समय व धिबा

बरबाद यानाच्चनेगु ।

गृहपति पुत्र ! जू आदि बारमासि म्हितेगु थासय् भुले जुल धायेवं खुगू
दोष दु -

[१] त्यात धायेवं दुस्मनत दया वइ ।

[२] बुत धायेवं बूगु धनया चिन्ता ज्वीगु ।

[३] तत्काल धनया नुक्सान ज्वीगु ।

[४] गनं सभाय् वंसा वयागु वचन सुनां नं विश्वास याइमखु ।

[५] पासापिसं व मंत्रीतसे वास्ता तइमखु ?

[६] थ्व जुवारी मनु खः, थ्व कला पाले याना नइमखु धका: विचा:
याना: म्हयाय् मचा बीमखु ।

गृहपति पुत्र दुर्जनतनाप सत्संग यायेव खुगु दोष दु-

[१] धुर्त (=छल्कपट याइम्ह)

[२] अएलागुलु (=मनू मखुथे च्वक थ्व कायेका ज्वीम्ह)

[३] तृष्णा प्यासी (=व्यभिचारी व लोभी)

[४] गुण मस्यूम्ह (=स्वार्थ पूर्ति मजुलकि लात नकीम्ह)

[५] ठग (=करपिन्त धोखा बीम्ह)

[६] साहसिक बदमास ज्वी । थज्या:पि हे वया पासापि ज्वी ।

गृहपति पुत्र अलसी ज्वीगुलिं खुगु दोष दु-

[१] आ: साब चिकु धका: मती तया ज्या याइमखु ।

[२] तान्व धका: ज्या याइमखु ।

[३] साब लिबात धका: ज्या याइमखु ।

[४] साब न्हिथ्यानि धका: ज्या याइमखु ।

[५] साब नयेपित्यात धका: ज्या याइमखु ।

[६] यक्व नये धुन प्वा: झ्यातु धका: ज्या याइमखु ।

थुगु नक्सा यायेमा:गु ज्या मयात धायेव मदुगु धन दइ नं मखु, दुगु
नं नाश जुयावनी ।

गृहपति पुत्र निम्नलिखित पासा जूसां शत्रु भा:पिये मा ।

[१] अञ्जदत्तु हरो = करपिनिगु धन काइम्ह ।

[२] बचीपरमो = केवल खँ जक सयेकाच्चनीम्ह ।

[३] अनुप्पिय भाणी = सदां प्रियगु जक खँ ल्हाइम्ह ।

[४] अपाय सहायो = बिनाश ज्याय् भरोसा बीम्ह ।

प्यंगू कारण करपिनिगु धन काइन्ह म्हसिकेमाः ।

[१] खाली ल्हात वनाः पासाया छैय् दुगु कयायकी ।

[२] मू मवंगु वस्तु ल्यंकाः मू अप्वः वंगु आपाः यकीन्ह ।

[३] थःत आपत ज्वीबलय् धाःसा च्यः थें ज्या याइन्ह ।

[४] न्ह्याबले थःगु स्वार्थया लागी सेवा याइन्ह ।

“वची परम” खँ अप्वः सयेकाच्चनीपिनि प्यंगू अमित्र लक्षण दु-

[१] खँ जक सयेका च्वनीम्हेसिन थः पासां छुं ज्या परे जुल
धाइबलय् घाः !! भचा न्हापां धाःगु जूसा यायेफुगु धकाः छखे लिचिला बी -
“अतीतेनः पटिसन्थरति” ।

[२] अथे लिचिले मछिनी बलय् “अनागतेन पटिसन्थरति” = लिपा याना
बी धया लिचिलेगु स्वइ ।

[३] अथे नं मजीबले “निरन्थकेन सङ्गहाति” = ज्या खेले मदुगु चीज
बी ।

[४] आः थथे थम्हं अःपुक यायेफुगु ज्याय् मलाः धकाः भंगः लायेगु
- “पच्चुप्पन्नेसु किच्चेसु व्यसनं दस्सेति” याइ ।

न्ह्याबले नाइक यच्चुक खँ ल्हाइमेसिया नं प्यंगू अमित्र ज्या दु-

[१] मभिगु ज्यायात नं सहमति बी ।

[२] भिगु ज्याय् नं अनुमति बी ।

[३] ख्वालय् न्ह्योने प्रशंसा याइ ।

[४] ल्यूने निन्दा यानाच्चनी ।

मभिगु ज्याय् तिबः बीम्हेसिया प्यंगू अमित्र लक्षण दु-

[१] अएलात्वेनेगुली बल बी ।

[२] बित्यायमय् शहर चाह्यु वनेगुली ।

[३] प्याख्पिख् स्वः ज्वीगुली व

[४] जू म्हितेगुली सहयोग बी ।

प्यंगू प्रकारया मित्रत सत्संग याये बहःजू -

[१] उपकार याइन्ह ।

[२] सुख-दुःख्य समान रूपं भरोसा बीम्ह ।

[३] धनलाभ ज्वीगु उपाय कनीम्ह ।

[४] अनुकम्पा तइम्ह ।

उपकारक मित्रया प्यंगू लक्षण दु -

[१] थःम्ह पासा मखु थाय् व मखुथें जुयाच्चंसा वयात सुधरे यासे रक्षा यानाबी ।

[२] प्रमादी पासाया सम्पत्ति रक्षा यानाबी ।

[३] भयभीत ज्वीबलय् शरण बी ।

[४] ज्या परे ज्वीगु बखतय् निदुवं वयात ज्या यानाबी ।

सुखदुःख्य समानरूपं व्यवहार याइम्ह मित्रतया प्यंगू लक्षण दु-

[१] थःगु रहस्य पासायात कनी ।

[२] पासायागु गुप्तगु खँ गुप्त यानातइ ।

[३] आपतविपत ज्वीबलय् पासायात त्वतीमखु ।

[४] परेज्वीगु बखतय् थःगु ज्यान पानाः नं पासायात रक्षा याइ ।

ज्याय् खेले दुगु खँ ल्हाइम्ह पासाया प्यंगू लक्षण दु-

[१] पापकर्म बचे यानाबी ।

[२] पासायात भिगु लँय् तयाबी ।

[३] न्यने मनंगु भिगु खं न्यंकी ।

[४] स्वर्गीय जीवन ज्वीगु लँ क्यनी ।

अनुकम्पा तइम्ह पासाया प्यंगू लक्षण दु -

[१] पासा अनाथ जुइबलय् थःन अनाथ जुइगु ।

[२] पासाया सुख जूसा थः नं खुसी सम्भेजुइगु ।

[३] पासाया अगुण धाइम्हेसित रोके यानाबीगु ।

[४] प्रशंसा याइगु बखतय् प्रशंसा (खःगु खँय्) यानाबीगु ।

थन च्वय् वंगु खँय् मेगु छुं मखुसां जीवन व आर्थिक उत्थानया छगू कारण भिपि पासा म्हसीकेगु व पतनया कारण मित्र नं अमित्र ज्वीगु खँ गौतम् बुद्ध कनाबिज्यागु खं बांलाक सीदु । थव मानव समाजयात उपयोगीगु शिक्षा

खः धकाः ला धया च्वनेमाःगु खँ मखु । सामाजिक जीवन सुखमय याये फ़ैगु हे थज्याःगु उपदेशं खः । बिना इमान्दारी छुं नं ज्या सफल ज्वीमखु । बेइमान जुया छक आर्थिक उन्नति जूसं वया पतन जुइगु अवश्य खः ।

थज्याःगु हे सामाजिक जीवन उत्थान व पतन ज्वीगु यक्वं शिक्षा पराभव सूत्रय् नं बियातःगु दु । वहे सूत्रय् दुगु भिनिगु कारण थन उल्लेख याये त्यना –

[१] सुं व्यक्तिं धर्म (न्याय) इच्छा मयात धाःसा व पतन ज्वीगुया मूल कारण ज्वी ।

[२] गुम्हसित शान्तपि अप्रिय ज्वी, अशान्तपि प्रिय ज्वी धर्म नं रुचि ज्वी मखु व नं छगू पतनया कारण खः ।

[३] गुम्ह कि न्ह्याबले दानाजक च्वनी, खँ जक नं लहानाच्वनी, दनी मखु, अलसी जुयाच्वनी, तँ म्वेका जक च्वनी, व नं पतनया कारण खः ।

[४] गुम्हसिनं फय्कनं, धिबा दयेका नं मां-बौ पालन याइमखु, व नं पतनया कारण खः ।

[५] गुम्हसिनं ब्राह्मण, श्रमण अथवा मेपि सुं याचकयात मखुगु खँ लहाना ह्येकी व नं पतनया कारण खः ।

[६] गुम्हसिनं थःके धनसम्पत्ति यक्व दयेक नं थः याकःचिया जक भोग यानाच्वनी, व नं पतनया कारण खः ।

[७] गुम्हसिनं जाति, कुल व धनया अभिमानं यानाः थःथितिपिन्त वास्ता मतयेगु नं पतनया कारण खः ।

[८] रण्डीबाजी, अएलागुलु व जुवारी जुया लाभ जुक्व फुका छ्वइ, व नं छगू पतनया कारण खः ।

[९] थःम्ह मिसालिसे सन्तुष्ट मजूसे मेपि मिसा बा बेश्या तयथाय भुलय् ज्वीगु नं पतनया कारण खः ।

[१०] गुम्हसिनं बुन्हा ज्वी धुकाः नं नकतिनि यौवन दयावःम्ह मिसा ब्याहा यानाः वं मेपि मिजनाप सम्बन्ध तइ ला धकाः न्हयो हे मवय्कुसे वयागु जक च्यूता कयाच्वनेगु नं पतनया कारण खः ।

[११] लोभीम्ह मिसा बा मिजं गुम्हसिनं सम्पत्ति नाश याई अज्याःपिन्त धुकूया ताःचा लःल्हाना छँया हामा यायेगु नं पतनया कारण खः ।

[१२] गुम्ह कि साब लोभी व गरीबम्ह जुया क्षत्रिय कुल्य् जन्म कया तपतया इच्छा यात धाःसा व नं पतनया कारण खः ।

थन संक्षिप्त जूसां क्यनातःगु कारणया बारे छकः बांलाक विचार याना येबलय् सुयातं छुं प्रकारया विनाश व पतन मजूसे जीविका यायेगु उपाय नं धयागु खने दु ।

समाज जीवन सभ्यतापूर्ण जुया बिते यायेया लागी सीके माःगु खँ गुलिखे सल-सूत्र्य्” नं दुथ्यानाच्चंगु दु ।

उगु सूत्र्य् वसल (=चण्डाल) सुयात धाइ धयागु क्यना तःगु दु । रण छक अगिक भारद्वाज गुम्ह कि अहंकार अन्ध जुयाच्चम्ह ब्रह्मु नं गौतम् यात वसल (= चण्डाल) धकाः निन्दा उपहास याःगुलिं खः । अथे निन्दा गुलिं छपति हे मग्याःसे अबलेसिगु समाज्य् (आ नं दनि) जन्मनिसे ब्राह्मण इ व च्वय्ला धयागु मिथ्या व फुसुलुगु विश्वासयात वज्र प्रहार बिया सुं मनु ञ्मण व चण्डाल ज्वीगु जन्म मखु वयागु ज्यां ज्वी धयागु प्रमाण क्यनेत क्वय् यथनाकथं आज्ञा जुयाबिज्याःगु खः -

[१] तँगुलु, (मती वैर प्वःचिना तइम्ह) गुण मस्यूम्ह, करपिनिगु दोष न माला च्वनीम्ह पापीम्ह चण्डाल खः ।

[२] प्राणीपिनि उपर्य् दया मतसे हिसाः याइम्ह चण्डाल खः ।

[३] गां व शहर (स्वार्थया लागि) सिपाहीद्वारा वा मेकथं नाश याइम्ह डाल खः ।

[४] गाम्य् वा नगर्य् करपिनिगु खुया, लाकाः (शोषण) काइम्ह चण्डाल

।

[५] करपिके त्यासा कया, साहुँ दाँ काः वःसा छंके जिं धिबा त्यासा गा तयागु मदु धका बिसिं वनी वा मबीम्ह चण्डाल खः ।

[६] गुम्हसिनं छुं वस्तुया लोभ्य् लँय् जुयाच्चपिन्त स्याइ व नं चण्डाल

।

[७] साक्षी बके याये बलय् थःगु कारण्य् वा कतःया कारण्य् अथवा या लोभ्य् मखुगु खँ ल्हाइम्ह चण्डाल खः ।

[८] थः थिति व पासापिनि मिसातेय्त जवरजस्तिं सनीम्ह अथवा क्षणिक स्पर प्रेमया कारणं व्यभिचार याइम्ह चण्डाल खः ।

[९] थःके सामर्थ्य व धन दय्क न बुन्हापि मां-बौ पालय् याइमखुम्ह चण्डाल खः ।

[१०] मां-बौ व दाजु किजा, ससमां-बौपिन्त दाइम्ह वा वचनं प्रहार याइम्ह चण्डाल खः ।

[११] भिगु खं न्यनीम्हेसित मभिगु खँ कनीम्ह वा मथ्वीकथं खं कनीम्ह चण्डाल खः ।

[१२] थम्हं यानागु पापकर्म करपिसं मसीमा धकाः त्वपुया तैम्ह नः चण्डालः ख ।

[१३] करपिथाय् वनाः साक्कभिक नयाः उपि थःपिथाय् वइबलय् नके त्वके याना सत्कार याइमखुम्ह चण्डाल खः ।

[१४] नयाच्चनागु इलय् उपस्थित जूवःम्ह ब्राह्मण अथवा श्रमणयात छुं मब्बूसे हक्का छ्वैम्ह चण्डाल खः ।

[१५] मोहया बशय् च्वनाः छुं मखुगु खँ ल्हाइम्ह करिपिनिगु छुं वस्तुइ ह्येका काइम्ह चण्डाल खः ।

[१६] थःगु अभिमानं यानाः कतःयात नीच यानाः थः जक च्वय् च्वना खँ ल्हाइम्ह चण्डाल खः ।

[१७] छाक्क खँ ल्हाइम्ह, नुगःस्याःम्ह, थःके मदुगु गुण दुथेच्चक क्यनाज्जीम्ह, लोभीम्ह, मभिगु ज्या यायेत मछाः मजूम्ह चण्डाल खः ।

[१८] बुद्धयात व वसपोलया श्रावकपिन्त अथवा परिव्राजक व गृहस्थोपासकपिन्त (बिना कारणं) अपवाद याइम्ह चण्डाल खः ।

[१९] थः अर्हत् मखय्कं "अर्हत्"खः धाइ उम्हसित ब्रह्मलोकसहित जगतया खुं जक मखु महाचण्डाल नं वयात हे धाइ ।

[२०] न जन्मं (सुं) चण्डाल ज्वी, न जन्मं ब्राह्मण ज्वी, ज्या हे चण्डाल ज्वी, ज्या हे ब्राह्मण ज्वी ।

उपर्युक्त बुद्ध सन्देश छक बालाक बिचाः याना स्वयेबलय् तत्कालीन समाजय् यक्वं कमजोरी, जातिभेद व अशिष्टपि मनूत दु धयागु सीदु । अज्याःगु कुर्बानि यानाः समाज उत्थान जक मखु आर्थिक उन्नति ज्वीत नं बाधा जुयाच्चंगु खँ थौं नं छर्लंग खने दयाच्चंगु दु । नीन्यासः दँ न्हापाः उपदेश बियाबिज्याःगु

* अर्हत् - छुं नं पाप मनय् मतइम्ह निस्वार्थम्ह मनू ।

थौ नेपालया समाजयात नं एकदम मिले जूनि । भीथाय् व हिन्दुस्तानय्
मखु मेमेगु देशय् नं फुसुलुगु मानं फुले जुया मनूतय्त शोषण याना च्वपि
।

थन ब्रह्ममुया कारणं वसल-सूत्र गौतम् बुद्धं उपदेश बियाबिज्याःगु ब्राह्मण
नेयाप्रति घृणा तया मखु कि समाजय् उपि हे सर्वेसर्वा व तःधपि जुया
पायरूपं समाजय् शोषण यानाच्चंगु भं भं बलाना वयाच्चंगु खनाः अत्याचार
नयात प्रहार बियाबिज्याःगु खः ।

च्चय् च्वंगु सिगालोवाद-सूत्र, पराभव-सूत्र व वसल-सूत्रय् मानव समाजया
पान व पतनया बारे बालाक खँ कनाः, कारण क्यनाबिज्यात ।

स्वतन्त्र चिन्तन

गौतम बुद्धया आपालं विशेषता दु । उपमध्ये छगू खः - स्वतन्त्र चिन्तन । मानव समाजया विकासया निति स्वतन्त्र चिन्तन परम आवश्यक जू । संसार्य मेपि सु हे शास्तातसें मब्यूगु स्वतन्त्र चिन्तन गौतम बुद्धं थः अनुयायी श्रावकपिन्त बियाबिज्याःगु दु । थ्व छगू अतुलनीयगु वसपोलया गुण खः । बुद्धं मेपिसं थें थःत थःम्हं गुबलें नं सर्वज्ञ धयाबिमज्याः । न वसपोलं धयाबिज्यात - "जिं धाक्व फुकं सत्य खः, मेपिनिगु असत्य ।" मेमेपिनि शास्तातसें ला थःगु उपदेश जक सत्य खः धकाः विश्वास यात धाःसा, जिगु शरण वःसा जक दुःखं मुक्त ज्वी अन्यथा ज्वीमखु धाइ थाय् बुद्धं ला-जिं धाःगु धकाः मिखातिसिना विश्वास यायेमाःगु मदु धकाः कालामतय्त उपदेश यानाबिज्याःगु खं अंगुत्तरनिकायय् दु । वहे खं स्पष्ट यायेया लागी थन छत्वाःचा उद्धरण याये त्येना -

छन्दुया खं खः । गौतम बुद्ध भिक्षुसंघसहितं कोसल जनपदय् बहुजन हितार्थं चारिका याः बिज्याबलय् केशपुत्रीय कालामतसें वसपोल तगाथतयात नमस्कार यानाः छखे लिक्क फेतुना थः थःगु परिचय बिल । कुशलवार्ता याये धुंकाः कालामतसें बुद्धयात धाल -

‘भन्ते ! गुलिं गुलिं श्रमण ब्राह्मण धाःपि थन केशपुत्र गामय् वइ, थः

:गु मत (धर्म) जक द्योने लाका खं ल्हाइ, करपिनिगु मत (वाद) यात खण्डन इ । (मतलब थःगुजक सत्य मेपिमिगु असत्य) थुकिं जिमित शंका ज्वीगु व न जू कि सुनां धाःगु खँ सत्य खः, सुनां धाःगु भूठ ?”

“हे कालाम ! शंका यायेगु व ज्वीगु थासय् शंका जुल ठीक हे जू । थे भ्रम ज्वीगु स्वाभाविक हे खः । शंका उत्पन्न ज्वी थाय् हे शंका उत्पन्न ल ।”

हे हालाम ! छिमिसं सुंयागु खँ चाहे बुद्धयागु थजु केवल थथेया कारण्य पीकार यायेमते-

[१] थ्व गुबलें मन्यनागु खः (अनुस्सवेन-अनुश्रुत)

[२] परम्परागत खः (परम्पराय)

[३] थ्व थथे हे धयामतःगु खः (इति किराय)

[४] जिमिगु धर्मग्रन्थय् मिले जू (पिटक सम्पदानेन)

[५] थ्व तर्कानुकूल खः (तक्क हेतु)

[६] थ्व न्यायानुकूल जू (नय हेतु)

[७] थुकिया आकार प्रकार ठीक जू (आकार परिवितक्केन)

[८] थ्व जिमिगु विचार नाप मिले जू (दिट्ठि निज्झाक्खनिया)

[९] थ्व मनू बालाम्ह, आकर्षकम्ह खः (भब्बरूपताय)

[१०] उपदेशक श्रमण जिमि पूज्य खः (समणो नो गरूति)

हे कालाम ! गथे लुं-वहः मिइ छुया परीक्षा यानास्वयेगु खः अथेहे यागुं, न्हयामसिगुं खँ नं थःगु स्वतन्त्र न्हयपुं जाँचे याना मस्वेकं विश्वास येमते । थःगु न्हयपुरूपी तालज्वी लना सोया थ्व भिगु खः, लिपा थ्यंके हित गीगु खः, जीवनय् उपयोगी ज्वीगु खः, सदांयात ल्वःगु व पाले यायेफैगु खः गगु थूसा जक स्वीकार या ।*

छगू मेगु नं स्वतन्त्र चिन्तनया बारे तथागतया उदार विचार उपालि त्रय्** दुथ्यानाच्चंगु दु उकिया सारांश छकूचा थन उल्लेख यायेत्यना ।

छगू समय तथागत बुद्ध नालन्दाय् पावारिक अँया बगीचाय बिज्यानाच्चंगु याच्चन । अबलय् निगन्थनाथ पुत्रया प्रमुख शिष्य उपालि धयाम्ह तीर्थंकर तम बुद्धनाप शास्त्रार्थ याःवल । व शास्त्रार्थय् बुत । अले उपालिं बिन्ति

अंगुत्तरनिकाय

मज्झिमनिकाय

यात- भन्ते, छपिनिगु न्हापायागु उपमां हे जि सन्तुष्ट जुया । विचित्र प्रश्नया ब्याख्यान भारिनक्सां बालाक यानाबिज्यात । आश्चर्य भन्ने !! अदभूत भन्ते !! गथे कि लँ द्दना च्वन्हेसित लँ क्यनेथे, ख्यूंसे च्वँथाय् मत च्याकाबीथे जुल । थनिनिसँ छलपोलया शरणागत उपासक भाःपिया बिज्याहुँ ।

भगवान् बुद्ध आज्ञा जुयाबिज्यात- गृहपति, बालाक विचार गाका ज्या यायेमाः । छिथे जाःपिसं बालाक थ्वीकाः जक हे न्हयने पलाः तयेगु ज्यू ।

भन्ते, तथागतयागु थ्व खँ न्यनाः जि भँ हे सन्तुष्ट व प्रसन्न मन जुयाः गुगु कि भगवान् हे जितः धयाबिज्यात- गृहपति ! बालाक बिचार याना ज्या यायेमाः । भन्ते, मेपि तीर्थंकरत जिथे जाःन्ह श्रावक दुबलय् नालान्दा छगूलिं ध्वजापताका ब्वेकीगु- उपालि गृहपति (सेठ) जिमि श्रावक जुल । अर्थात् जिमि पत्ति लित । तर गौतम बुद्ध ला जितः धयाबिज्यात बालाक थ्वीकाः जक जिगु शरण वा । भन्ते, जि थ्व निक्वःगु छपिनि शरणय् वया ।

गृहपति (सेठ) छिमिगु छँ व परिवार तःदँमछि निगन्थतय् जजमान ज्वी धुकल, उकिं अपि छँय् वइबले अमित दान नं बीमखु, सत्कार नं यायेमखु धकाः मती छता तयेमते ।

भन्ते, थ्व छपिनिगु वचनं ला भन हे जितः प्रभावित यात भन जिगु मन क्वातुल । जिं न्यना तयागुःला श्रमण गौतमं थथे जक उपदेश बीगु कि- जितः जक दान ब्यू मेपिन्त बीमते । तर तथागतं जितः धयाबिज्यात निगन्थतय् दान दान ब्यू । उकिं सी दु छलपोल उदार व श्रेष्ठ जू । भन्ते जि छपिनि स्वक्वःगु नं शरण वया ।

तथागतशास्तां थः शिष्यपिन्त थथे नं आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु- जिगु धर्म (सन्दिद्धिक) थ्व हे जीवनय् फल बीगु खः । दुःखं मुक्त ज्वीगु जूसा नं छिमित झ्यातुसा, थाकुसा मयेक ज्वनाच्वनेमाःगु मदु, “कुल्लुपमाहं भिक्खवे धम्मं देसेमि, नित्थरणाय नो गहणाय”,* अर्थात् जि छिमित द्दंगाचारथे जाःगु धर्म उपदेश याना, खुसीपार यानावनेत द्दंगाया सहायता माः, पारतरे ज्वी धुन धायेवं व द्दंगा चा पछाया ज्वीगुमखु ।

भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण जुइत्येका भिक्षुपिन्त आज्ञा जुयाबिज्यात- भिक्षुपि ! छिमि यःसा, सकसियां चित्त बुभ्भे जूसा, जि मन्त धायेवं ची ची धगु

* मज्झिम निकाय

सिक्खापद (विनय-नीति) त्वःता छवःसां ज्यू । “आकड्खमानो आनन्द सड्घो ममच्चयेन खुदानु खुदकानि सिक्खापदानि समूहनेयं ।”^{*} एवं प्रकारं थः अनुयायी श्रावकपिन्त समयानुसारं विनयनीति हीकाः यंकेगु मौका बियाबिज्यागुलिं वसपोल गुलित उदार व स्वतन्त्रप्रेमि जू धैगु खने दु ।

थथे स्वतन्त्र चिन्तनयात बुद्धं महत्त्वपूर्णं थाय् बियाबिज्यासां नं विनयपिटकया नियम अनुसारं सामाजिक परिवर्तनयात थाय् मब्यू धयागु गुलिसिगुं धापू खः । तर थ्व विचार मगाःगु व मथूगु खं धयां अप्व खँ ज्वीमखु । गुलिसिनं अथे छाय् धाःगु धयागु थ्वीका बीया लागी उद्धरण यायेत्यना ।

“न भिक्खवे राजभटो पब्बाजेतब्बो”^{***} अर्थात् भिक्षुपि राज्य-फौजीत (सरकारी सेना) प्रव्रजित याये मज्यू ।

“न भिक्खवे दासो पब्बाजेतब्बो”^{****} अर्थात् हे भिक्षुपि ! दास (च्योत) यात भिक्षु याये मज्यू ।

“न भिक्खवे इणायिको पब्बाजेतब्बो”^{****} अर्थात् भिक्षुपि ! साहुं क्यपिन्त भिक्षु याये मज्यू । थुपि हे नियम खनाः बुद्धं सामाजिक परिवर्तनयात थाय् मब्यू धायेगु सीमित बुद्धिया फल खः, अनुचित नं खः । गौतम् बुद्धं स्थापना यानाबिज्यागु संघ-समाज हे समाज परिवर्तनया ज्वलन्त उदाहरण खः । अज्याःगु संघया संगठन वयां न्हापा सुनां नं, गनं स्थापना मयानि । फुक्क अनित्य, अनात्मा धकाः आज्ञा जुयाबिज्याःम्ह भगवान् बुद्धया धर्मय् समाज नं अनित्य धयागु दुथ्यायेमाः, परिवर्तन ज्वी हे माः । अयं वसपोलं अबलेया गलत धारणायात बदले यायेत गुलि प्रयत्न यानाबिज्यात उलि समाज परिवर्तन यायेत क्रियाशील जुयाबिमज्यागुया थ्व मतलब मखु कि अबलय् समाज परिवर्तन यायेत मछिना व अनावश्यक जुया मखु । बुद्धकालीन समाज दासतय्गु श्रमशक्तिं ब्वलनाच्चंगु समाज खः । अकिं तत्काल समाजयात दास-समाज अत्यावश्यक अङ्ग जुयाच्चन । दासतय् पाखे मालिकयात दइगु भय मदयाच्चंगु हे राज्य-सेना व सिपाहीतसें यानाः खः । देशया रक्षा जुयाच्चंगु नं पल्टनं (सिपाहीतसें) यानाः खः । उकिं सिपाहीत नं समाजया अत्यावश्यक अङ्ग जुयाच्चन । दास व सेना

* चूलवग्ग

** महावग्ग

*** महावग्ग

**** महावग्ग

निम्हं म्वानाच्चंगु हे सत्ताधिकार व भूमिपति आदि मुद्धिभरया लागी खः, अले मुद्धिभरया थःत आवश्यकगु उपि मनुतमध्ये छम्हनिम्हजक पाः ज्वीगु खनीबले सहयाये मफैगु कारण जु हे जुल ।

कोसल जुजुया निम्हप्यम्ह सेनात बिसिवना भिक्षु जूवन । व खं सीवं सेनापति भिक्षुपिन्त साबसंक निन्दा यात । थ्व खँ जुजुं न्यायमन्त्रीयाके न्यन- "राज्य सैनिकत भिक्षुयाना ब्यूपिन्त छु दण्ड बीगु?" न्यायमन्त्री धाल- सिपाहीत प्रव्रजित याःम्ह उपाध्याय [गुरू] या छ्यो तछ्यायेमा । अनुशासन याःम्ह कर्मवाचाचार्यया म्ये त्वाः ल्हायेमा गुम्ह संघयाके अनुमति कया भिक्षु यानाब्यूगु खः, व संघया बपि क्वेँ बछि बछि त्वाः ल्हाये माः ।*

अबलय् शासनया ऐन अनुसारं यदि गौतम् बुद्धं छुं जुया दास व सेनातयत्त नं भिक्षु यायेगु अनुमति बियाबिज्यागु सा सरकार व बुद्धया बिचय् संघर्ष ज्वीगु सम्भावना दु । दास व सैनिक प्रव्रजित यायेगु रोके मजूगु जूसा अबलेया सत्ताधारी राजनीतिज्ञतसे व पूँजीपतितसे फुक्क संघया बपि क्वेँ तोथुला बीमखु धकाः धाये फुला? थज्याःगु समाजय् शान्तपूर्वकं समाज परिवर्तन यायेत थाय् मद्दु धायेगु आश्चर्यया खँ मखु । क्वय् वइगु घटना बालाक विचाः याना स्वयेबलय् आर्थिक परिस्थिति अनुसारं व थाय् स्वया नं जीवन परिवर्तन ज्वीगु अले साथय् नियम नं । थुकिं भीसं कल्पना याये फु कि व्यक्ति बा समाज नियमया लागि मखु, बरु नियम व्यक्ति व समाजया लागि धयागु । उदाहरणया लागि छगू खँ थन उद्धरण यायेत्यना - छक्कः अवस्थानकूलं अप्व हे विनय (नियम) दयेकेमाः धयागु सारिपुत्र महास्थविरया प्रार्थनायात तथागतं अस्वीकार यासें आज्ञा जुयाबिज्यात- छुं कारण मदयकं विनयनीति दय्केगु बुद्धिमानि मखु, आवश्यकतानुसारं जक नियम दयेकेगु बेश ज्वी ।**

गौतम बुद्धं प्रारम्भय् भिक्षुपिनिगु जीवन हनायंकेया लागि "अट्ठपरिक्खार" च्यागू उपभोग वस्तु जक नियम दयेका बिज्याःगु खः ।

१. अन्तरवासक- (क्वय् चीगु लुंगी)
२. उत्तरासंघ- (छोने न्ययेगु गा)
३. संघाटि- (निबः दुगु गा)

* महावग्ग

** विनयपिटक

४. पिण्डपात- (गुलुपाः, भिक्षापात्र)

५. सूची- (मुलुसुका)

६. कायबन्धन- (जनी)

७. खुर- (खोचा)

८. परिस्सावन- (लः छाने यायेगु कापः)

उपर्युक्त अष्टपरिष्कार खः । चीवर नं छावासय् वा दिपय् वांछ्वयातःगु पंसुकुल (धू थाःगु कापः) खः । न च्वनेगु विहार आश्रमया ठिकाना दु, न नयेगु । जङ्गलया सिमाक्वय् व गुफा हे च्वनेगु बास खः । आहार नं फलमूल व कन्दमूल जक आपाः । कालान्तरय् भगवान् बुद्धया कीर्ति भं भं न्यनावन । वसपोलया उपदेश न्यना लय्ताःम्ह मगधेश्वर बिम्बिसार जुजुं थःगु पया बगीचाय् (वेलुवन) विहार दयेका दान बिल । अले गौतम् बुद्धं भिक्षुपिन्त आश्रमय् बास याये ज्यू धयागु अनुमति बियाबिज्यात ।*

एवं प्रकारं बुद्ध जीवित समय आर्थिक व सामाजिक बदलय् जूगु अनुसारं समय व थाय्यात ल्वःकथं भिक्षु-जीवन परिवर्तन जुयावःगु खं विनयपिटक ब्वना स्वयेबलय् बालाक स्पष्ट जुइ ।

न्हापां न्हापां ला भिक्षुपिसं छावासय् व दिपय् वांछ्वयातःगु कापः मुंकाः पंसुकूल चीवर छ्यला च्वनीगु । लिपा जीवकया प्रार्थनानुसारं गृहस्थतसे दान बीगु चीवर (वस्त्र) नं पुने ज्यू धयागु बुद्धं अनुमति बियाबिज्यात- “अनुजानामि भिक्खवे गहपति चीवरं । यो इच्छति पंसुकुलिको होतु । यो इच्छति गहपति चीवरं सादियतु । इतरी तरेनपाहं, भिक्खवे सन्तुट्ठिं वण्णेमि”** अर्थात् भिक्षुपि ! गृहस्थतसे ब्यूगु चीवर छ्यलेगु वा ग्रहण यायेगु अनुमति बियाच्वना । मं दुपि पंसुकूलिक जुयाच्चं, इच्छा दुपिनि गृहपति चीवर धारण यासा ज्यू । निगू नं प्रकारयागु वस्त्रं पुंसा नं जि सन्तोष जुया । थ्व खं फैलय् ज्वीवं मेमेपिसं न चीवर दान बीगु शुरू यात । गुलि गुलिसिया ला भिक्षुपिन्त चीवर दान बीमखंक हे लितज्वना लिहां वनेमाल । कारण स्वपु चीवरं अप्वः तये मदु । अप्वः दान कायेगु नियम दयेका बिमज्याः । अनंलिपा चीवर पटिग्गाहक (चीवर दान बीगु कयातःम्ह) भिक्षु छम्ह नियुक्त (मनोनीत चुने) यायेत अनुमति बियाबिज्यात । अयनं चीवर

* महावग्ग

** महावग्ग

बालाक विचाः याइपि मदया अथेँ बँय् द्वँ चिनातल । उकिं चीवर अथेँ बरबाद जुयावन । चीवर तना न वन । अथेँ जुसेलि न्यागू गुणं युक्तम्ह “चीवर निदहक” (वस्त्र बिचाः याना तइम्ह) चुने याये माल धकाः तथागतं आज्ञा जुयाबिज्यात ।

सुणातु मे भन्ते सङ्घो, यदि सङ्घस्स पत्तकल्लं, सङ्घो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवर निदहकं सम्मन्नेरय । एसा जत्ति । सुणातु मे, भन्ते सङ्घो ! सङ्घो इत्थन्नामं भिक्खुं चीवर निदहकं सम्मन्ति । यस्सायस्मतो खमति इत्थन्नामस्स भिक्खुनो चीवर निदहकस्स सम्मुति, सो तुणहस्स, यस्स नक्खमति सो भासेरय । सम्मतो सङ्घो इत्थन्नामो भिक्खु चीवर निदहको । खमति सङ्घस्स तस्मा तुणही, एवमेतं धारयामीति* भिक्षुपि ! जिं अनुमति बी न्यागू गुणं युक्तम्ह (प्रतिग्राहक व) चीवर निदहक मनोनीत यायेगु (१) स्वेच्छाचारी मज्जुम्ह । (२) द्वेषीमज्जुम्ह (३) मोहया लँय् मलाःम्ह (४) भय ज्जीगु लँय् मवंम्ह (५) कायेधुंकूपि व मकानिपि म्हस्पूम्ह ज्जीमाः ।

चीवर बिचाःयाना तइम्ह चुने यायेगु गथे न्हापां योग्यम्हथेँ च्वँसा मेपिन्त प्रार्थना यायेमाः । योग्यम्ह भिक्षु खःसा संघयात सूचना बीमाः । “यदि संघ उचित समभेज्जुसा फलनाम्ह भिक्षु चीवर “निदहक” (विचाः याना तइम्ह) मनोनीत यायेमाः । थ्व सूचना खः । यदि आयुष्मान् सदस्यपिन्त चित्त बुभे जूसा सुक च्वनी, चित्त बुभे मज्जुसा थःगु विचार प्रकट याइ । यदि सकलें मौन जूसा फलनाम्ह भिक्षु “चीवर निदहकया पदय् मनोनीत जुल धयागु सर्वसम्मतं पास ज्वी ।”

चीवर भारकाइम्ह व चीवर बिचाः यानातइम्ह मनोनीत जूसा न चीवर तयेगु निश्चित थाय् मदया सुरक्षाया व्यवस्था मदु । अकिं चीवर वस्त्र तयेगु भण्डार (धुकू) दयेकेगु बुद्धं अनुमति बिसेँ नियम दयेकाबिज्यात । अनलिपा छु प्रश्न वल चीवर भ्वाथः जुयावँ लिसे न्हूगु काये माल, अले भिक्षुपिनि बिचे कलह उत्पन्न जुया वल । अकिं “चीवर भाजक” (वस्त्र इना बीम्ह) भिक्षु छम्ह न हानं मनोनीत यायेगु अनुमति बिया तथागतं नियम दयेका बिज्यात ।**

चीवरया बारे जक तनं तं नियम दयेकावँ यंके माल । थन लुमंकातये बहःगु खँ थ्व कि “चीवर प्रतिग्राहक” “चीवर निदहक” “चीवर भाजक” आदि तर्क चुनाव जूगु संघया अनुमति कया योग्यम्ह ल्ययाः मनोनीत यायेगु फुर्कं

* महावग्ग

** महावग्ग चीवरवखवन्ध

तान्त्रिक ढङ्ग खः ।

च्व्य च्वंगु खं बालाक सी दु उपभोग वस्तु कम जुतलेयात नियम अप्वः
ः स्वाः । लिपा श्रद्धावानतसे ब्यूगु चीवर कायेमाः बलय् आर्थिक दशा व
गेति बदलय् जूबलय् अवस्थानुकूलं व आवश्यकता अनुसार नियम हीकाव
पाल ।

कालान्तरय् अवस्था व थाय्यात मिले जूखतं 'पञ्जति' (उपनियम)
स्वाःगुलिं गुलिं 'सिक्खापद' (विनयनियम) ग्वःकःमछि बदलय् यायेमाःगु
पिटकस सकभनं खने दु । उदाहरण माल धाःसा 'गण भोजन सिक्खापद'
गुकुल व अवस्थानुसारं न्हेक्वः तक नं अनुप्रज्ञप्ति दयेका हीका बिल ।*

गुलिं गुलिं विनयनीति प्रान्त-प्रान्तयात त्वःगुकथं हीकातःगु दु धयागु
पिटकस उल्लेख जुयाच्वंगु दु । न्हापां दयेकातःगु विनयनीति अनुसारं भिक्षु
सम्पदा (दीक्षा) कर्म यायेत भिक्षुपि भिम्ह मदय्कं मगाः, छयंगु छबला दुगु
लाकां न्ह्याये ज्यूगु, सामान्य बाःछि छक्वः स्वःल्हवीगु नियम दयेकातःगु;
यागु लासाय् फेत्वी मज्यूगु नियम दयेकातःगु खः । एवं प्रकारं नियम
ग तःसां नं महाकच्चान स्थविरया शिष्य अवन्ति जनपदं वयाच्वंम्ह सोण
थःम्ह आचार्यपाखे बुद्धयात थथे प्रार्थना यानाच्वन - 'भन्ते अवन्ति धयागु
य भिक्षुपि माले हे थाकु उकिं उगु प्रान्तय् उपसम्पदा कर्म यायेत भिक्षुपिनिगु
। कम जूसां याये ज्यू धयागु अनुमति बिसें नियम दयेका बिज्यायेगु असल
। अवन्ति प्रान्तय् जमीन तसकं हे कडा व अरगचा यक्व दु । उकिं अनयात
त्वप्वीक छयंगु बला अप्व दुगु लाकां न्ह्याये ज्यू धयागु नियम दयेका
येगु बेस ज्वी । अवन्ति जनपदय् न्ह्याबलें स्वःल्हुइगु मनूतय् बानी दु ।
जिमित नं न्हियान्हिथं स्वःल्हवी ज्यू धयागु नियम दयेका बिज्याहुं । मेमेथाय्
त सुकू छयलेगुया सत्ता अवन्ति प्रान्तय् च्वंपिनि छयंगु छयला च्वनीगु ।
जिमित नं छयंगयायु लासाय् फेत्वी ज्यू धयागु अनुमति बियाबिज्याहुं ।'

थ्व हे मागया अनुसारं गौतम् बुद्ध भिक्षुपि मुंका न्हापां दयेकातःगु
नीति अवन्ति देशयात जक मखु, मध्य देश पिने न्ह्यागु देशयात नं
रण रूप नियम बदलय् यानाबिज्यात । अबलय्निसें मध्य देश पिने विनयधर
रहित न्याम्ह भिक्षु उपसम्पदा कर्म यायेगु नं, छयंगु बला अप्व दुगु लाकां

पाचित्तियपालि (गणभोजन सिक्खापद)

न्त्यायेगु नं, न्त्याबले म्वल्हुइगु नं, अले फेत्वीत छ्यंगुयागु लासा छ्यलेगु शुरू जूगु जुल ।*

आहार पानया बारे दयेकातःगु गुलिं नियम अकाल परे ज्वीबलय् भिक्षुपिनि सुविधाया लागि परिवर्तन यानातःगु खं महावग्गपालिया भेसज्जक्खन्धय् बांलाक धयातःगु दु । विहारय् दुने खाद्यवर्ग तयेगु, विहारय् दुने थम्हं हे जा थ्वीगु आदि मज्जू धयागु बुद्धं भिक्षुपिन्त नियम दयेकाबिज्याःगु खः । तर राजगृहसं छक्कः दुर्भिक्ष (अकाल) जू बलय् वसपोलं दयेकाबिज्याःगु नियम हीका बीमाल । थ्व अकाल जूबलय् मनूतसें भिक्षुपिन्त जाकि, घ्योः-चिकं, चि आदि खाद्यवर्ग तयेमज्जूगु जुया भिक्षुपिसं पिने अथे तया तल । छुं व भौ आदि जन्तुतसें व नये मखंपि मनूतसें खुयायंका हैरान यात । थ्व खं बुद्धं सीका बिज्यायेवं आश्रम आदि आवासया दुने हे खाद्यवर्ग तये ज्यू धयागु नियम दयेकाबिज्यात । अयंनं जा दुने थ्वीमज्जूगु जुया पिने हे थुयानल । पिने च्वनाः नयेमाःगुलिं नयेमखंपि फोगितसें यानाः नयागु चित्त सुख मन्त । थ्व नं भगवान् बुद्धं सीका दुने हे जा थ्वीज्यू धयागु अनुमति बिया नियम दयेकाबिज्यात । अयंनं जाथ्वीपिन्सं भिक्षुपिन्त छकूचा जक भोजन बीगु थःपिसं अप्व नइगु, थया नं तइगु । थ्व खं नं सिया तथागतं भिक्षुपिसं हे जा थुया नये ज्यू धैगु नियम दयेका अनुमति बियाबिज्यात । थथे हे मेमेगु नियमनीति अकाल जूबलय् व थाय् बदलय् जूबलय् परिवर्तन यानाबिज्यात ।

थथे आर्थिक वा सामाजिक परिवर्तन अनुसारं जीवन परिवर्तन यानायंकेमाःगु जुया अवस्था व युगयात त्वयेक विनयनीति हीकेमाःगु खं विनयपिटक ब्बनास्वयेबलय् बांलाक स्पष्ट जू ।

* महावग्ग-चम्मक्खन्ध

बौद्ध समाजय् नारीया स्थान

भगवान् बुद्धया देनमध्ये छगू थ्व न खः कि मिसातय्त नं मिजं न बौद्ध समाजय् थाय् बियातःगु । बुद्धधर्म याना नारी समाजय् महान वर्तन जूगु छगू उल्लेखनीय (न्ह्यथनेबहःगु) जक मखु प्रशंसनीय नं खः । खँ थ्वीका कायेत भीसं बुद्धकालीन न्हापा व लिपा कष्टर ब्राह्मणवादयात याया जूपिसं च्वयातःगु हिन्दू ग्रन्थत ब्वनास्वयेबलय् मिसाया व्यक्तिगत जीवन गसया लागी गुलित बाधा ब्यूगु दु धैगु बांलाक सीके फु । थौं नं समाजय् ाहारिक हे नारी समाजयात क्वह्यंका शोषण यानाच्चंगु बांलाक खनेदनि । त्तसें साब मानेयानातःगु मनुस्मृतिस मिसातय्त मान्यता बीमाः धकाः धयातःसां , जन्मनिसें मरणतक माँ-बौ व थः भातया क्वय् च्वनेमाः, वथेन्तुं गुबलय् नं ायात स्वतन्त्र च्वने बीमज्यू धयागु नं उकीसं धयातःगु दु । थज्याःगु विचार क नं हिन्दू भक्ततय् बिचय् क्वातुक दुथ्यानाच्चंगु उमिगु सामाजिक ब्यवहार दयाच्चंगु दु । उकिं हे बुद्धकालीन भारतय् बुद्धधर्मया प्रभाव अप्वः दुथाय् तसें सामाजिक क्षेत्रय् स्वतन्त्रपूर्वकं जीविका यानाच्चंगु दु धयागु प्रमाण । दु । पालित्रिपिटक हे थुकिया साक्षी खः ।

बौद्ध-परिषद्-भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक-उपासिका धकाः स्त्री-पुरुषयात

समान थाय् बियातःगु दु । निर्वाण साक्षात्कार केवल मिजंतसें जक यानाकायेफु धयागु मखु, मिसातसें न निर्वाण साक्षात्कार याना कयाच्वंगु दु । केवल मिजंत जक हे बुद्धिवान, उमिके हे जक कार्यकुशलता दु धयागु खँ मखु मिसातय्के न बुद्धि दु । बुद्धकालीन सच्चा, लाला, पटाचारा, अवटकाया, कुण्डलकेसी आदि थुपि सुप्रसिद्ध शास्त्रार्थ याइपि, मेपिनाप ला छु सारिपुत्र भन्तेनाप हे ला वाद यात धयागु प्रमाण दु । क्वय् च्वंगु गाथा ला मिसात न श्रेष्ठ धयागु प्रमाणित यानाच्वं ।

न सो सब्बेसु ठानेसु पुरिसो होति पण्डितो ।

इत्थीपि पण्डितो होति तत्थ तत्थ विचक्खणा ॥

अर्थात् सकभन मिजंत जक पण्डित व विद्वान ज्जीमखु गनं गनं मिसात नं पाण्डित्यपूर्ण जू ।

थथे विद्वानपि मिसात दःसां नं, समान थाय् बियातःसा नं भिक्षुणी जूसा नं बुद्धं छाया मिसातयत् भिक्षुणी यायेत । न्हापां अस्वीकार याःगु व भिक्षुणीशासन छाया परिहान जूगु धयागु छगू विचारणीय खँ खः । भिक्षुणीशासन याकनं अन्त जूगु धाःसा गुलिसिनं विचार मयासे थथे नं लिसः बीयः कि थ्व जा बुद्धं हे बांलाक प्रकट रूपं धयातःगु दु धकाः । तर थथे लिसं बीगु अनुचित व मत्वः थें च्वं । थुकी बिचाः यायेबहःगु खँ निगू दु । छगू भिक्षुणीपिसं अनुगमन यायेमाःगु थाकुगु विनयनीति खः । मेगु खं खः कि भिक्षुणीशासनसम्बन्धी संविधान ।

भिक्षुणीतयगु लागी दयेकातःगु आपालं विनयनीतिपाखें ला भिक्षुपिन्त स्वया क्वय्लाकाः नं पाकातःगु दु, यद्यपि बुद्धं थःगु संघय् मिसातयत् थाय् ब्यूगु दु नापं मिजं भिक्षु समान भिक्षुणीनं ज्वीफु । अएनं वास्तवय् बौद्ध सम्प्रदायया मूल तत्त्व मिसातयत् मिजंतनाप तापाका च्वनेगु हे खः थें च्वं; छाया कि बुद्धधर्मय् त्याग व वैराग्यया स्थान मुख्य खः, भोगया मखु । खतु तथागतं मिसातयत् गुबले नं निन्दा यानाबिमज्याः बरू बरोबर थ्व सल्लाह बियाबिज्याइ कि मनूत मिसातयगु जालं बचे जुयाच्वनेमाः । सम्भव दुसा मिसातनापं तापाना च्वनेगु बेश । मिसा तयगु बारे छक्वः बुद्धं थः प्रमुख शिष्य आनन्दयात धयाबिज्याःगु दु -

आनन्दं प्रश्न यात - “भन्ते !, मिसातयगु बारे गथे ब्यवहार यायेगु?”

बुद्ध- “आनन्द ! उमिपाखे मस्वयेगु ज्यू ।”

आनन्द- “यदि उमित स्वयेमाल धाःसा छु यायेगु?”

बुद्ध- आनन्द ! खूब होश तथा ज्वीमाः । यद्यपि बुद्धं तथे आज्ञा जुयाबिज्याःसां तबि साधारण थः गृहस्थ अनुयायीतय् लागी थथे उपदेश बियाबिज्याःगु दु कि “भरिया परमा सखा” थः पत्नि मिसा हे थःन्ह परम पासा समभ्ने ज्वीमाः । मिसाया प्रति विश्वास नं तये फयेकेमाः धकाः संयुक्तनिकायस उल्लेख जुयाच्चंगु दु । उल्लिजक मखु साधारण भक्तजनतय् लागी थ्व नं उपदेश बियाबिज्याःगु दु- माबौया सेवा, कलाः, काय्-न्ह्यायुपिनाप शान्तिपूर्ण सहवास व उद्योग हे दकसिबे तःधंगु आशीर्वाद खः । थथे बिचाःयाना स्वयेबलय् भिक्षुणी छन्ह भिक्षुपाखे तापानाच्चनेमाःगु धार्मिक परमार्थ अनुसार मखु, आचार बिचार व व्यवहार अनुसार खः । भिक्षु व भिक्षुणीया बिचय् कडा नक्सा ब्रह्मचर्याव्रत पालन यायेगु अभिलाषा दुगुलिं उपि निथ्वः नं शुरू निसै अलग अलग बास याइगु, वथेन्तु भिक्षुणीतयत् भिक्षुपिन्त स्वयानं विनय-नीति कडा नक्सा दयकातःगु दु । थुकिं कामया पाखे मिसात भचा कमजोर खने दु धयागु विचाः याये थाय् दु । खजा ब्रह्मचर्यापाखे वा पञ्चकामया पाखे स्वःसा स्त्री-पुरुष निथ्व नं तापाक च्वनेमाः । ब्रह्मचर्य हिन्दू-बौद्ध निगुलिं शिष्टाचारय् उच्चरूप वर्णन यानातःगु दु । स्त्री-पुरुष संयोग अलग जुयाच्चनेगु, ब्रह्म विहारयुक्त जुयाच्चनेगु, पञ्चकाम वासनां तापना च्वनेगु आदि ब्रह्मचर्याया अर्थ खः । थन स्त्री-पुरुष संयोग मैथुन नामं प्रसिद्ध जू । व साधारणतः ग्राम्य धर्म धाई अर्थात् अशिक्षित गामातयगु ज्या धयागु त्रिपिटकय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । उकिं उगु ज्यां अलग्ग जुया पवित्ररूप ब्रह्मचर्या रक्षा यायेत भिक्षु ज्वीमाः धयागु दीघनिकाया “शुभ सूत्रय्” धयातःगु दु । अथे धकाः मैथुन वा स्त्री-पुरुष संयोग अलग जुयाच्चनेत भिक्षु-भिक्षुणी मजूपिसं फइमखु धइगु खँ मखु । अएनं तत्काल व्यवस्था अनुसार भिक्षु-भिक्षुणी ज्वीवं भमचा स्थिरं ब्रह्मचर्या पुरे ज्वीगु सम्भव अप्वः दया भिक्षु-भिक्षुणी ज्वीमा धयातःगु खः । बुद्धं धयाबिज्याःगु दु- “नाहं भिक्खवे अञ्जं एक रूपम्मि, सहम्मि, गन्धम्मि, रसम्मि, फस्सपि समनुपस्सामि यं एवं पुरिसस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं भिक्खवे इत्थि रूपं, इत्थिसद्दं, इत्थिगन्धं, इत्थिरसं, इत्थिफोट्ठब्बो”* अर्थात् संसारय् थज्यागु रूप, शब्द, गन्ध, रस व स्पर्श मखना गुकिं न्ह्याबले मिजं तयगु चित्तयात आकर्षित यानाच्चन, गुगुकि स्त्री रूप, स्त्री शब्द, स्त्री गन्ध, स्त्री रस, स्त्री स्पर्श । केवल मिजंया चित्त सालाकाइगु मिसाया रूप, शब्द, गन्ध, रस, स्पर्श जक मखु अथे हे मिसाया चित्त साला काइगु मिजंया

* अगुत्तरनिकाय

रूप, शब्द आदि नं खः धकाः तथागतं आज्ञा जुयाबिज्याःगु दु ।

“नाहं भिक्खवे अञ्जं एक रूपमिपि समनुपस्सामि यं एवं इत्थिया चित्तं परियादाय तिट्ठति यथयिदं भिक्खवे पुरिसरूपं.....।

ब्रह्मचर्याया अर्थं बालाकं ध्वीका कायेफइगु हे पञ्चकाम गुणानुसारं खः। धात्थे ब्रह्मचर्या धयागु ला रूप, शब्द, गन्ध रस व स्पर्शा धयागु न्यागु प्रकारया क्लेश कामं तापाका च्वनेगु खः । मिजं नं मिसाया रूपपाखे, मिसां मिजंया रूपपाखे प्रेमाशक्तिं स्वये मज्जू; छाया धाःसा च्वय उल्लेख जूकथं स्त्री-पुरुष रूप आदियात प्रधान थाय बियातःगु हे संसारय मेगु रूप स्वया नं मिसा-मिजंया रूप उमिगु चित्त आकर्षित चीज जूगुया निति खः ।

थुगु कारण दया जक बुद्धं छकलं मिसा तयत् भिक्षुणी ज्वीगु अनुमति बीत इच्छा मयागु खः । चूलवग्ग पालिस भिक्खुणिक्खन्धय खने दुगु कथा थथे खः -

छन्हु कपिलवस्तु नगरय महाप्रजापति गौतमी मिसातयत् नं प्रव्रजित (भिक्षुणी) ज्वीगु समानाधिकार प्राप्त ज्वीमाः धकाः बुद्धयाके प्रार्थना यात । तर वसपोलं अनुमति बियाबिमज्जाः । अले गौतमी निक्कः स्वक्कः तक प्रार्थना यात नं आज्ञा काये मफु । अले गौतमी निराश जुया ख्वख्वं वनाच्वन । आनन्द स्थविरं खनाः गौतमीयाके न्यन- छाया छु जुल? खं न्यने धुनवं गौतमीयात पलख पीकाः भगवान् बुद्ध-याथाय वनाः प्रजापति गौतमीया शोक व दुःखया खं फुकं कन । मिसातयत् नं प्रव्रज्या बीगु अनुमति बियाबिज्याहुं धकाः याचना यात । बुद्धं स्वक्कतकं अस्वीकार यानाबिज्यात । अले आनन्द भन्ते नं मेखतं हे तर्क यानाः- भन्ते छु मिसातयसं तथागतया शासनय प्रव्रजित जुयाः मार्गफल वा निर्वाण प्राप्त यानाकाये मफइला?

“आनन्द ! मिसातसे नं तथागतया संघय दुहाँवया प्रव्रजित जुया मार्गफल आदि प्राप्त यानाकायेफु ।”

“अथे जूसा छलपोलयात पालनपोषण यानातःम्ह महाप्रजापति गौतमीयात प्रव्रजित ज्वीत अनुमति बियाबिज्याहुं ।”

“अथे जूसा तथागतया शासनय प्रव्रज्या व उपसम्पदा लाभ यानाकायेत गौतमी गरुधर्म (तधंगु शर्ता) च्यागु स्वीकार यायेमाः अले जक संघय दुध्याइ ।”

* चूलवग्ग, अंगुत्तरनिकाय

गौतमी व च्यागू गरुधर्म शिरोपर याःगुलिं प्रव्रज्या वा उपसम्पदा प्राप्त
 काल । अयं मिसात नं प्रव्रजित जूगुलिं बुद्धधर्म गुलि त्वीमाःगु खः वया
 जक सिबे टिके ज्वीमखु धयागु बुद्धया विचार खः । अथे छाया जूगु धाःसा
 कालीन मिसात अशिक्षित जक मखु दुर्बल जाति नं जुयाच्चन । शिक्षिततयगु
 य नाप मिसातयगु बारे मखुगु दृष्टि वा गलत धारणा दयाच्चंगु जुयाच्चन ।
 नं दनि । अपनं बुद्ध मिसातयत समानाधिकार स्वतन्त्रता बियाबिज्याःगु थ्व
 नगु क्रान्तिकारी कदम जक मखु प्रशंसनीय व सराहनीय जू । अनुकरणीय ला
 श्यक हे धया अप्व खँ ज्वीमखु । उकिं थ्व छगू धार्मिकपाखे नं ऐतिहासिक
 न्त्रता धकाः भीसं भाःपी फु ।

बुद्धधर्मय गनं पति पत्निया बारे व उमिगु व्यवहारया लागी यक्वं नियम
 नेयम दयेकातःगु दु, चर्चा यानातःगु दु, तर अन गनं नं थथे धयातःगु मदु
 कलाः नं भातया हे जक आज्ञा पालन यायेमाः । बरू पतिया लागी अवश्य
 श बियातःगु दु कि मिजंतसे थः कलाया विश्वासपात्र ज्वीमाः, थः जहानया
 र यायेमाः नाप यथाशक्ति व यथोचित वस्त्राभूषण (तिसा-वसः) बीमाः ।
 त्या लागी पतिव्रत धर्मया पालन यायेगु व ब्यर्थ खर्च मयायेगु शिक्षा बियातःगु
 मिसातयत थ्व नं धयातःगु दु कि उमिसं थःगु घरेलु कार्यय् । (छँया ज्याय)
 न्दारी, बुद्धिमत्ता व उद्योगशीलता क्यने माः । आलसी व मिचाहा जुयाच्चने
 रू ।

छन्हुया खँ खः कोसल जुजु गौतम बुद्धयाथाय उपदेश न्यना च्वंचन ।
 राजदरबार सिपाही छम्ह वया संदेश छगू ब्यूवल । कोसल जुजु संदेश
 स्वयेवं खाः खिउँसे तल । छ्यो क्वछुकल । गौतम बुद्ध कोसल जुजुया
 : खिउगु छाया धकाः न्यनाबिज्यात । कोसल जुजु खाउँसेच्वंगु सासः
 या धाल- भन्ते, महारानी मल्लिका देवीका म्हयाय् बुल धकाः संदेश
 । काय् बीगु आशा कयाच्चनागु, निराश जुया छ्यो क्वछुकागु खः । अले
 गत आज्ञा जुयाबिज्यात महाराज- गुलिं गुलिं मिसात मिजँत सिबे बुद्धिवान,
 स्वती माजु-ससःअबुया सेवायाइपि व प्रतिव्रता जू । उकिं बालाक पालन
 न यानादिसँ । उलिजक मखु थःगु देशया रक्षा यायेत शूरवीरपि काय्मस्त
 तातयगु पाखे जन्म जू । अथे भिपि मिसातय काय् मचातसे राज्य बालाक
 याना तः, अनुशासन याः ।*

“इत्थीपि हि एकच्चिया सेय्या पोसा जनाधिप
मेधाविनी सीलवती सस्सु देवा पतिब्बता
तस्सा यो जायति पोसो सूरु होति दिसम्पति
तादिसा सुभसिया पुत्तो रज्जम्पि अनुसासति ।

एवं प्रकारं सामाजिक उन्नतिया लागि माँ धाय्मापि नारी जगतयात उच्चस्थानय् तयाबिज्याःगु कारण परम्परानिसें चलेजुया वयाच्वंगु म्ह्याय् मचा व्बीगु अशुभ धयागु दुर्मत मदय्केत खः । म्ह्याय्मचा बुल कि माँ-बौया व समाजया नुगः कय्कुनीगु व छ्यो झ्यात्वीगु बानि सुधरे यायेत तथागत न्हूगु पलाः न्ह्याकाबिज्याःगु खः । म्ह्याय्मचा पंगलः थें धयागु बुद्धकालीन भारतय् जक मखु बुद्ध-जन्मभूमि नेपालय् नं दु, आःतक नं दनि । साम्यवाद न्हापाया चीनय् ला म्ह्याय् बुल धायेवं सुना नं मखंक मचा खुसी वाये यंकीगु । आः चीनय् मिसामिजं बराबर जुल ।

तथागतं मिसायात नं समाजय् समान थाय् बियाबिज्याःगुलिं मिसातय्त् गाक्कं स्वतन्त्रता प्राप्त जुल । काय् जक ज्वीमाः धकाः छःयाथाय् वनाः प्रार्थना याइगु सत्ता काय् जूसां म्ह्याय् जूसां सन्तान दयेमा धकाः प्रार्थना याइगु चलन दयावःगु खँ धम्मपदद्वय्कथास न्हयथनातःगु दु ।

बुद्धधर्म प्रचार यायेगुली मिसातसें गुगु त्याग व उद्योग याःगु खः व खनीबले आश्चर्य चकित जुयाच्वनेमाः । तथागतया परिनिर्वाण जुया निसः दँ लिपा सम्राट अशोकं बुद्धधर्म प्रचारया लागि तःधंगु ज्या यात । सम्राट अशोकं थः काय्-म्ह्याय् महेन्द्र व संघमित्रा लंकाय् छ्वया छगू संस्था स्थापना यात वथेन्तुं भिक्षुणी संघ छगू नं स्थापना यात ।

मार्ग प्रदर्शक गौतम् बुद्ध

थौया युग्य गौतम् बुद्ध व बुद्धधर्मया बारे गुलि चर्चा दु उलि न्हापा गुबले न मदु । तर विभिन्न दृष्टिकोणं जक चर्चा यानाच्चपि अप्वः दु । खजा आपाःसिया धापू अनुसारं ला गौतम् बुद्ध छम्ह शान्तिनायक खः, तर गुकथं शान्तिनायक जुल, मानव समाज शान्ति स्थापनाया लागि छु लँ क्यनाबिज्यात थुखेपाखे उस्त ध्यान सुयां मव धयां अप्वःगु खँ ज्वीमखु । केवल अवतारवादीतसे वसपोलयात छम्ह अवतारवादीया रूप्य खनाच्चन । वैरागीतसे वसपोल छम्ह वैरागीया रूप्य खनाच्चन । अहिंसावादीतसे वसपोल छम्ह अहिंसावादीया रूप्य खनाच्चन । प्रजातन्त्रवादीतसे वसपोल छम्ह प्रजातन्त्र प्रेमी भाःपियाच्चन । साम्यवादीतसे वसपोल छम्ह साम्यवादीया मूलश्रोतया रूप्य माने यानाच्चन ।

आः थन पाठकपिनि न्हयोने गौतम् बुद्धप्रति जिमिगु न दृष्टिकोण प्वकेत्यना । पालि त्रिपिटक अध्ययन यानायकेबले उपर्युक्त बुद्धया प्रति मनूतसे खनाच्चंगु विशेषता फुकं उपलब्ध जू । अवतारवाद छता जक उपलब्ध मजू । अवतार काः वनेगु बारे तथागतं गुबले न उपदेश बियाबिमज्याः । च्वय् थाहाँ वनेगु जक वसपोलं लँ क्यनाबिज्यात सिबे क्वय् कुहाँ वनेगु लँ क्यनाबिमज्याः । न्हयब्बायेगु जक वसपोलं लँ क्यनाबिज्यात सिबे लिज्याः वनेगु लँ क्यनाबिमज्याः- “मा निवत्त

बुद्धधर्म व अर्थजीति । १२५

अभिक्कम” थ्व वसपोलया उदार वाक्य व प्रगतिशील विचार खः । अतः जिमिसं वसपोल धात्थेयान्ह मार्ग प्रदर्शकया रूप्य खनाच्चना । व न आदर्शवादी मार्ग प्रदर्शकया रूप्य मखु क्रियाशील मार्ग प्रदर्शकया रूप्य हे खनाच्चना । थ्व खँ खः मखु सीकेत भीसं बुद्धकालीन समाजपाखे छक्वः लिफः स्वयेमाली ।

गौतम् बुद्ध थज्याःगु समयस जन्म जुल, गुबले कि समाज नातावाद भेद निपु लँय वना भ्रम्य लानाच्चंगु खः । जातिभेद दूषित जुयाः समाज संकीर्ण जुयाच्चंगु खः । अज्याःगु बखतय वसपोलं मध्यममार्गरूपी लँ क्यनाबिज्याःगु उबलेसिकं आः उकिया उपयोगिता व आवश्यकता खने दु । वसपोलया धर्म, युगधर्म खः । युगयात ल्वःगु, सकसितं ज्यूगु, सकलें व लँयवने फुगु लँ जूगुलिं वसपोलया धर्म युगधर्म खः । अले परिवर्तनया प्रश्न हे उठे मजू । समयानुसारं अथे हे परिवर्तन जुयावनीगु खः । उकियात अनित्य धाइ । “सब्बं अनिच्चं” थ्व छगू बुद्धया मूल सिद्धान्त खः अर्थात् फुकं परिवर्तनशील खः ।

बुद्धधर्म विसुद्धिमार्ग खः । विमुक्तिमार्ग खः । बुद्धधर्मया मूल हा सदाचार खः । अले बुद्धवाद सामाजिक क्रिया पद्धति खः । क्रियात्मक सदाचार मदइबले बुद्धधर्म नं मदु, गुम्ह व्यक्ति समाजं अलग जुयाच्चनी वयात बुद्धधर्म आवश्यक मदु । स्वतन्त्र वैज्ञानिक दृष्टिकोण विचाः यानास्वःबलय चाहे व्यक्तिगत ज्वीमा, चाहे सामाजिक जीवन ज्वीमा, सफल व सुखमय यायेत बुद्धधर्म उपयोगी जू । थुकिं छुं बाधा मदु । बरू बुद्धधर्म मेमेगु साम्प्रदायिक धर्मथेतुं भाःपिया विश्वासयात धाःसा मनुष्य जीवन अन्धकारय लाःवनी । जीवन दुःखमय ज्वीकाः च्वनेमाली । बौद्ध धाःपि भ्रम्य लानाः दुःखमय ज्वीकाच्चंपि नं मदुगु मखु ।

मेमेगु धर्मय ला थम्ह पाप यायेधुंका वा थःगु छुं इच्छा पुरेयायेत सुं देवीदेवता, द्यःया न्हयःने ल्हाः बित्ति याना प्रार्थना याइ कि जितः थज्या-थज्याःगु आपत परे जुल, थज्याःगु अपराध जिं यायेलात, जितः रक्षा यानाबिज्याहुँ । जिगु थुगु इच्छा छता पुरेयानाबिज्याहुँ धकाः प्रार्थना याइ । तर तथागतयाके थथे प्रार्थना याःवसां वसपोलं वरदान बियाबिज्याइमखु न आशीर्वाद हे । वसपोलया विचार अनुसारं थम्ह यानागु पापकर्मया फल थम्ह हे भोग यायेमाः ।

अत्तनाव कतं पापं-अत्तना सङ्किलिस्सति

अत्तनाव अकतं पापं-अत्तना व विसुज्झति

सुद्धी असुद्धि पच्चतं-नाञ्जो अञ्जं विसोधये *

* धम्मपद

अर्थात्- थम्हं यानागु पापं थःत तुं बुलुसेच्चकी; थम्हं यानागु पुण्यं थःततुं शुद्धं याइ । शुद्धं ज्वीगु व अशुद्धं ज्वीगु थः थम्हं हे, सुनां न सुयातं हे शुद्धं वा अशुद्धं यायेफुगु मखु । थः थःगु आचरणं हे जक जीवन सुखमयं व दुःखमयं ज्वीगु । जिं लँ क्यनेगु जक ज्या यायेफु गगु लँ सुखमयं वा दुःखमयं खः । जिं सुयागु दुःखं मुक्तिया जिम्मेदारी कायेमफु । जिं क्यनागु लँ वनेगु कोशिश याःसा हे जक जिगु शरणं वःगु ज्वी, जितः पूजा व मानेयाःगु ज्वी । ज्याय थःथःपिसं हे उत्साहं यायेमाः, तथागतं ला लँ जक क्यनीम्हं खः- “तुम्हे हि किच्चं आतप्पं अक्खातारो तथागता ।” थुकिं सीदु वसपोलं छम्हं विसुद्धं आचरणवादी खः, अथे प्रार्थना यानाः दुःखमुक्तं ज्वीमखु धयागु वसपोलया दृढं विश्वासं खः ।

खजा आपासिया भ्रमं व भ्रान्तिं जुयाच्चंगु दु किं बौद्धतसें नं बुद्धमूर्तिया न्हयःने ल्हाः बित्तिं यानाः प्रार्थना यानाच्चनं । वर्तमानं बौद्धं समाजया व्यवहारं व विश्वासं खनीबले थथे न्हयसः ब्वलनीगु स्वाभाविकं हे खः । तर बौद्धतसें प्रार्थना याःसां नं अबौद्धतसें प्रार्थना याइगु ढंगनापं गाक्कं पाः । थनं जिमिगु भनाइ स्थविरवादं (थेरवादं) या पूजा-पद्धतिं व प्रार्थनाया बारे जक खः न किं महायानया पूजाविधिनापं । छायं किं मे मेपि सम्प्रदायतसें नं गौतमं बुद्धयातं द्यः भाःपाः अवतारं सम्भे जुयाः पूजा पाठं यानाच्चंगु सिबे थेरवादीतसें थै बुद्धयातं मार्गप्रदर्शकं व गुरुं भाःपाः मखु । थेरवादीतसें बुद्धमूर्तिया न्हयःने प्रार्थना याःसां नं- “इमिना पुञ्जकम्मणे, इदम्मे पुञ्जं आसवक्खया बहं होतु” इत्यादि पाठं याइ । अर्थात् छुं दानं अथवा त्यागं यानाः उपदेशं न्यनाः पुण्यं सञ्चयं यानागुया प्रभावं जिगु आस्रवक्षयं ज्वीमाः, निर्वाणपदं लायेमाः धकाः जक प्रार्थना याःगु सिबे छुं पुण्यकार्यं मयासे, अथवा छुं पापकर्मं याना वनेखतं बुद्धमूर्तिया न्हयःने दनाः जितः पापं व दुःखमुक्तं यानाब्बु धकाः प्रार्थना मयाः । उदाहरणया लागिं छगूनिगु बुद्धकालीनं घटनां थनं प्रस्तुतं यायेत्यना ।

छगू समयसं गौतमं बुद्धं राजगृहस्थितं वेलुवनं विहारयं विहारं यानाबिज्याःगु खः । वक्कलिं भिक्षुं कुम्हाया छँयं म्हं मफयेका च्वच्चनं । अबले वसपोलयातं सेवां यानाच्चपिं भिक्षुपिन्तं सःता धयाबिज्यात- “आवुसो ! गनं भगवान् बुद्धं दु अनं वनाः जिगुपाखे वन्दना (नमस्कारं) यानाः धा किं वक्कलिं भिक्षुं साब हे म्हं मफयेका च्वच्चनं, भन्ते, कृपया छःपिं छक वक्कलिं भिक्षुं दुथायं बिज्याःसा तसकं उत्तमं ज्वी ।”

मेपिसं हवस् आवुसो धया वक्कलिया खँ तथागतया थाय् थ्यंकाबिल ।
सर्वज्ञ बुद्ध उमिगु प्रार्थना स्वीकार यानाः, पात्रचीवर ज्वनाः वक्कलि भिक्षुया
थाय् बिज्यात ।

आयुष्मान् वक्कलिं तापाकनिसें तथागत बिज्यानाच्चंगु खनाः आसन ठीक
यायेत सन । अले भगवान् बुद्धं वक्कलियात धया बिज्यात, 'वक्कलि सुंक् च्चं
लासा ठीक यायेमाःगु मद्दु । लासा लाइतःगु मेगु दहे दु, जि अन हे फेतुये ।'
शास्ता लायातःगु लासाय् फेतुनाबिज्यात । अले न्यनाबिज्यात- 'वक्कलि ल्वय्
गथे च्वन, आराम दु मखुला?

'भन्ते, जिगु स्वास्थ्य ठीक मजू, सास्ति जुयाच्च्वन, ल्वय् भं भं चर्को
जुयावइच्च्वंगु खने दु ।'

'वक्कलि छन्त छुं शंका व पश्चात्ताप ला मजू?'

'भन्ते, जितः छुं हे शंका व पश्चात्ताप मजू ।'

छु छं शीलपालन वा आचरण भिका मयंकागु बारे छुं हे शंका मजूला?

'भन्ते, थुगु बारे छप्ति हे शंका व पश्चात्ताप मद्दु ।'

'अथे जूसां नं वक्कलि छंगु मनय् छगू चिन्ता व पश्चात्ताप दुथे च्चं ।'

'भन्ते, यक्व हे दत छलपोलया ख्वाः स्वये आपुलु जुयाच्च्वंगु तर जिके
थुलि शक्ति मद्दु कि छलपोलयाथाय् तक नं वये मफु । थ्व हे जक जितः
अपसोच व दुःख दु ।'

अरे वक्कलि, थ्व ध्वग्गीगु मलमूत्रं भरे जुयाच्च्वंगु शरीर स्वयां छन्त
छु फाइदा? जिगु ख्वाः स्वयाच्च्वना छन्त शान्ति ज्वीमखु । सुनां जिगु धर्मयात
खनी वं हे जितः खंगु ज्वी । गुम्हेसिनं जितः खनी वं अवश्य हे आचरण नं
भिका यकी- "यो धम्मं पस्सति सो मं पस्सति"*

भगवान् बुद्ध जीवित दुबलय् हे वक्कलिथेन्तुं सिद्धान्तं बांलाक मथ्वीकुसे,
मसीकुसे भिक्षु जुया यःयःथे सनाः उपदेश बियाजुगुलिं न्हापायापि आपालं मनुतसें
थथे बिचाः याइ आपासिनं अथे हे थौं नं धयाच्च्वंगु दु- बुद्ध ला साब आदर्शवादी
व क्रियावादी खः वसपोलया शिष्य भिक्षुपि धाःसा सुथां मला; ताले मलाः गथे?

छन्दु राजगृहस सुं ब्रह्मुतयसं थथे बुद्धयाके न्यन- भन्ते ! छलपोलया

* संयुक्तनिकाय

शेष्यपिसं छपिनि अनुशरण याः ला? अर्थात् छपिसं धाःथे जू ला?

बुद्ध- गुलिं जूगुलिं मजू ?

ब्रह्मु- अथे छायले?

बुद्ध- छिमिके सुनां न राजगृह वनेगु लँ न्य वःला?

ब्रह्मु- न्य भन्ते ।

बुद्ध- उपिं फुकं राजगृह वंला?

ब्रह्मु- गुलिं वं गुलिं मव ।

बुद्ध- अथे छायले ?

ब्रह्मु- व ला जिगु दोष मखु । लँ क्यनेगु जिगु ज्या खः । वनेगु, मवनेगु वा लँ द्वंकेगु पथिकया ल्हाती खः ।

बुद्ध- अथे हे जिगु ज्या नं लँ क्यनेगु जक खः जिं सुयातं पनातये मफु वा लपु ज्वनाः चिनातये मफु, सुयागु मुक्तिया जिम्मेवारी जिं मकया । ज्या यायेत ला थः थःपिसं हे उत्साह यायेमाः तथागत ला मार्ग-प्रदर्शक जक खः ।

न परेसं विलोमानि न परेसं कताकतं

अत्तनोव अवेक्खेय्यो कतानि अकतानि च ।*

अर्थात् करपिसं छु याः मयाः धकाः दोष मालाज्वी न्हयः थःगु दोष मदय्केगु भि ।

Dhamma Digital

* धम्मपद

अपराध छाया द्यावल ?

अंग्ज-सूत्रया धापू अनुसारं आदिकालीन समाजय् स्त्री-पुरुष छु भेदभाव मदु, केवल सत्त्वया नाम जक व्यवहार जुयाच्वंगु खः । पृथ्वील्य अथे हे रस दुगु खाद्य पदार्थ क्रमशः लोप जुल । अनलिपा मधुर धान्यवर्ग बुयावल । व नसेलि मनूतयगु शरीर कोमल मजूसे छानावल । विविध रंग न दयावल । अनलिपा मधुर धान्यवर्ग न अन्तरधान जुल - - - । अन लिपा लतावर्ग (फसिच्वथे जाःगु) दयावल । अनलिपा जाकि दया वल । फुकसिनं न्हियान्हिथ थःत गाछि जक कया हइगुया पलेसा अलछी व लोभी जुया छम्हसिनं निन्हु स्वन्दुया लागी छकल प्वःचिना हल । व खनेव मेम्हसिनं न स्वन्दुया लागी जाकि गाक्क कयाहल । अले मेपिसं न्हेन्हु च्यान्दुया लागी गाक्क जाकि कया हयेगु थाले यात । अथे जुजु लच्छियात गाक्क कया हयेगु चलन जुयावल । थथे मनूतयके लोभ व अलछी दया वःलिसे जाकिया पलेसा ख्वला दुगु वा जुयावल । अन लिपा वा लये धुथाय हानं वामा चुलि म्हवया वल । अनलिपा म्हति म्हति जिगु थुलि, जिगु थुलि धका बुं इना कया चिं तयेगु चलन जुयावल । बःलापिसं जक अधिकार जमे यात । बःमलापिन्त छति मदु । अले सामूहिक जुयाच्वंगु बुं व क्यब फुकसिगु मंकाः मजूसे व्यक्तिगत (याकःचिगु) जुल । मंकाःया पलेसाय

याकःयाकः चिगु जूवल? न्हापा मदुपि खुं व ठगत दयावल । अले मे मेगु अपराध दयावःगु खँ अगज्ज सूत्रय् थथे न्हयथनातःगु दु -

‘छुं मदुम्ह छम्हसिनं गनं वना जाकि खुया हल । मेपिसं वयात छक्वः निक्वः न्वात, ज्या यानाः नं धाल, तर स्वक्वःगुलिं मनूतसें वयात खुया काइम्ह धकाः निन्दा याना दाल, कसाः यात गुलिसिनं ल्वँतं कयेकल, गुलिसिनं कथि दाल । अबलेनिसे खँ ज्या धयागु निन्दनीय व दण्ड बी बहःगु ज्या खः, नीचगु ज्या खः धायेगु चलन जुयावल ।’

धनोपायन-मार्ग (धन कमाय् यायेगु लँ) व्यक्तिगत (याकःचिगु) जूगुलिं खँज्या, फटाहा, डाँका आदि अपराध ज्या दयावःगु खँ अगज्ज-सूत्रय्* बाँलाक न्हयथनातःगु दु ।

* दीघनिकाय

बुद्धया अन्तिम उपदेश

महामानव बुद्धया अन्तिम उपदेशया बारे दीघनिकायया महापरिनिर्वाण सूत्रय् बाँलाक अकित जुयाच्चंगु दु । थ्व पालि त्रिपिटकया सर्वाधिक प्रामाणिक एवं महत्त्वपूर्ण सूत्र खः । थ्व हे छगू थजाःगु सूत्र खः गुगु कि बुद्धया अन्तिम जीवन-दर्शन दुथ्यानाच्चंगु दु । थ्व हे सूत्रया आधारय् संक्षिप्त बुद्धया अन्तिम उपदेश उल्लेख यायेत्यना ।

तथागत अबलय् राजगृहस्थित गृधकूट पर्वतय् विहार यानाबिज्यानाच्चंगु खः । मगधया जुजु अजातशत्रुया महामन्त्री वर्षकार ब्राह्मण वया बुद्धयात नमस्कार यानाः धाल- भन्ते । मगध नरेश अजातशत्रुया वज्जि गणतन्त्र दयेका वनेगु मती तयाच्चन । वय्कःया इच्छा दु वैशालीपिन्त हाशनाश याये मास्ते वः । वय्कलं जितः थुगु बारे छपिनि छु विचार खः व सीका वा धकाः थन छ्वयाहल । छलपोलया विचार छु?

तथागत थःगु विचार प्रकट यासे धयाबिज्यात - लिच्छवीतसे गुबलेतक सत्त अपरिहानीयधम्म (न्हेंगू अविनाशी धर्म) पालन याइ अन्थायूतक अमित सुनानं स्यंके फइमखु, उपिनाप त्वानाः त्याके फइमखु; अर्थात् एकता उत्थान अले भेदं पतन ज्वी । थ्व खँ न्यनेव वर्षकार ब्रह्ममुनं थ्वीका काल कि लिच्छवीत

उन्नति जूगु एकता व नैतिकतां खनी । उमिगु एकता भंग मज्जतले यात ल्वानाः । आक्रमण याः वनां सफल ज्वीमखु धयागु खँ वर्षकार ब्रह्मुनं अजातशत्रुया हायपनय् स्वां पुल ।

तप्त अपरिहानिय धर्म छु ?

- [१] बरोबर सकलें मुनाः सामूहिक निर्णय यायेगु ।
- [२] निर्णय अनुसार सकलें मिलेजुया कर्तव्य पालन यायेगु ।
- [३] नियम व ऐन पालन यायेगु (अनुशासन प्रिय ज्वीगु)
- [४] करपिनि म्ह्याय्मस्त जबरजस्तिं महयेगु ।
- [५] आदरणीय बुन्हा बुन्हीतयगु सम्मान यायेगु ।
- [६] राष्ट्रीय पूज्यस्थान रक्षा यायेगु ।
- [७] सत्पुरुष अतिथि सत्कार यायेगु ।

लिच्छवीतसें च्वय्चंगु नियम बाँलाक पालन यानाच्वन । फुकसियां छगू विचार । सकलें छथ्वः । सकसियां छता रङ्गया वसः । तर भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण जुया स्वदँलिपा विस्तारवादी अजातशत्रुं थःम्ह महामन्त्रीया कुचक्रय् च्वनाः शस्त्रबलं मखु लिच्छवीतय्गु एकता भंग यानाः, थः थः ल्वाकाः वैशाली गणराज्य स्यकाः त्याका काल ।

तथागत वैशाली वेलुवनया गामय् वर्षावास च्वनाबिज्याबलय् रोगग्रस्त जुल । ल्वय् बढेजुजु मरणान्तक पीडा जुल । अले वसपोलं बिचाःयात- 'भिक्षु संघयात सूचना मब्यूसे थ्व जीवन-मत अर्थे सिका छ्वेगु बाँलाइमखु ।' सम्यक सम्बुद्धया मनोबलं अबले रोग शान्त जुल । अले आनन्द भन्ते नं धाल- भन्ते । छलपोल याकनं निरोगी जूगु खनाः जिगु मन याउँसेच्वन । मखुसा जिगु मिखां छुं हे मखने धुकूगु खः । धर्म ला छु पूर्व-पश्चिम हे नं छुटे याये मफय् धुकूगु । तर भिक्षुसंघयात छुं सन्देश बियाबिमज्यासे तथागत परिनिर्वाण जुयाबिज्याइ मखु थुलि ला आशा दुगु हे खः ।'

आनन्द ! आः संघं जिके हानं छु आशा यानाच्वन? धर्मयागु उपदेश यायेगु खः, व ला जिं माक्व याये हे धुन । छुं रहस्यगु खँ त्वःपुयातयागु मदु । गुरु मुष्टि मदु । आः हानं भिक्षुसंघया जिके छु काये मास्ति वः? छु आशा यानाच्वन । आनन्द ! भिक्षुसंघपिमध्ये उपि हे चिन्तित ज्वी गुम्हसिके थ्व धारणा दइ कि भिक्षुसंघ जिगु खः, जि संघया मालिक खः । आनन्द, जितः ला म्हगसे

न थथे मती मलू, अले हानं जि सुया निति चिन्तित ज्वी ?- “किम्पानानन्द भिक्खुसंघो मयि पच्चासिंसति ? देसितो आनन्द, मया धम्मो अनन्तरं अबाहिरं कत्वा । नत्थानन्द, तथागतस्स धम्मेषु, आचरिया मुं । यस्स नून आनन्द, एवमस्स अहं भिक्खुसंघं परिहरिस्सामीति वा ममुद्देसिको भिक्खु संघोति वा सो नून आनन्द, भिक्खुसंघं आरब्भ किञ्चिदेव उदाहरेरय । तथागतस्स खो आनन्द, न एवं होति अहं भिक्खु संघं परिहरिस्सामीति वा ममुद्देसिको भिक्खु संघोबिवा ।”

आनन्द ! आः थ्व शरीर जीर्ण जुल । चय्दँ क्यने धुकल । पुलांगु गाडा थे अय् थय् यानाः चिनाः न्हयाकाच्चना । समाधि अवस्थाय् जक हे जि पूर्ण सुखं च्वच्चना । आनन्द ! थःगु तुती थःम्हं चू, थःत थःहे प्रकाश जू । करपिनि भरोसाय् च्वनेमते । धर्म छिमि पथप्रदर्शक खः । धर्मया अनुसरण या “अत्तदीपा विहरथ, अत्तसरणा, अनञ्ज सरणा । धम्मदीपा, धम्म सरणा अनञ्ज सरणा ।”

तथागतया अन्तिम यात्रा सिधइन । कुशीनगर थ्यन । हिरण्यवती नदीया उखे मल्ल शाल बनय् थ्यन । अन निमा शाल सिमाया बिचय् खाता तया लासा लात । उत्तरपाखे छ्यो, दक्षिणपाखे तुति याना जःपाखे फिलिं च्वना बिज्याबले वसपोलं वहे खँ कन गुगु २५०० दँ लिपा भीसं मिखां खनाच्चना । भगवान् बुद्ध परिनिर्वाणं लिपा श्रद्धालुतय् लागी प्यंगू दर्शनीय संवेग ज्वीगु स्थान दइ । “चत्तारिमानि आनन्द ! सद्धम्मस्स कुलपुत्तस्स दस्सनीयानि संवेजनीयानि ठानानि कतमानि चत्तारि ?

- [१] इध तथागतो जातो ति आनन्द ।
- [२] इध तथागतेन अनुत्तरं सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ।
- [३] इध तथागतेन अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तितं ।
- [४] तथागतो अनुपादिसेसात् निब्बान धातुया परिनिब्बुतोति ।

अर्थात्

- [१] लुम्बिनी = थन तथागत जन्म जुयाबिज्याःगु खः ।
- [२] बुद्धगया = थन तथागतं बोधिज्ञान लाःगु खः ।
- [३] सारनाथ = थन तथागतं सर्वश्रेष्ठ धर्मचक्र चाःहिकूगु खः ।
- [४] कुशीनगर = थन तथागत महापरिनिर्वाण जुयाबिज्यागु खः ।

तथागत परिनिर्वाण ज्वीगु खनाः आनन्द भन्ते न न्यन- भन्ते, तथागत प्रति जिमिसं छु याये माली?

आनन्द, तथागतया मृत-देहया निति छिमिसं छुं यायेमाःगु मद्दु, छिमिसं पूजाया बारे वास्ता हे तये मते । छिमिगु निति सत्य मालेगु व कर्तव्य पालन याना च्वनेगु खः । तथागतया शरीरय् गुकथं छु यायेमाली फुक याइपि गृहस्थपि दु ।

“कथं मयं भन्ते, तथागतस्स सरिरे पटिपज्जामाति ?

“अव्यावटा तुम्हे आनन्द होथ तथागतस्स सरिरे पूजाय ।

इद्धतुम्हे आनन्द ! सदत्थे अनुयुञ्जथ, सदत्थे अप्पमत्ता आतापिनो पहितत्ता विहरथ । सन्तानन्द ! खत्तिय पण्डितापि तथागते अभिप्पसन्ना ते तथागतस्स सरिरे पूजं करिस्सत्ति ।”

आनन्दं थःत सम्भाले याये मफुत । अले विहारया छक्कु कुंचाय् दनाः ख्वयाच्चन । हाय् ! जि आतकं निर्मल-चित्त जुया अर्हत्पद प्राप्त यानाकाये मफुनि, जिम्ह पथ-प्रदर्शक (लँया मत जः) सिनावनी न । गुरु मद्दइन ।

तथागतं भिक्षुपिके न्यन- “आनन्द गन?”

“भन्ते, आनन्द उखे दनाः ख्वयाच्चन ।”

“हँ वना तथागतं सःताच्चन धा ।”

आनन्द वल । तथागतं धयाबिज्यात- “आनन्द, थ्व शोक छाय्? छु जि न्हापा हे थ्व धया मतया ला, फुक प्रिय वस्तु नाश ज्वी, यःपिनापं बायेमालीगु अवश्य खः । छु यःपिनापं बायाच्चने मालीमखु धयागु ज्वी फइला? यदि फइ धयागु खःसा हानं छाय् ख्वयेगु? आनन्द छं ताःकाल तकं मन, कर्म व वचनं तथागत सेवा यानाः आपालं पुण्य संचय यायेधुंकल । आः आनन्द, छं थजाःगु प्रयत्न या गुकिं याकनं हे राग, द्वेष व मोहरूपी पाशं मुक्त ज्वी ।

सुभद्र परिव्राजकं सिल, भगवान् बुद्ध मृत्यु शय्याय् बिज्यानाच्चन । व विचाःयात, श्रमण गौतमथे जाःम्ह महापुरुष न्हिं न्हिं ब्वीमखु । जिगु शंकात म्दयेकेत, हानं थुजाःगु अवसर वइमखु । व मल्लपिनिगु उगु एकान्त शाल वनय् वन । वनाः धाल-

“हे आनन्द ! जिगु चित्तय् धर्मसम्बन्धी छुं शंका दु । यदि थुपि शंकात आः म्दयेका मछ्वःसा हानं गबले म्दयेका छ्वयेगु? कृपातसें जितः तथागतया दर्शन याका बिज्याहँ ।”

सुभद्र ! थ्व तथागतयाके शंका समाधान यानाकायेगु समय मखु, भगवान्

शास्ता परिनिर्वाण (मरण) शय्याय बिज्यानाच्चन । आः वसपोलयात कष्ट बी मतेः ।'

आनन्द ! जितः दर्शन याके ब्यू ।'

'सुभद्र । आः वसपोलयात कष्ट बी मते ।'

'पीन्यादँतक निरन्तर अखिन्न चित्तं गुम्हेसिन्नं मनूतयगु नितिं अमृत वर्षा यात, वं आ थ्व अन्तिम समयय् नं थःगु व मधुर करुणायात गथे त्वःमके फइ?'

आनन्द व सुभद्र खँल्हानाच्चंगु न्यनाः तथागतं धयाबिज्यात- 'आनन्द ! सुभद्रयात पने मते, वय्के ब्यू । व ज्ञान लाभ यायेगु इच्छां वःह खः, जितः तकलिफ बीत धकाः मखु । व साःब हे थ्वीके फुम्ह खः । जिं आः छु छु धायेवं तुरुन्त थ्वीका काई ।'

आनन्द सुभद्र परिव्राजकयात धाल- आवुसो, वा, बुद्ध स्वयं छन्त सःताबिज्यात ।

सुभद्र परिव्राजकं करुणा व शान्तमूर्तियात स्वतँ अले व भव्य जीवनया सन्ध्याकालयात नं खंकल । अले अन्तिम शय्याय बिज्यानाच्चम्ह तथागतया उपदेश, छाय् वया मनय् दुनेतक मथ्यनिगु? वया शंका छु खः? वं तथागतयाके न्यन-

भो गौतम ! श्रमण गुपि कि आपालं श्रमण ब्राह्मण धाःपि, गुपि कि आपालं लस्कर मुंकाः सुप्रसिद्ध यशस्वी तीर्थंकर गुपिन्त आपाःसिन्नं श्रेष्ठ समभे जुयाच्चन, गथे कि- पूर्णकाश्यप, मक्खलिगोसाल, अजितकेशकम्बल, पकुध कच्चायन, संजय बेलड्डिपुत्त व निगन्थनाथ पुत्र । छु उपि फुकसिन्नं दावा यानाच्चंगु थः थम्हं बालाक थूला कि मथू?

म्वाल सुभद्र ! व त्वःता छ्व, उमिसं थः थःगु सिद्धान्त थूसां मथूसां कर्तव्य पालन याःसां मयाःसां भीत वास्ता मदु । जिं छन्त धर्मया खँ कने, बालाक न्यनाः थ्वीकाः मने तयेगु स्वः ।

सुभद्र ! गुगु धर्मय् आर्यअष्टाङ्गिकमार्गं दुथ्याइ मखु अन प्रथम श्रमण (श्रोतापन्न भिक्षु) सकृदागामी, अनागामी, अर्हतं नं दइमखु । गुगु धर्मय् आर्यअष्टाङ्गिकमार्गं दुथ्यानाच्चनी अन सर्व प्रकारया अङ्ग पुरेजूपि श्रमणत खनेदइ । आर्यअष्टाङ्गिकमार्गं धयागु छु?

१. सम्मादिट्ठि = ठीक थ्वीका कायेगु (भिगु दृष्टि)

२. सम्मासंकप्प = ठीक संकल्प (भिगु उद्देश्य)
३. सम्मावाचा = ठीक वचन (भिगु खँ ल्हायेगु)
४. सम्माकम्मन्त = ठीक ज्या (भिगु निर्दोष ज्या)
५. सम्माआजीव = ठीक जीवन (निर्दोष जीविका)
६. सम्मावायाम = ठीक उत्साह (भिगु कोशिश)
७. सम्मासति = ठीक स्मृति (भिगु होश)
८. सम्मासमाधि = ठीक एकाग्रता (बालाक मन क्वातुकेगु)

सुभद्रया फुक शंका मदये धुंकुसेलि तथागतयात धाल- आश्चर्य भन्ते, अद्भूत भन्ते, गथे कि भन्ते भोपूगु थस्वकाः बीथे, त्वपुयातःगु उला बीथे, लँ इनाच्वम्हेसित लँ क्यना बीथे, खिउँसे च्वथाय मत च्याका बीथे, गुकिं कि मिखा दुपिसं रूप खनी, अथे हे तथागतं अनेक प्रकारं धर्म - उपदेश यानाबिज्यात । भन्ते जि बुद्ध, धर्म व संघया शरण वया । जितः छलपोलं भिक्षु छुना बिज्याहुँ ।

“एवं वुत्ते सुभद्रो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच “अभिककन्तं भन्ते ! अद्भुतं भन्ते । निक्कुजितं वा उक्कुज्जेरय, पटिच्छन्नं वा विवरेरय, मूल्हस्स वा मगं आचिक्खेरय अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेरय, चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ति, एवमेव भगवता अनेक परियायेन धम्मो पकासितो । एसा हं भन्ते, भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खु संघञ्च । लभेरयाहं भन्ते भगवतो सन्तिके पब्बज्जं, लभेरयं उपसम्पदन्ति ।”

सुभद्र, संघया नियम दु कि सुं मेगु सम्प्रदायय प्रव्रजित व्यक्ति यदि बौद्ध संघय प्रव्रजित ज्वी मास्तेवःसा प्यलातक परीक्षा प्रतीक्षा यायेमाः । भन्ते । प्यला छु प्यदँतक नं जाँच कयाबिज्याहुँ जि पियाच्वनेत तयार दु ।

“अयसा आनन्द सुभद्रयात प्रव्रजित या ।” सुभद्र बुद्धया अन्तिम शिष्य जुल ।

समय सतिना वल । तथागतं धयाबिज्यात- आनन्द, शायद छँत थथे नं मती च्वनेफु -

१) गुरुया उपदेश नं वन, आ जिमि शास्ता मत । आनन्द, थथे गबलें मती तये मते । जि गुगु धर्म व विनय उपदेश यानागु खः, प्रज्ञप्त यानाः दयेकातयागु खः जियां लिपा छिमि वहे गुरु ज्वी ।

२) आनन्द, गथे थौं कन्हय भिक्षुपिनि वं वयात “आवुसो” धकाः सःतीगु

खः जियां लिपा थथे धया सःते मते । छिपि फुकसिनं परस्पर आदर तथा खँ म्हायेगु बाला । सकलें मिलेजुया सयेके सीके या । मे मेगु ज्या न अथे हे मिलेजुया या । लः व चिकं थें मिले मजुसे च्वनेमते, बरू लः व दुरू थें मिलेजुया ज्या यायेसयेकी ।

३) इच्छा जुल धाःसा संघ जि मदये धुकाः चिचीधंगु भिक्षुनियमयात त्वःता छ्वयेफु ।

“आकम्भानो आनन्द । संघो ममच्चयेन खुद्दानु खुद्धानि सिक्खापदानि समूहनन्तु ।”

४) आनन्द जियां लिपा छन्न भिक्षुयात ब्रह्मदण्ड बीगु यायेमाः ।

“भन्ते, ब्रह्मदण्ड गय् खः?”

“आनन्द, छन्नं मेपि भिक्षुपिन्त यःयःगु थ धायेमा, धायेके ब्यु, भिक्षुपिसं वनाप खँ म्हायेगु, न उपदेश अनुशासन यायेगु” हानं तथागतं भिक्षुपिन्त सःताबिज्यात-

“भिक्षुपि, यदि बुद्ध, धर्म व संघय् सुं भिक्षुयात नं शंका दुसा न्यनाः का । भिक्षुपि, लिपा थुकथं अपसोच मयायेगु “शास्ता जिमि न्हयःने दुगु खः, तर - जिमिसं तथागतया न्हयःने न्यने मफुत ।”

बुद्धया अन्तिम वाक्य खः- “हन्द दानि भिक्खवे । आमन्तयामि वो, वय धम्मा सञ्चार, अप्पमादेन सम्पादेयाति । अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा ।”

भिक्षुपि संस्कार वस्तुत नाशवान खः, आलस मजुसे जीवनयात बरबाद मयासे लक्ष पुरा या ।

॥ क्वचाल ॥

सहयोगी ग्रन्थत -

दीघनिकाय

मज्झिमनिकाय

संयुक्तनिकाय

अंगुत्तरनिकाय

धम्मपद

थरीगाथा

महावग्ग

चूलवग्ग

पाचित्तिय

बुद्धचर्या-राहुलसाकृत्यायन

धम्मपदट्टकथा-भिक्षु अमतानन्द

Heritage of Bhikkhus- W.Rahula

Light of Asia- Sir Edwin Arnold

Siddharth-Harindranath Chattopadhyaya

Duddhism & Marxism- Ven. N. Dharmmaratana Buddhist

Bible.

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर

माता : तेजलक्ष्मी शाक्य (अनागारिका मुविता)

पिता : सन्तमान शाक्य

जन्म : वि.सं. १९८३ श्रावण (ने.सं. १०४८ विल्वागा: ९), तानसेन, पाल्पा

दिवंगत : वि.सं. २०६८ फागुन १४ (ने.सं. ११३२ विल्वागा चतुर्थी)

श्रामणोर प्रव्रज्या : वि.सं. १९९९ माघ १२, कुशीनगर

उपसम्पदा दीक्षा : २००८ कार्तिक २८ (आनन्दकुटी विहार, सीमागृह)

उपाधि : त्रिपिटकाचार्य (श्रीलंका)

महासद्धम्म परियत्ति प्रवीप (भारत)

विद्यालंकार पद्मभूषण (श्रीलंका)

अगममहासद्धम्मजोतिकधज (म्यानमार)

संघउपनायक (अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ-२०६८)

कृति : १) गौतम बुद्ध २) बुद्ध, धर्म व संघ ३) आलवक-सूत्र

४) बुद्धया अर्थनीति (संयुक्त) ५) गृही-प्रतिपत्ति,

६) वश-पारमिता, ७) गृहस्थ-धर्म

Dhamma.Digital

